

**SOPEUTUMISEN SATOA –
Hiitolalaisiirtoväen maanviljelys ja karjanhoito
sodanjälkeisessä Ulvilassa**

Eija Liesmäki

Suomen historian pro gradu –tutkielma

maaliskuu 2002

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Historian laitos
Tekijä: Liesmäki, Eija Johanna	
Työn nimi: SOPEUTUMISEN SATOA – Hiitolalaissiirtoväen maanviljelys ja karjanhoito sodanjälkeisessä Ulvilassa	
Oppiaine: Suomen historia	Työn laji: Pro gradu –tutkielma
Aika: maaliskuu 2002	Sivumäärä: 103 + liitteet
Tiivistelmä – Abstract: <p>Karjalaisen siirtoväestön asuttaminen jatkosodan jälkeen on ollut yksi suomalaisen yhteiskunnan vaativimmista tehtävistä.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaista oli yhden Karjalasta lähtöisin olevan siirtoväkiryhmän, hiitolalaisten, maatalouselämä sodanjälkeisessä Ulvilan kunnassa. Tutkimusajanjakso alkaa talvisotaa edeltävältä ajalta, 1930-luvun lopulta ja päättyy ensimmäisen maanviljelijäsukupolven tilaomistuksen siirtymiseen seuraavalle omistajalle Ulvilassa. Maataloustutkimusten aikarajaus tämän tutkimuksen kohdalla päättyy vuoteen 1969. Tutkimusryhmänä ovat Ulvilassa sijainneet 84 hiitolalaissiirtoväen tilaa, joista allekirjoitettiin kauppakirja sodanjälkeisten siirtoväkeä koskevien lakien perusteella.</p> <p>Hiitolalaissiirtoväen maanviljelys noudatti pitkälle yleistä valtakunnallista maataloustilannetta sekä ennen sotia Hiitolassa, että sotien jälkeen Ulvilassa. Tutkimusryhmän tiloilla ei sotien seurauksena tapahtunut suuria muutoksia viljelyksen suhteen, mikäli kriteerinä pidetään peltopinta-alojen muutoksia tai viljelyslajikkeiden jakautumista. Sitä vastoin kotieläinten määrään talvi- ja jatkosota evakkomatkoineen tekivät merkittäviä muutoksia. Kotieläinten määrä tutkimusryhmän tiloilla pieneni huomattavasti varsinkin talvisodan aikana.</p> <p>Hiitolalaissiirtoväki pääsi sodan jälkeen suhteellisen nopeasti kiinni vanhaan elämänrytmiin, johon kuuluivat täysipäiväinen maanviljelys ja karjanhoito. 1950-luvulla peltopilviljelys oli lähes palautunut sotia edeltävän ajan tasolle. Peltopinta-alojen vähäisen laskun korvasivat mm. tehostuneet viljelysmuodot sekä sen myötä nousseet satomäärät.</p> <p>Tutkimusryhmän kotieläintalous ei tutkimusajan aikana palautunut sotia edeltävälle tasolle. Kotieläintalouden erikoistuminen näkyi joidenkin eläinlajien vähenemisenä, jopa poistumisena. Esimerkiksi hevosten tekemän työn tiloilla korvasi 1950- ja 1960-lukujen aikana traktori. Tämä oli kuitenkin yleinen valtakunnallinen suuntaus maataloudessa, ei pelkästään tutkimusryhmän tilanne.</p> <p>Maanviljelyksen nopea sopeutuminen uuteen ympäristöön helpotti hiitolalaisten viljelijöiden elämää sodanjälkeisenä aikana. Se ei kuitenkaan täysin poistanut sopeutumiseen liittyviä muita ongelmia siirtoväen keskuudessa. Erityisesti sosiaalisen sopeutumisen vaikeuksia ei voida unohtaa kokonaisusopeutumisesta puhuttaessa.</p>	
Asiasanat: Hiitola, Ulvila, siirtoväki, maatalous, karjanhoito, sopeutuminen	
Säilytyspaikka: Historian laitos	
Muita tietoja:	

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimustehtävä ja käsitteet	1
1.2. Aikaisempi tutkimus ja lähteet	5
2. TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEINEN ASUTTAMISTOIMINTA SUOMESSA	10
2.1. Vuoden 1940 pika-asutuslaki	10
2.2. Asutusasiat keskustelun aiheena välirauhan aikana ...	14
2.3. Maanhankintalaki ja siirtoväen asema	17
2.4. Hiitolalaiset siirtoväen sijoitussuunnitelmissa	26
3. ASUTUKSEN LÄHTÖKOHDAT	28
3.1. Rikas, rakas Hiitola	28
3.2. Hiitolan maanviljelyksen kulmakivet	30
3.3. ”Muusta voin luopua, hevosesta en.”	36
3.4. Ulvila, tyypillinen satakuntalainen maanviljelyskunta	40
3.5. Sotien vaikutukset karjatalouteen Ulvilassa	45
4. MAATALOUDEN SIJOITTUMINEN	48
4.1. Ulvilaan asutetut hiitolalaiset	48
4.2. Tilakaupat	51
4.3. Tilojen pinta-alat ja kauppahinnat	55
5. MAATALOUDEN SOPEUTUMINEN SODANJÄLKEISTEN MAATALOUSTIEDUSTEUIDEN PERUSTEELLA	61
5.1. Uuden elämän alku Ulvilassa	61
5.2. Normaalin elämänrytmin tavoittelu	63
5.3. 1950- luku – vähäisiä muutoksia	68
5.4. Maatalouden erikoistuminen	73

6. SODANJÄLKEINEN AIKA YKSITTÄISILLÄ TILOILLA	78
6.1. Maanviljelyksen muutos	78
6.2. Kotieläintalouden merkitys	85
6.3. Sukupolvenvaihdos	89
7. SOPEUTUMINEN SATAKUNTALAISEEN YHTEISÖÖN	99

LÄHTEET

LIITTEET

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimustehtävä ja käsitteistö

Kun Karjalan alue jouduttiin luovuttamaan Neuvostoliitolle vuoden 1944 Moskovan rauhassa ja lopullisesti vuoden 1947 Pariisin rauhansopimuksessa, se lopetti kertarysäyksellä suomenkarjalaisten elämisen vanhoilla kotiseuduilla ja alue oli sen jälkeen näiden ihmisten koti enää vain historiassa ja heidän omissa muistoissaan. Yli 400 000 siirtoväkeen kuuluvan suomalaisen siirtyminen pois Karjalasta ja heidän sijoittamisensa uusille asuinpaikkakunnille on ollut suomalaisessa yhteiskunnassa yksi sen vaativimmista tehtävistä. Uuden elämän aloittaminen täysin vierailta sijoituspaikoilla on vaatinut sopeutumista paitsi siirtoväeltä itseltään, myös heidät vastaanottavilta tahoilta. Tänä päivänä moni suomalainen muuttaa vapaaehtoisesti asuinpaikkaansa Suomessa tai lähtee esimerkiksi työn vuoksi ulkomaille asumaan. Näitä nykysuomalaisten kokemia elämänmuutoksia ei voi useinkaan edes verrata siihen, mitä moni karjalainen joutui sodanjälkeisenä aikana kokemaan, vaikkakin myös siirtokarjalaisten muutto perustui teoriassa vapaaehtoisuuteen.

Karjalaisen siirtoväen siirtyminen luovutetuksi määrättyiltä alueilta Kanta-Suomeen muodosti lähtökohdan Suomen oloissa ainutlaatuiselle asutustoiminnalle. Toki Euroopan alueella oli 1900-luvulla muitakin laajoja väestönsiirtoja, niistä väestöllisesti suurimmat ja alueellisesti laajimmat Balkanilla, Saksassa ja Neuvostoliitossa. Suomessa tapahtuneita väestönsiirtoja on useassa tutkimuksissa verrattu näihin eurooppalaisiin vastaaviin olosuhteisiin. Absoluuttisena lukuna suomalaisten siirtokarjalaisten määrä oli Euroopan mittakaavassa pieni, mutta suhteellisenä lukuna se oli varsin suuri, sillä siirtoväki käsitti noin 12 prosenttia koko maan väestöstä.¹ Erona monissa muissa Euroopan maissa tapahtuneisiin väestönsiirtoihin, Suomi sai ratkaista siirtoväkiongelmansa itse, sillä maassa ei ollut vierasmaalaisia miehittäjiä asutustoimintaa toteutettaessa. Näin siirtoväki voitiin sijoittaa itsenäisesti, oman lainsäädännön ja hallinnon turvin, mikä osaltaan helpotti asuttamista.

¹ Waris 1957, 7-13.

Sodanjälkeistä aikaa ja siirtoväen elämää käsiteltäessä hyvin usein ihmisten ajatuksissa on mielikuva siitä, miten siirtoväen elämä on pelkästään vaikeutunut ja heidän elinolosuhteensa ja elinkeinonsa ovat heikentyneet evakkomatkojen vaikutuksesta. Ajatus elämän täydellisestä romahduksesta kodin menettämisen myötä on juurtunut ihmisten mieliin jättäen unohduksiin esimerkiksi siirtokarjalaisten elintason mahdollisen säilymisen, jopa sen paranemisen. Mielenkiinnon ja tämän tutkimuksen motivaation herättäjänä on ollut kysymys siitä, olivatko siirtoväen elinolosuhteiden muutokset sodan jälkeen pelkästään negatiivisia. Lähtökohtana heti tutkimuksen alkuvaiheessa oli saada selville se, miten elinkelpoiselta ja viljelysriikkaalta karjalaisalueelta lähteneet maanviljelijät kykenivät säilyttämään maanviljelyksen tason uusilla asuinpaikkakunnilla. Olivatko hiitolalaiset siirtokarjalaiset joutuneet luopumaan elintasostaan yleisellä tasolla tarkasteltuna, kokonaisena ryhmänä? Entä mikä oli talvi- ja jatkosodan vaikutus yksittäisten hiitolalaislähtöisten tilojen elintasoon ja maanviljelyksen jatkumiseen sotien jälkeen? Sodanjälkeisen ajan tutkimuspaikkakunnaksi olen pyrkinyt löytämään sijoitusalueen, johon hiitolalaisia siirtokarjalaisia sodan jälkeen asettui paljon. Tällaisena vertailualueena olen tässä tutkimuksessa käyttänyt Ulvilan kuntaa. Työssäni on tarkoitus tutkia sitä, miten hiitolalaissiirtoväen maanviljelys ja karjanhoito muuttuivat toisen maailmansodan jälkeen Ulvilaan perustetuilla siirtoväen asutustiloilla. Vertailukohtana ja tutkimuksen lähtötilanteena on Hiitolan alue Laatokan-Karjalassa ennen talvi- ja jatkosotaa ja tutkimuksen painopisteenä maataloussiirtoväen ensimmäinen viljelijäsukupolvi sodanjälkeisessä Ulvilan kunnassa.

Vaikka karjalaista siirtoväestöä on tutkittu paljon ja monelta eri taholta, olivat tämän tutkimuksen lähtökohdat ja motiivit pitkälti henkilökohtaisia. Omien sukujuurien etsintä ja mielenkiinto sitä kohtaan johti mielenkiinnon heräämiseen myös kokonaista siirtoväkiryhmää kohtaan. Hiitolalaiset sukujuuret omaavana oli mielenkiintoista tutkia, miten monet omien sukulaisten kanssa saman kohtalon jakaneet asettuivat asumaan eri puolille maata ja miten heidän elämänsä muuttuivat asuinpaikkakunnan muutoksen myötä. Vaikka tutkimuksen lähtökohdat olivatkin henkilökohtaisia, lienee silti sattumaa, ettei täysin samantyyppistä tutkimusta oltu aikaisemmin aiheesta tehty. Toki siirtoväkeä on

tutkittu usean eri asutuspaikkakunnan näkökulmasta ja vertailuja on tehty yhtä hyvin siirtoväen alkuperäisiin kotipaikkakuntiin Karjalassa kuin toisiin asutuspaikkakuntiin Kanta-Suomessa. Monet näistä vertailevista tutkimuksista ovat kuitenkin yleisluonteisia, useita eri elämänaloja huomioonottavia. Vertailuja on tehty paljon mm. yleisen sosiaalisen ja taloudellisen sopeutumisen, kulttuurin, perinteen sekä näihin läheisesti liittyvän murteen muutoksen näkökulmasta. Monessa tutkimuksessa on yhtenä tärkeänä peruskivenä ollut maanviljelys ja karjatalous, mutta pelkästään maatalouskyselyihin perustuvaa kirjallisuutta ei ollut saatavilla. Tämän tyyppisen lähdekirjallisuuden puute näkyy esimerkiksi aiheessa, joka on tämän tutkimuksen yksi tärkeä kysymys, eli se, milloin ja mistä syystä siirtokarjalaiset lopettivat maanviljelyksen harjoittamisen asutuspaikkakunnilla sodanjälkeisenä aikana. Olivatko ”luonnolliset” syyt, kuten kuolema tai eläkkeelle siirtyminen ainoita syitä maanviljelyksen lopettamiseen siirtokarjalaisten tiloilla? Kaikkiin kysymyksiin ei tässä tutkimuksessa ole voitu löytää tyhjentäviä vastauksia, sillä monet tutkimusryhmään kuuluneet hiitolalaisviljelijät eivät ole enää elossa, eikä ihmisten vuosikymmenten takaisten tekojen motiiveja voi mitenkään varmuudella selvittää.

Tässä tutkimuksessa käyttämäni siirtoväki- käsite pitää erottaa siirtolainen ja pakolainen -käsitteistä. Siirtoväellä tarkoitan väestöä, joka on siirtynyt sotatoimien tai tässä tapauksessa alueluovutusten takia kotiseudultaan muualle oman maan alueelle. Suomen kieleen on oikeutetusti juurtunut siirtoväki- käsite tarkoittamaan sitä väestöä, joka on talvi- ja jatkosodan seurauksena muuttanut Kanta-Suomen alueelle. Karjalaisesta väestöstä ja siirtoväestä puhuttaessa käytetään useimmiten ryhmäkäsitetä, eikä yksittäisestä siirtoväkeen kuuluvasta ihmisestä käytetä siirtolainen- sanaa. Mikäli halutaan puhua yksittäisestä henkilöstä, käytetään silloin melko pitkää ”siirtoväkeen kuuluva henkilö” – sanontaa. Siirtolainen sitä vastoin on henkilö, joka on vapaaehtoisesti muuttanut asumaan toiseen maahan.² Pakolainen- käsitteen erottaa edellisistä tietynlainen muuttamisen pakonomaisuus. Pakolainen on rotunsa, uskontonsa,

² Haarala ym., 1994, 74; Waris ym. 1952, 14, 41-42.

mielipiteidensä tai muun sellaisen vuoksi vainoa peläten vieraaseen maahan paennut henkilö.³

Tutkimusryhmällä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan hiitolalaissiirtoväestöä, joka allekirjoitti tilakauppakirjan maataloussiirtoväestöä koskevien lakien perusteella Ulvilaan jatkosodan jälkeisenä aikana. Tutkimusryhmään eivät näin ollen kuulu kaikki Ulvilaan sodan jälkeen asettuneet hiitolalaiset, sillä moni heistä teki tilakaupat ns. vapailta markkinoilta, usein jo ennen varsinaisten asutuslakien voimaantulua. Yksityisten tilakauppojen tekemiselle oli monia syitä. Useimmiten näitä kauppiaita tehtiin, jotta oma maanviljelystilanne saataisiin selkiytettyä mahdollisimman nopeasti sodan jälkeen. Epävarmuus siitä, saadaanko maata, minkälaista maata on saatavilla asutuksen pitkittyessä ja onko kaikille siirtoväkeen kuuluville ylipäänsä tarjolla riittävästi maata, ajoi monet siirtokarjalaiset tekemään yksityisiä tilakauppiaita. Usein tilakaupat tehtiin alueille, joille otaksuttiin oman kunnan siirtoväestön saapuvan asutuksen selkiytyessä. Näin ollen monet hiitolalaiset tekivät yksityisiä tilakauppiaita juuri Satakunnan seudulle, esimerkiksi Ulvilaan. Hiitolalaissiirtoväestön asutuspaikkakunnat muuttuivat jatkosodan jälkeen verrattuna talvisodan jälkeiseen aikaan, mutta huhuja uusista asutuspaikkakunnista liikkui siirtoväestön keskuudessa ennen jo lopullisia muutoksia.

Tutkimusryhmä koostuu näin ollen yhteensä 84 hiitolalaissiirtoväestöön kuuluvasta maanviljelijästä / maanviljelijäperheestä, jotka tekivät tilakaupan Ulvilaan sodan jälkeisenä aikana. Tutkimusryhmän koko vaihtelee tutkimuksen kuluessa riippuen siitä, mistä tutkimusajankohdasta kulloinkin on kyse. Moni sodan jälkeen Ulvilasta tilan ostanut hiitolalainen ei omistanut tilaa Hiitolassa, joten heitä ei ole mahdollista löytää ennen sotia maanviljelyslähteistä. 1950- ja 1960-lukujen aikana tutkimusryhmä pienenee, johtuen pääosin siitä, että moni oli tämän jakson aikana luopunut maanviljelyksestä tai karjanhoidosta. Alkuperäisen tutkimusryhmän laajuus takaa kuitenkin sen, että luotettava tutkimus hiitolalaissiirtoväen maanviljelyksen ja karjanhoidon kehittymisestä Ulvilassa on mahdollista tehdä.

³ Haarala ym. 1992, 397-398.

Tutkimuksessa käytetyt rahayksiköt ovat kunkin vuoden raha-arvollisia. Hintoja ei voi verrata sinällään, sillä tutkimusajanjakso pitää sisällään esimerkiksi vuonna 1963 olleen rahauudistuksen. Rahamäärien muuttuminen sadasosaan entisestä vaikutti suoraan esimerkiksi tilasta tai pellostä saatavaan myyntihintaan uudistuksen jälkeen. Tutkimustuloksissa tämä rahauudistus on pyritty kuitenkin ottamaan huomioon.

1.2. Aikaisempi tutkimus ja lähteet

Toisen maailmansodan jälkeisen ajan ja siihen liittyvän siirtokarjalaiskysymyksen tutkiminen on ollut varsin laajaa viimeisten kymmenien vuosien aikana. Tutkimuksia siirtokarjalaisten evakkotaipaleista ja saapumisista uusille paikkakunnille, heidän elämästään siellä sekä sopeutumisesta uuteen asuinympäristöön on kirjoitettu useita satoja, jopa tuhansia tieteellisiä ja kaunokirjallisia teoksia. Siirtokarjalaistutkimukseen ei siis lähdekirjallisuudesta ole yleisesti ottaen ollut minkäänlaista pulaa, ehkä ennemminkin ongelmana on ollut liian runsas tutkimukseen mahdollisesti käytettävän lähdekirjallisuuden määrä. Tärkeimpänä lähdekirjallisuuden etsintään liittyvänä tehtävänä on ollut oikeantyyppisen, tämän tutkimuksen kannalta merkittävän lähdejoukon löytäminen.

Tutkimuksessa käyttämäni lähdeaineisto jakaantuu kirjallisuuden ohella kolmeen pääryhmään. Arkistot muodostavat tutkimuskysymyksen kannalta tärkeimmän näistä tutkimuslähderyhmistä. Yksityisten maanviljelijöiden täyttämät maataloustiedustelut antavat parhaan kuvan siitä, minkä tyyppistä ja kuinka laajaa maanviljelys ja karjatalous ovat kyseisillä tiloilla tietynä aikana olleet. Maataloustiedusteluita ja niistä koottuja yleisiä maatalouslaskentoja varten kukin viljelijä täytti laskentalomakkeen (liite 1), johon merkittiin mm. tilan omistaja, tilan/viljelmän numero ja nimi sekä viljelmän pinta-ala. Tärkeinä lähdetietoina tämän tutkimuksen kannalta ovat viljelijän täyttämät tiedot siitä, miten pellon ala jakaantui eli se, kuinka paljon pellon alasta käytettiin kullekin viljelyskasville. Käyttämäni tietoja ovat myös tilan kotieläinten lukumäärät. Näiden tietojen lisäksi viljelijä merkitsi maatalouskyselylomakkeeseen mm.

maatalouskoneiden lukumäärän tilalla. Tutkimusajanjakso alkaen 1930- luvun lopulta, ajalta ennen talvisotaa ja päättyen pääsääntöisesti ensimmäisen viljelijäsukupolven maanviljelyksen lopettamiseen, rajaa maataloustiedusteluiden lukumäärän neljän eri maataloustutkimuksen aikaan. Tutkimusajanjakso on näiden maataloustiedusteluiden osalta ollut pakko rajata vuoteen 1969, sillä sen jälkeisiä maataloustiedusteluita ei Maa- ja metsätalousministeriön arkistoista ole vielä saatavilla niissä olevien yksityisten henkilötietojen vuoksi.

Maataloustiedustelut ovat Kansallisarkistossa ryhmiteltyinä kunnittain. Vuosien 1939 ja 1941-1943 maanviljelys- ja karjanhoitotiedot ovat koottuina yhteen lomakkeeseen, sillä jokaiselta vuodelta ei kaikkia tietoja ollut saatavissa. Tämä johtui esimerkiksi siitä, että viljelijät palasivat Hiitolan eri ajankohtina jatkosodan aikana. Karjaa oli monella mukana palatessa, mutta takaisin palaamisen jälkeen maanviljelyksen uudelleen aloittamiseen saattoi mennä aikaa kuukausia, mahdollisesti seuraavaan satovuoteen asti. 1930- ja 1940- lukujen maataloustiedusteluissa olen lähtienä käyttänyt Hiitolan kunnan maataloustiedusteluita, josta tutkimusryhmäläisiä saattoi löytää. 1940- luvun alkupuolen jälkeen seuraava laajamittainen maataloustiedustelu tehtiin vuonna 1950. Tästä vuodesta eteenpäin käytettyjen maataloustiedusteluiden tutkimuskuntana olen käyttänyt pelkästään Ulvilaa, sillä Hiitolan alueelta ei tietoja enää tuolloin kerätty. Kansallisarkiston maataloustiedusteluiden tutkimisen ongelmana on, että kunnittain järjestettyjen lomakkeiden lisäksi asiakirjat eivät ole missään muussa loogisessa järjestyksessä. Tämä johtaa siihen, että tutkimusryhmän viljelmätiedot on haettava viljelijän nimen mukaan, toisin sanoen kaikki viljelmälomakkeet on tällöin käytävä läpi. Hiitolan tietoja tutkittaessa ongelmana ovat monet samannimiset viljelijät. Jotta tutkimusryhmän tilan saattoi löytää, pitää ottaa huomioon nimen lisäksi esimerkiksi sukulaisten tiedot, viljelijän ikä tai viljelmän nimi.

Toisena merkittävänä arkistolähteenä tähän tutkimukseen olen käyttänyt Porin TE-keskuksen kauppakirjoja. Näiden kauppakirjojen allekirjoittaneista maanviljelijöistä muodostui tutkimuksessa käyttämäni tutkimusryhmä. Tutkimusryhmästä ovat rajoittuneet pois esimerkiksi ne hiitolalaismaanviljelijät,

jotka tekivät kunnan alueelle tilakauppoja yksityisesti. Näitä tilakauppakirjoja ei kyseisessä lähdeaineistossa ole. Yksityisiä tilakauppoja tehtiin monia ja useimmiten ne tehtiin aikaisemmin kuin tutkimusryhmän tilakaupat, eli yleisesti jo 1940-luvun aikana. Tutkimusryhmä pitää sisällään kaikkiaan 84 hiitolalaislähtöisen siirtokarjalaisen tilaa.

Kolmantena merkittävänä arkistolähteenä tutkimukseen olen käyttänyt Porin käräjäoikeuden lainhuutorekisterikortistoa. Kortistossa olevat tilakortit sisältävät tietoja tilakaupoista, joita on tehty joko kokonaisesta tilasta tai sen osasta. Mielenkiintoisina tietoina näissä tilakorteissa ovat tilan ostajien nimet, tilakaupan päivämäärät sekä kauppahinnat. Joissakin korteissa on myös mainintoja siitä, miksi tilakauppa on tehty, eli onko kyseessä ollut esimerkiksi perinnön tai testamentin kautta siirtynyt tilan omistusoikeuden muutos. Hyvin monessa tilakortissa näitä ylimääräisiä tietoja, kuten myyntihintoja ja ostajien nimiä, on lisätty kortteihin jälkeenpäin, jopa lyijykynällä. En kuitenkaan usko, että tällä asialla olisi merkitystä kortistossa olevien tietojen luotettavuuteen, mutta pieni varaus siihen on silti olemassa.

Toinen lähderyhmä tutkimuksessa ovat tilastot. Suomen virallisesta tilastosta (SVT) olen tutkimukseen käyttänyt maatalouslaskentoja. Nämä laskennat on koottu edellä mainituista yksittäisten maanviljelijöiden täyttämistä maatalouskyselyistä. Tilastoista tutkimukseen olen käyttänyt pääasiassa maanviljelytilaston yleisiä osia, joissa ovat koottuina valtakunnalliset maataloustilastot sekä toisia osia, joissa ovat kunnittaiset maataloustilastot. Ennen talvi- ja jatkosotaa olevat tiedot on kerätty sekä Hiitolan, että Ulvilan kunnan osalta. Sotien jälkeisen ajan kunnittaiset tiedot ovat Ulvilan kunnan tilastoja. Tutkimuksen maatalouslaskennat ovat samoilta vuosilta kuin yksittäiset Kansallisarkiston maataloustiedustelut eli 1929-30, 1941 (tiedot usealta vuodelta talvi- ja jatkosodan ajalta), 1950, 1959 sekä 1969. Esimerkiksi vuoden 1950 yleisiä maataloustilastoja tulkittaessa on syytä huomioida, että niissä ovat mukana ainoastaan yli kaksi hehtaaria käsittävät tilat. Tutkimusryhmän yksittäisten tilojen tarkastelussa olen kuitenkin huomionut myös nämä pinta-
alallisesti pienimmät tilat. Mahdolliset epätarkkuudet tietoja verrattaessa ovat

kuitenkin sen verran pieniä, ettei niillä yleisesityksen ja pitkällä aikavälillä tutkitun kokonaisuutoksen kannalta ole suurta merkitystä.

Kolmas lähderyhmä käsittää Suomen asetuskokoelmia, lähinnä lakeja, jotka ovat merkittäviä siirtoväen asuttamiseen liittyvissä kysymyksissä. Tutkimuksen pääpainoksi olen asetuskokoelmien kohdalla asettanut vuonna 1945 annetun maanhankintalain, jonka merkitys siirtoväelle oli merkittävä erityisesti maansaantikysymyksessä. Tärkeä, vaikkakaan ei yhtä merkittävä, oli vuonna 1945 annettu toinen korvauslaki. Siinä määriteltiin siirtoväen saama omaisuuden korvaus. Tämän lain merkitys oli erityisen tärkeä siinä vaiheessa, kun siirtoväki oli lunastanut uusia viljelystiloja itselleen. Lisäksi olen työssä sivunnut vuoden 1940 pika-asutuslakia, joka oli lähtökohtana jatkosodan jälkeiselle siirtoväen asuttamiselle ja joka antoi suuntaviivat maanhankintalaille.

Lähdekirjallisuuden painopiste työssä on karjalaisiirtoväestön asuttamisesta kirjoitetut teokset. Hiitolalaisiirtoväestä kirjoitetuista tutkimuksista on mukana mm. *Leo Paukkusen* kirjoittama *Hiitolaiset uusille asuinsijoille* -teos. Sen yleisluonteisuus ja monia eri elämänalueita kattavat tiedot antavat merkittävän kuvan yhden karjalaisen kunnan siirtoväen elämästä. Itse hiitolalaisiirtokarjalaisena Paukkunen on kertonut hiitolalaisten historiasta, evakkomatkoista ja elämästä sijoituspaikoilla osittain henkilökohtaisesta näkökulmasta, mutta myös objektiivisiin lähteisiin tukeutuen. Hiitolasta ja Kurkijoen kihlakunnasta kirjoitetut historiikit vuosilta 1958 ja 1959 antavat taustatietoja Hiitolan kunnan asioihin ennen sotia. Karjalaisiirtoväestä kertovista yleisluonteisemmista lähdeeteoksista merkittävimpiä tämän työn osalta ovat *Heikki Wariksen* tutkimus siirtoväen sopeutumisesta, *Erkki Laitisen* toimittama teos Rintamalta raivioille sekä *Keijo Kulhan* tutkimus siirtoväen asuttamisesta käydystä julkisesta keskustelusta. Koska lähdekirjallisuutta on siirtoväen osalta saatavilla huomattavan paljon ja koska tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole vertailla hiitolalaisiirtoväkeä Ulvilan ulkopuolisten kuntien siirtokarjalaisväestöön, olen jättänyt tarkoituksella pois muut siirtoväen lähtö- sekä asutuskunnista tehdyt tutkimukset. Tutkimukseni aihe on sellainen, että lähdekirjallisuuden rooli ei nouse merkittäväksi. Lähinnä tilastotietoihin

paneutuvat tutkimuksen luonteen vuoksi myös mahdolliset haastattelututkimukset on ohitettu.

2. TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEINEN ASUTTAMISTOIMINTA SUOMESSA

2.1. Vuoden 1940 pika-asutuslaki

Moskovian rauhan tekohetkellä 13.3.1940 vain noin 100 000 henkeä asui enää rauhansopimuksessa luovutetulla Karjalan alueella. Nopea lähtö sekä huonot kulkuyhteydet vaikeuttivat irtaimiston ja kotieläinten poissiirtämistä jäljelle jääneeseen Suomeen. Ennen lopullista rauhaa ja kotiseuduiltaan poismuuttoa karjalaiset olivat lähteneet evakkotaipaleelle jo kahdessa eri erässä. Ensimmäinen poismuutto oli tapahtunut ennen varsinaisia sotatoimia syksyllä 1939, jolloin sodan uhka oli ollut todennäköinen. Toinen, laajempi evakkotaival karjalaisilla alkoi talvisodan alkuvaiheina, joulukuussa 1939.⁴ Sodan päättymisen jälkeen kaikki luovutetun alueen asukkaat siirtyivät vapaaehtoisesti uuden rajan taakse. Kaiken kaikkiaan siirtoväen lukumääräksi arvioitiin noin 420 000 henkeä, joista noin 410 000 oli karjalaista väestöä. Tästä siirtoväen määrästä sai toimeentulonsa maataloudesta noin 230 000 henkeä.⁵ Karjalaisten sijoittaminen Kanta-Suomen alueelle vaati aikaa, sekä suunnattomat taloudelliset ja sosiaaliset resurssit.

Jo talvisodan aikana pääministeri Risto Ryti oli antanut professori T. M. Kivimäelle epävirallisen tehtävän suunnitella maanhankintaa Karjalasta evakuoitulle väestölle.⁶ Asiantuntijana käytettiin mm. maataloushallituksen ylijohtaja K. J. Ellilää, jonka mukaan siirtoväen asuttaminen oli suunnattava seuduille, joissa viljeltyyn ja viljelyskelpoiseen maahan nähden oli vähän viljelmiä.⁷ Asutustoiminnan valmistelut sujuivat nopeasti, sillä jo huhtikuun alussa vuonna 1940 hallitus julkisti alustavan suunnitelman siirtoväen pika-asutuslaiksi. Samana päivänä suunnitelman pohjalta asetettiin komitea laatimaan

⁴ Hietanen 1982, 106, 114.

⁵ Laitinen 1995, 52.

⁶ Kivimäen valinta tehtävään oli loogista seurausta siitä, että hän oli 1920- ja 1930-luvuilla ollut Suomen johtavia asutustoiminnan asiantuntijoita. Hän oli toiminut mm. kahden asutustoimintaa suunnitelleen komitean puheenjohtajana ja ollut laatimassa lakitekniisiä ohjeita mm. vuoden 1922 Lex Kalliassa, vuoden 1924 Lex Pulkkisessa ja vuoden 1936 asutuslaissa. Laitinen 1995, 53.

⁷ Hietanen 1982, 119.

pika-asutuslakiehdotusta. Komitean puheenjohtajaksi tuli professori Kivimäki. Mietintö oli valmis 18. huhtikuuta 1940. Komitea perusti työnsä lähes yksinomaan voimassa olleen vuoden 1936 asutuslain pohjalle.⁸

Lakiesityksessä keskeisellä sijalla oli siirtoväen sijoittaminen mahdollisuuksien mukaan yhtenäisesti entisten asuinkuntien mukaan. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että samalla paikkakunnalla luovutetulla alueella asuneet karjalaiset sijoitettaisiin yhdessä samoille paikkakunnille myös uudessa asuinympäristössään. Uskonnolliset, kielelliset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset tekijät tuli näissä asuttamistoimissa erityisesti huomioida.⁹ Hallitus antoi esityksen pika-asutuslaiksi mietinnön mukaisesti 27.4.1940. Suuren valiokunnan käsittelyn jälkeen, eduskunnan äänestettyä sen kiireelliseksi, laki hyväksyttiin ja se tuli voimaan 28.6.1940.¹⁰

Maan hankinnasta tuli jo lain mietintövaiheessa ongelmia, sillä suuri karjalainen maanviljelijäväestö tarvitsi paljon maata viljeltäväkseen. Koska valtiolla ei ollut tarpeeksi asutukseen ja viljelyyn sopivaa maata tarjolla, piti sodassa ja rauhanteossa koskemattomiksi jääneiden tilojen tehdä uhrauksia tilansa menettäneiden hyväksi. Lain mukaan valtio oli ensisijaisesti velvoitettu luovuttamaan maata. Lisäksi luovutusvelvollisuus koski seurakuntia, kuntia, yhtiöitä ja autiutilojen omistajia. Vasta sen jälkeen, mikä näin saadut maat eivät olleet riittäviä siirtoväen tarpeisiin, olivat luovutusvelvollisia yksityiset tilanomistajat. Jos maata ei saatu vapaaehtoisilla luovutuksilla, oli pakkolunastuksiin ryhdyttävä.¹¹ Asutustoiminnassa oli käytetty jo aiemmin kahta erilaista tilatyyppeä: viljelys-tiloja ja asuntotiloja. Nämä tilat pysyivät mukana myös pika-asutuslain tiloja määriteltäessä. Viljelys-tilan tuli antaa omistajalleen päätoiminen elanto maataloudesta. Asuntotila sen sijaan oli pieni ”kotitarvetila”, jolta omistaja saattoi saada kotitaloudessa tarvittavat perunat

⁸ Laitinen 1995, 53; Hietanen 1982, 121-125.

⁹ Hietanen 1982, 125.

¹⁰ sama, 131,147,151; Suomen asetuskokoelma N:o 346.

¹¹ Suomen asetuskokoelma N:o 346, 2.§; Hietanen 1982, 162; Laitinen 1995, 57-58.

sekä puutarha- ja kasvimaatuotteet. Näiden tilatyyppejen lisäksi perustettiin myös ns. sekamuotoistiloja ja kalastustiloja.¹²

Maansaannin lisäksi suurimman yksittäisen kysymyksen aiheuttivat alueet, joille siirtoväen sijoittaminen kohdistui. Lopullinen siirtoväen sijoitussuunnitelma (liite 2) valmistui 2.10.1940 Karjalan Liiton määriteltä ja maatalousministeriön asutusasiainosasto ASO:n hyväksyttyä asuttamisen pohjoisrajan¹³. Tämä sijoitussuunnitelma koski ainoastaan maatalousväestöä.¹⁴ Sijoitussuunnitelman mukaan tiloja piti perustaa kaikkiaan 34 742 kappaletta. Siirtoväkeen kuuluva sai mahdollisuuden tilan hankintaan tehtävän maansaantihakemuksen pohjalta. Pika-asutuslain mukaan maansaantiin oli oikeus ja etuoikeus

” niillä ... Neuvostovaltojen Liitolle luovutetuilta tai vuokratuilta alueilta Suomeen siirtyneillä tai valtakunnan uuden rajan läheisiltä alueilta muuane Suomessa siirrettyillä täysivaltaisilla Suomen kansalaisilla, jotka kotiseudullaan tilan omistajina tai kruununtilan haltijoina ovat saaneet ja jotka edelleen haluavat saada toimeentulonsa maasta tai kalastuksesta...”¹⁵

Vasta sijoitussuunnitelman valmistumisen jälkeen voitiin pika-asutusta ryhtyä toimeenpanemaan. Lisäksi maanluovutuskysymyksen ongelmallisuus pitkitti lopullisia toimeenpanoja ja syksy olikin jo pitkällä ennen kuin konkreettisiin toimeenpanoihin ryhdyttiin. Onneksi toimeenpanoa oli valmisteltu jo pitkin kesää ja alkusyksyä, jolloin varsinaiset asutustoimet helpottuivat. Pika-asutuksen ylin johto annettiin ASO:lle ja siihen asetetulle siirtoväen asutustoiminnan johtajalle, kansanedustaja S. J. Teittiselle. Varsinaiset kenttätyöt, kuten maan hankinta, sen kartoittaminen ja tilojen muodostaminen, jäivät pika-asutustoimikunnille, jotka käsittivät joko yhden tai useamman kunnan alueen.

¹² Laitinen 1995, 55. Laissa todettiin, että muodostettaessa tiloja meren rannikolla tai saaristossa henkilöille, jotka olivat saaneet pääasiallisen toimeentulonsa kalastuksesta, oli varattava tavallisesta poikkeavat oikeudet vesialueeseen, jotta he voisivat jatkaa entistä pääelinkeinoaan.

¹³ Pohjoisraja kulki suurin piirtein linjalla Ii, Haukipudas, Ylikiiminki, Utajärvi, Säräisniemi, Ristijärvi, Sotkamo ja Kuhmo. Hietanen 1982, 157.

¹⁴ Laitinen 1995, 60.

¹⁵ Suomen asetuskokoelma N:o 346, 1.§.

Pika-asutustoimikunnat saivat myös valtuudet päättää siirtoväelle annettavan metsän määrästä.¹⁶

Pika-asutustoimikunnat toimivat jo kesällä 1940, jolloin laadittiin laskelmia siitä, kuinka paljon niiden alueelta voitiin saada maata asutukseen. Ulvilan kunnan osalta pika-asutustoimikunta arvioi jo valmiiden pika-asutustilojen lukumääräksi 85 tilaa. Perustettaviksi suunniteltujen pika-asutustilojen kokonaismääräksi saatiin tuolloin 246 tilaa, joiden osuus kunnan koko viljelmäluvusta oli yllättävän suuri, 53,8%.¹⁷ Viljeltyä ja viljelyskelpoista maata siirtoväki olisi laskelmien mukaan saanut 1653 hehtaaria (34,2% kunnan koko peltopinta-alasta) ja tilojen keskimääräinen pinta-ala olisi ollut 6,7 hehtaaria.¹⁸

ASO:n laatima lopullinen asutussuunnitelma perustui näihin pika-asutustoimikuntien suunnitelmiin. Sijoitussuunnitelman valmistuttua ASO lähetti jokaiselle pika-asutustoimikunnalle luettelon siitä, miten paljon ja minkä tyyppisiä tiloja kuhunkin kuntaan piti perustaa. Saatuaan suunnitelman toimikunnat saattoivat ryhtyä muodostamaan pika-asutustiloja. Ennen talven tuloa koko maassa ehdittiin muodostaa noin 4780 tilaa. Koska talvella tilojen perustaminen ei ollut mahdollista ja koska jatkamaan päästiin vasta huhtikuussa 1941, ei lisätiloja ehditty paljoakaan perustaa, sillä jatkosodan syttyminen katkaisi työn. Jatkosodan alkuun mennessä tiloja oli ehditty perustamaan ainoastaan 8422 kappaletta eli vain noin 25% suunnitellusta määrästä.¹⁹

Jatkosodan syttyessä kesällä 1941 maatalousministeriö määräsi pika-asutustoimikunnat keskeyttämään työnsä toistaiseksi. Suurin osa karjalaisesta väestöstä palasi takaisin kotiseuduilleen ja jo tilan saaneitakin lähti takaisin Karjalaan. Lopullinen kauppakirja tehtiin vain alle tuhannesta tilasta.²⁰

¹⁶ Suomen asetuskokoelma N:o 381; Laitinen 1995, 61; Hietanen 1982, 187-188.

¹⁷ Luku on osittain tilastoharhaa, sillä viljelmäluvusta on tilastoissa poistettu alle 0,25 hehtaarin viljelmät. SVT III 1941, osa III.

¹⁸ SVT III 1941, osa III, taulukot 3 ja 9.

¹⁹ Laitinen 1995, 61. Erkki Pihkalan mukaan pika-asutuslain perusteella tiloja olisi ehditty perustaa ennen jatkosotaa vain 5900 tilaa. Ahvenainen ym. 1982, 342.

²⁰ Laitinen 1995, 62; Ahvenainen ym. 1982, 342.

2.2. Asutusasiat keskustelun aiheena välirauhan aikana

Jo talvisodan jälkeen, pika-asutustoiminnan aikana, oli ruotsinkielisten alueiden asuttamisessa ilmennyt ongelmia, jotka myöhemmin tulivat yhdeksi asuttamistoiminnan keskeiseksi kiistakapulaksi. Ruotsinkielisten alueiden maanviljelijät vaativat, että asuttaminen tuli sijoittaa ensisijaisesti seuduille, joilla on uudisviljelymahdollisuuksia. Tämä olisi käytännössä tarkoittanut ruotsinkielisten alueiden lähes täydellistä säästymistä asuttamiselta. Ruotsinkieliset viljelijät perustelivat jopa karjalaisen kalastajaväestön asuttamista sisävesistöihin, siitä syystä että Uudenmaan ja Turun saariston kalavedet olivat jo varattuja, toimeentulomahdollisuudet vähäiset ja elintaso alhainen. Pika-asustuslain asutuspykälän katsottiin ruotsinkielisten keskuudessa olevan suoranaisten uhka kansallista vähemmistöä kohtaan.²¹

Ruotsinkieliset pyrkivät tuomaan oman kantansa selvästi esille julkisuudessa. Kesästä 1940 lähtien lehtien palstoilla käytiin kiivassanaistakin keskustelua ruotsinkielisten alueiden asuttamisesta. Pika-asutuslaki pyrki käytännössä järjestämään asutuksen ruotsinkielisille alueille niin, että ruotsinkielisille sallittiin vastikemaan hankkiminen suomenkielisiltä alueilta. Tämä olisi merkinnyt ruotsinkielisten osallistumista asuttamiseen vain taloudellisessa mielessä. Tilanne ei kuitenkaan rauhoittunut, vaikka pika-asutuslain aikana kielikysymys ei noussut yhtä merkittäväksi keskustelun aiheeksi kuin myöhemmissä asuttamisen vaiheissa. Jatkosodan syttyminen katkaisi riidoilta siivet tässäkin suhteessa.²²

Toinen välirauhan aikana suurta keskustelua herättänyt asia oli rintamamiesten asuttaminen. Suomessa oltiin yleisesti sitä mieltä, että niille, jotka maatamme puolustavat, tuli taata myöhempien aikojen toimeentulo. Ajatus oli lähtöisin 1930-luvulta, jolloin käytiin keskustelua maan luovuttamisesta sisällissodassa

²¹ Kulha 1969, 80-81.

²² sama, 81-82.

valkoisten puolella taistelleille tilattomille ja pikkutilallisille.²³ Vuoden 1941 aikana Suomessa toteutettiin useita projekteja, joissa rakennettiin taloja sotainvalideille ja muille aseveljille. Jatkosota keskeytti nämäkin toimet. Ajatus rintamamiesten asuttamisesta oli johdonmukainen jatko ja rinnastettavissa oleva asia invalidi- ja aseveliavustukselle. Koska rintamamiesten taloudellinen avustaminen olisi todennäköisesti ollut pitkän tähtäimen suunnitelma, monella taholla oltiin sitä mieltä, että maan antaminen oli helpompi ja nopeammin hoidettavissa oleva auttamisen malli. Useiden kuulopuheiden mukaan rintamamiehille oli luvattu maata jo jatkosodan alkuvaiheissa, mutta mitään kirjallisia todisteita asiasta ei löydetty. Jatkosodan kestäessä ja Suomen joukkojen edetessä vanhan rajan ulkopuolelle rintamamiehiä suunniteltiin asutettaviksi Itä-Karjalaan. Syksyllä 1941 tieto rintamamiesten asuttamisesta levisi sanomalehtien välityksellä kansan tietoisuuteen. Epäselväksi tuolloin jäi kuitenkin se, mihin rintamamiehiä tultaisiin asuttamaan.²⁴

Itä-Karjalan asuttamiselle asetettiin armeijan ylipäällikkö Mannerheimin käskystä maa-asiaintoimikunta, Itä-Karjalan toimikunta, syyskuussa 1941. Toimikunnan päätyönä oli suunnitella Itä-Karjalan sodanjälkeinen asuttaminen. Toimikunta päätyi keskusteluissaan siihen, että asutuskysymys myös rintamamiesten kohdalta tulisi ratkaista Itä-Karjalan kohtalosta riippumatta. Kenelläkään ei nimittäin ollut takuita siitä, saisiko Suomi tuon alueen itselleen. Itä-Karjalan toimikunnan työ valmistui lokakuussa 1942. Siinä maansaajat jaettiin etuoikeutettuihin ja etuoikeudettomiin. Edelliseen kuuluivat mm. itäkarjalaiset suomenheimoiset viljelijäperheet, alueelta karkotetut tai Suomeen siirtyneet henkilöt ja heidän leskensä ja lapsensa. Heillä oli mahdollisuus saada maata ilmaiseksi. Etuoikeudettomat saivat maata maksua vastaan ja näitä ihmisiä olivat ”muut suomalaiset tai suomenheimoiset”. Kaikesta suunnittelusta huolimatta Itä-Karjalan asutussuunnitelmat jäivät vain paperille sodan lopputuloksesta johtuen. Asutustoiminnan painopiste siirrettiin jo jatkosodan kestäessä silloisen Suomen alueelle.²⁵

²³ Laitinen 1995, 66.

²⁴ sama, 66-78.

²⁵ sama, 79-81.

Marraskuun 6. päivänä vuonna 1941 asetettiin rintamamiesten asuttamiskysymykselle myös varsinainen, valtioneuvoston asettama asutuslainsäädäntötoimikunta. Sen johtajana toimi professori K. T. Jutila, joka oli toiminut mm. maatalousministerinä. Erona näillä kahdella erillisellä toimikunnalla oli se, että Jutilan komitean työ kosketti ainoastaan Suomen kansalaisia, Itä-Karjalan toimikunnan työ myös suomensukuisia kansoja. Jutilan komitean tehtävänä oli laatia ehdotukset asutustoiminnan jatkamisesta sodan jälkeen. Toimeksiannossa ei puhuttu mitään asutukseen käytettävistä alueista, mutta etukäteen oli sovittu joko työn rajaamisesta silloisen Suomen alueelle tai ainakin siitä, ettei sitä laskettaisi pelkästään Itä-Karjalan varaan.²⁶

Komitean työ oli valmis kesäkuussa 1943. Sodan aikana ilmenneet faktat vahvistivat sen, että Itä-Karjalaa koskevat toiveet olivat hiipuneet. Näin ollen komitean mietinnössä ei sanallakaan mainittu Itä-Karjalaa. Mietinnön mukaan maansaantiin olivat oikeutettuja rintamasotilaat, sotavammaiset, sotelesket ja sotaorvot. Siirtoväen asuttamiseen Jutilan komitea ei ottanut kantaa, sillä se oli pitänyt lähtökohtana, että Suomi saisi takaisin talvisodassa menetetyt alueet. Kun jatkosodan lopputulos oli kuitenkin toisenlainen, se merkitsi, että tärkeimmäksi asutettavaksi väestöryhmäksi nousi jälleen karjalainen maatalousväestö. Eniten negatiivista keskustelua komitean mietinnössä herätti ehdotus, jossa maan saantiin olivat oikeutettuja ainoastaan perheelliset rintamasotilaat. Monen mielestä myös muut rintamalla sotineet olivat tehneet yhtä suuren työn Suomen puolustamiseksi.²⁷

Sekä kielikysymyksestä, että rintamamiesten asuttamisesta käyty keskustelu kärjistyi jatkosodan loppuvaiheessa ja sodan jälkeen, jolloin alettiin laatia lakia lopullisesta sodanjälkeisestä asuttamisesta.

²⁶ Laitinen 1995, 81-85.

2.3. Maanhankintalaki ja siirtoväen asema

Jatkosodan päättyminen aselepoon syyskuussa 1944 toi mukanaan jos mahdollista vieläkin mittavamman siirtoväen asuttamisongelman kuin talvisodan jälkeinen aika. Talvisodan rauhaan verrattuna Suomi joutui luovuttamaan lisäksi nyt myös Petsamon. Hangon vuokra-alue korvattiin Porkkalan vuokra-alueella. Suomi joutui tyhjentämään paitsi samat alueet kuin talvisodan jälkeen, myös uudet luovutetut alueet. Siirtoväkitilanteen ja -ongelman vertaaminen talvisodan jälkeiseen aikaan on kuitenkin hyvin vaikeaa monesta syystä. Noin 25% talvisodan aikaisista evakoista jäi jatkosodan ajaksi asutusalueilleen, eikä palannut ollenkaan takaisin Karjalaan. Vuoden 1944 tilanteessa he eivät enää olleet evakkomatkalaisia, vaan he olivat jo pitkälti sopeutuneet ja vakiintuneet uusille asuinsijoilleen. Tämä omalta osaltaan helpotti siirtoväen asuttamista, sillä yli 100 000 henkeä ”puuttui” asutettavien joukosta. Toinen asuttamista helpottanut tekijä oli jo olemassa olleet asuttamissuunnitelmat talvisodan ajalta. Koska suunnilleen sama tilanne oli vallinnut vuonna 1940, ei täysin uusia asuttamissuunnitelmia tarvinnut enää vuonna 1944 tehdä.²⁸

Ongelmitta uusi asuttaminenkaan ei tapahtunut. Uuden suuren väestöryhmän, pohjoissuomalaisten mukaantulo asuttamiseen vaati lisävoimia ja lisäsuunnitelmia heidän asuttamisensa onnistumiseksi. Koska aselepo vaati vielä Suomessa olleiden saksalaisjoukkojen häätämistä lyhyessä ajassa, täytyi Lapin sodan jalkoihin jääneet suomalaiset saada turvaan. Noin 100 000 Lapin läänin asukkaasta yli puolet siirrettiin Ruotsiin. Kaiken kaikkiaan Lapin ja Oulun läänin alueelta evakuoitiin noin 150 000 henkilöä pois sodan alta. Vaikka Lapin sota päättyikin jo syksyllä 1944, oli pohjoissuomalaisten takaisin muutto käytännössä mahdollista vasta keväällä ja kesällä 1945.²⁹ Vasta tämän jälkeen saatettiin todella suunnata panostus luovutettujen alueiden ihmisten asuttamiselle.

²⁷ Laitinen 1995, 81-85.

²⁸ sama, 85-86.

²⁹ sama, 86.

Kymmenen päivää välirauhan solmimisen jälkeen Suomessa ryhdyttiin esitöihin sodanjälkeistä asutustoimintaa varten. Syyskuun lopulla 1944 asetettiin komitea valmistelemaan mietintöä tulevan maanhankintalainsäädännön pohjaksi. Puheenjohtajaksi komitealle tuli maanviljelysneuvos Tatu Nissinen. Komitea saattoi työskennellessään käyttää hyväkseen paitsi talvisodan jälkeistä pika-asutuslakia myös jatkosodan aikana laadittua rintamasotilaiden asuttamiseksi tehtyä suunnitelmaa. Nissisen komitean mietinnön ensimmäinen osa valmistui 1.12.1944. Siinä todettiin, että välirauhansopimuksen johdosta on jälleen hankittava maata luovutetuilta alueilta siirtymään joutuneelle väestölle. Koska käyty sota oli hyvin pitkäaikainen, oli maansaanti tehtävä oikeutetuksi myös perheellisille rintamasotilaille, sotaesikille ja heidän perheilleen sekä sotaorvoille. Myös asutustoimenpiteiden vuoksi tiloilta pois joutuneet työntekijät ja vuokramiehet olivat tietyiltä osin oikeutettuja saamaan maata.³⁰ Komitea työskenteli suuren kiireen alla, mikä herätti joissakin komitean jäsenissä arvostelua tulevaa mietintöä kohtaan. Osa komitean jäsenistä oli sitä mieltä, että talvisodan jälkeinen pika-asutuslaki olisi pitänyt ottaa lähes sinällään käyttöön nyt jatkosodan jälkeisessä tilanteessa. Rintamasotilaiden ja muiden uusien aiheiden lisääminen olisi heidän mielestään sopinut parhaiten lyhyiden lisälakien muodossa.³¹ Komitean mietinnön toinen osa, joka käsitteli asutustoiminnan toteuttamisen pääpiirteet, valmistui 22.12.1944. Koko mietintö julkaistiin tammikuussa 1945.³²

Nissisen komitea antoi valtioneuvostolle mietintönsä jo valmiissa lakiesityksen muodossa. Tämä nopeutti suurelta osin lopullisen lakiesityksen tekemistä. Lakikysymys oli hallituksen käsiteltävänä melkein kaksi kuukautta siitä, kun komitean mietintö valmistui. Pääministeri Paasikivi oli omilla asiantuntijoillaan valmistuttanut oman vastaehdotuksensa lakiin, ja hän ottikin asian esille valtioneuvostossa. Ehdotuksen mukaan lakiin olisi otettava tarkka asteikko, jolla määriteltäisiin kullakin tilalla pakkolunastuksen määrä. Tällä saataisiin vältettyä

³⁰ Kulha 1969, 88-89.

³¹ sama, 90. Lopullinen mietintö sisälsi seitsemän eriävää mielipidettä.

³² Laitinen 1995, 96.

perustuslaissa olevan omistusoikeuden rikkomukset.³³ Vastaehdotuksen mukaan siirtoväelle tuli annettavilla alueilla pyrkiä varaamaan puolet kunkin asutettavan aikaisemmin omistamasta pellonalasta valmiina peltona ja muu osa viljelyskelpoisena maana. Muiden asutettavien asutustoiminta olisi rajoitettava vain niihin tapauksiin, joissa siitä ei olisi haittaa lakiehdotuksessa mainittuihin asutustoimiin. Paasikiven kanta jäi kuitenkin lopullisessa äänestyksessä vähemmistöön. Vain kolme valtioneuvoston jäsentä hänen lisäkseen äänesti vastaehdotuksen puolesta, 11 oli sitä vastaan.³⁴

Jatkosodan aikana vuosina 1941-1943 toimineen Jutilan komitea oli esittänyt asutustoimintaan muodostettaviksi ainoastaan viljelystiloja ja asuntotiloja sekä lisämaita, joita voitiin myöntää liian pienille tiloille. Nissisen komitea esitti kuitenkin perustettaviksi viljelystiloja, asuntoviljelystiloja (nämä vastasivat pika-asutuslain sekamuotoistiloja), kalastustiloja, asuntotiloja ja asuntotontteja. Suurin näistä oli viljelystila, jossa sai olla maatalousmaata enintään 15 hehtaaria. Asuntoviljelystilan maan koko oli 6 hehtaaria. Kalastustila ja asuntotila olivat molemmat kahden hehtaarin suuruisia. Asuntotontin suuruudeksi Nissisen komitea määritteli 2000 neliometriä. Tämä tilatyyppe oli tarkoitettu omakotitalon rakentamiseen taajamiin tai niiden lähelle. Lisäalueita oli mahdollisuus antaa jo olemassa oleville viljelys-, asuntoviljelys- tai asuntotiloille. Sekä viljelys-, että asuntoviljelystiloille oli lisäksi annettava myös pieni määrä metsää.³⁵

Maatalousvaliokunnan mietintö maanhankintalakiesityksestä valmistui maaliskuun 6. päivänä vuonna 1945. Lähetekeskustelusta oli ehtinyt kulua aikaa vain runsas kuukausi. Näin nopean tahdin mahdollistivat yömyöhään jatkuneet kokoukset ja sunnuntaityöpäivät. Valiokunta teki maanhankintalakiin kuitenkin lähes sata muutosta, joista suuri osa oli varsin pieniä muodollisia korjauksia. Vain yksi niistä olisi aiheuttanut lakiin merkittävän muutoksen. Valiokunta nimittäin esitti aikaisemmin mainitun, Paasikiven aloitteen mukaisen luovutusasteikon liitämistä lakiin. Valiokunnan mietinnössä oli havaittavissa

³³ Kulha 1969, 92. Perusteluna Paasikivi piti mm. vaaraa viranomaisten mahdollisesta mielivallasta maanomistajia kohtaan.

³⁴ sama, 92.

kolme selvää pääperiaatetta: laki tuli tehdä mahdollisimman väljäksi, mikä olisi merkinnyt lain joustavaa toimeenpanoa. Toinen periaate oli asutustoiminnan kiireellisyyden huomioiminen ja kolmas sen tarkoituksenmukaisuuden korostaminen. Kielikysymykseen maatalousvaliokunta otti kantaa vain sen verran, että sen mukaan Ahvenanmaa tuli jättää asutustoiminnan ulkopuolelle sieltä saatavan viljelysmaan vähäisyyden vuoksi.³⁶

Suuren valiokunnan käsittelyissä suurinta keskustelua herätti edellä mainitusta asioista huolimatta asuttamiseen liittyvä kielikysymys. Toisen valiokuntakäsittelyn jälkeen suuri valiokunta esitti kielikysymyksen ratkaisuksi seuraavaa: siirtoväen sijoittaminen on toimitettava siten, ettei yksikielinen kunta muutu kaksikieliseksi tai ettei kaksikielisessä kunnassa enemmistökieli vaihdu.³⁷

Lopulliseen maanhankintalakiin kielikysymys tuli seuraavassa muodossa.

”Siirtoväen sijoittaminen on toimitettava siten, ettei ruotsinkielisten ja kaksikielisten kuntien luonnetta kielellisessä suhteessa muuteta, kuitenkin niin, ettei maanluovutusvelvollisuuden aiheuttama taloudellinen rasitus tule ruotsinkielisille maanomistajille lievemmäksi kuin muille... Suomenkielisen siirtoväen sijoittaminen kaksikielisiin kuntiin on pyrittävä siten suorittamaan, että haitat ruotsinkieliselle väestölle tulevat niin vähäisiksi kuin mahdollista.”³⁸

Kolmas ja viimeinen maanhankintalakikäsittely käytiin eduskunnassa 3.4.1945. Käydyissä keskusteluissa tehtiin kolme ehdotusta lain hylkäämiseksi. Kaksi edustajaa ehdotti lain lepäämään jättämistä. Syynä esitettiin uuden, tulevan eduskunnan vastaavan paremmin yleistä mielipidettä. Suuri enemmistö eduskunnasta oli kuitenkin sitä mieltä, että laki tulisi hyväksyä sen puutteista huolimatta.³⁹ Eduskunnan äänestäessä lain kiireelliseksi julistamisesta, sen

³⁵ Laitinen 1995, 98-99.

³⁶ Kulha 1969, 94-96. Tämä esitys tulikin lakiin sellaisenaan, sillä maanhankintalain 1. luvun pykälä 5 toteaa yksinkertaisesti, että ”Tämä laki ei koske Ahvenanmaan maakuntaa”. Suomen asetuskokoelma N:o 396, 5.§.

³⁷ Eduskunnan kirjasto, suuren valiokunnan pöytäkirja 22.-23.3.1945.

³⁸ Suomen asetuskokoelma N:o 396, 92.§.

³⁹ Esitetyissä mielipiteissä ehdotettiin mm. pika-asutuslain toimeenpanon jatkamista. Edustaja Estlander (ruots.) sen sijaan ehdotti lain hylkäämistä ”yleisen moraalin ja oikeustajun vuoksi”.

puolella oleva kanta voitti äänin 159 – 14. Äänestyksestä oli poissa 23 edustajaa. Tämän jälkeen eduskunta hyväksyi maanhankintalain äänin 164 – 11. Tasavallan presidentti Mannerheim vahvisti lain 5.5.1945.⁴⁰ Suomi oli näin lainsäädännön puolesta valmis sodanjälkeiseen jälleenrakennukseen. Valmistelutyö oli saatu aikaan melko nopeaan tahtiin, olihan Lapin sota päättynyt vasta huhtikuun viimeisinä päivinä vuonna 1945, jolloin viimeiset saksalaiset olivat luopuneet suomalaisista alueista ja poistuneet maasta.

Maanhankintalaki annettiin 5. toukokuuta vuonna 1945. Samalla se kumosi 28.6.1940 annetun siirtoväen pika-asutuslain sekä muutaman muun pika-asutuslakiin liittyvän lain vuosilta 1940 ja 1941.⁴¹ Maanhankintalaki sisälsi 19 lukua, joissa oli yhteensä 164 pykälää. Lain ensimmäinen luku määritteli yleiset säännökset, kuten sen, kuka oli oikeutettu saamaan maata ja ketkä sitä olivat oikeutetut luovuttamaan. Lisäksi ensimmäinen luku määritteli muodostettavien tilojen koot. Maanhankintalain mukaan maata annetaan

”siirtoväkeen kuuluvalla henkilöllä, sotainvalidilla, soteleskelle ja hänen perheelleen, sotaorvoille sekä rintamasotilaalle, jotka ovat Suomen kansalaisia. Jäljempänä ... mainituissa tapauksissa annetaan tämän lain mukaan maata myös muille kuin 1 momentissa mainituille Suomen kansalaisille, jos he elättävät itsensä kokonaan tai pääasiallisesti ruumiillisella työllä tahi ovat taloudellisesti samanvertaisia.”⁴²

Pykälässä mainitut ”muut henkilöt” olivat mm. henkilöitä, joiden maita oltiin pakkolunastettu, jotka olivat vapaaehtoisesti luovuttaneet maata tai jotka olivat olleet esimerkiksi vuokralaisina asutustoimintaan otetuilla mailla.⁴³

Maanhankintalain toinen ja kolmas pykälä kokosivat yhteen ne, jotka olivat velvollisia luovuttamaan maata asutustoimintaa varten. Laki piti ensisijaisena maanluovuttajana valtiota, jonka maista maata tuli antaa niille, jotka maata

Edustaja Jokisen (sos.dem.) mukaan laki tulisi hävittämään yhteisöjen maat ja vasta viime kädessä se olisi turvautunut yksityisomaisuuteen. Kulha 1969, 99.

⁴⁰ Kulha 1969, 99.

⁴¹ Suomen asetuskokoelma N:o 396, 164.§.

⁴² sama, 1.§.

olivat oikeutetut saamaan. Tähän kategoriaan laskettiin myös maan vapaaehtoiset luovutukset. Mikäli maata ei ollut mällä keinoilla tarpeeksi saatavilla

”pakkolunastetaan sitä rappiotoista ja tilakeinottelijoiden sekä yhtiöiden maista, evankelisluterilaisten ja kreikkalaiskatolisten seurakuntien papiston ja kanttoriurkurien virkataloista, mainittujen seurakuntien, kuntien, säätiöiden ja muiden yhteisöjen sekä sellaisten kiinteistönomistajien maista, jotka harjoittavat pääasiallisena ammatinaan muuta kuin maataloutta ja joille maatala ei ole varsinaisen ammatin harjoittamisen vuoksi erityisen tarpeellinen.”⁴⁴

Lain kolmas pykälä lisäsi maan hankintaan käytettäviä keinoja, mikäli edellä mainituin tavoin saadut maa-alueet eivät riittäneet.

”Sen jälkeen kuin ... maanlunastuslautakunta on alustavasti selvittänyt 2 §:ään perustuvan maansaantimahdollisuuden, voidaan tarpeen vaatiessa maata pakkolunastaa myös muusta kuin 2 §:n 2 momentissa mainituista, tarkoitukseen soveltuvasta maasta. Maata 1 momentin mukaan pakkolunastettaessa on pyrittävä ottamaan ensisijaisesti ja suhteellisesti enemmän heikossa viljelyksessä olevista tiloista sekä suurista tiloista.”⁴⁵

Maanhankintalaissa mainitut tilojen muodostaminen ja niiden koot olivat suora johdos Nissisen komitean esittämistä ehdotuksista. Näin ollen lain mukaan muodostettiin viljelys-, asuntoviljelys-, kalastus- ja asuntotiloja sekä asuntotontteja. Lisäksi laissa mainittiin muodostettaviksi korvausmetsiä, yhteismetsiä ja laidunalueita. Annettavien tilojen kokoja ei laissa määritelty kovinkaan tarkasti muuta kuin niiden enimmäismäärän osalta.

”Viljelystilaan erotetaan niin paljon maatalous- tai maatalouskelpoista maata, että keskikokoinen perhe voi, paikallisten liikenne- ja maatalousolojen tarjoamien edellytysten mukaan tilaansa viljellen, saada siitä ainakin pääasiallisen toimeentulonsa, ei kuitenkaan enempää, kuin että maa,

⁴³ sama, 31.§.

⁴⁴ Suomen asetuskokoelma N:o 396, 2.§.

⁴⁵ sama, 3.§.

tarkoituksenmukaisimmiksi maatalousmaan käyttölajeiksi saatettuna, vastaa viittätoista muunnettua peltohehtaaria, jolleivät erityiset syyt vaadi jonkin verran suurempaa tilusalaa annettavaksi.”⁴⁶

”Viljelystilaan voidaan hankkia metsämaata enintään niin paljon, että ... antaa niin hyvin tilan pääasiallisen kotitarvepuun kuin kohtuulliseksi katsottavan määrän myyntikelpoista puuta, ei kuitenkaan enempää, kuin että metsämaa säännöllisessä kasvukunnossa vuosittain tuottaa puuta eri vyöhykkeissä 75 – 125 kiintokuutiometriä.”⁴⁷

”Asuntoviljelystilaan erotetaan niin paljon maatalous- ja maatalouskelpoista maata, kuin 8 §:n 2 momentissa mainitun voimaperäisen maatalouden harjoittamisen tai asukkaan toimeentulon kannalta harkitaan tarpeelliseksi, ei kuitenkaan enempää, kuin että maa, tarkoituksenmukaisimmiksi maatalousmaan käyttölajeiksi saatettuna, vastaa kuutta muunnettua peltohehtaaria, jolleivät erityiset syyt vaadi jonkin verran suurempaa tilusalaa annettavaksi.”⁴⁸

”Asuntotilaan voidaan hankkia niin paljon maata, että sillä asuntotontin ohella on tarpeellinen kasvitarha- ja perunamaa, sekä enintään kahden lehmän laidun, ei kuitenkaan yhteensä enempää kuin kaksi hehtaaria, jollei tilusten sijoitus tai muut erityiset syyt vaadi jonkin verran suurempaa tilusalaa siihen hankittavaksi.”⁴⁹

”Asuntotonttia älköön varsinaisella maaseudulla muodostettako kahtatuhatta neliometriä pienemmäksi.”⁵⁰

Maanhankintalain yksi merkittävimmistä luvuista oli toinen luku. Se määritteli tarkasti, kuka oli oikeutettu saamaan tai lunastamaan edellä mainittuja alueita. Selvää oli, että siirtoväkeen kuuluva saisi maata itselleen, sitä vartenhan laki oli alun alkaen laadittu. Siirtoväkeen kuuluvalla henkilöllä laissa tarkoitetaan

⁴⁶ Suomen asetuskokoelma N:o 396, 9.§. Pykälässä mainitut erityiset syyt saattoivat olla esimerkiksi se, että maa on syrjäisessä paikassa tai karussa ympäristössä. Tällöin maan luovutuksen yläraja oli 30 hehtaaria.

⁴⁷ sama.

⁴⁸ sama, 10.§.

⁴⁹ sama, 12.§.

⁵⁰ sama, 13.§.

”Sosialististen Neuvostotasavaltain Liitolle 19 päivänä syyskuuta 1944 luovutetuilta tai vuokratuilla alueilta vuonna 1939 alkaneen sodan johdosta tai myöhemmin Suomeen siirtyneitä tahi valtakunnan uuden rajan läheisiltä alueilta muuante Suomeen pysyväisesti siirrettyjä henkilöitä.”⁵¹

Lain tämä kohta oli lähes suora kopio viisi vuotta aiemmin annetusta pika-asutuslaista. Siirtoväkeen kuuluva henkilö oli oikeutettu saamaan maata, mikäli hän oli 19. syyskuuta vuonna 1944 esimerkiksi omistanut tilan tai sen osan tai mikäli hän oli vuokratilajelijänä hallinnut tilaa tai sen osaa. Maan saannin edellytyksenä oli, että siirtoväkeen kuuluva oli rauhan solmimisaikaan saanut ja edelleen halusi saada pääasiallisen toimeentulonsa maataloudesta tai kalastuksesta.⁵² Lain toisessa luvussa määriteltiin se, kuka lasketaan sotainvalidiksi, soteleskeksi, sotaorvoksi tai rintamasotilaaksi.

Laki määritteli kolmannessa luvussaan toimielimet, jotka ohjasivat lain toimeenpanoa sekä ne, jotka toimeenpanoa valvoivat. Maanhankintalain mukaan

”toimeenpanon ylin johto ja valvonta kuuluvat maatalousministeriölle, jonka avuksi asetetaan neuvoa-antavaksi elimeksi maatalouslautakunta. Paikallisina toimieliminä ovat maanlunastus- ja asukkaanottolautakunnat, tarkastusoikeudet ja asutuslautakunnat sekä lain toimeenpanon tarkastajat.”⁵³

Laki määritteli erikseen jokaisen toimielimen jäsenten lukumäärän, mitä ammattiryhmiä jäsenten tulisi edustaa sekä sen, kuka tai ketkä jäsenet valitsivat.

Lain loput 16 lukua eivät olleet merkittävydessään yhtä mittavia kuin edellä mainitut kolme lukua. Lain laajuus on ymmärrettävissä, sillä sen tuli kattaa lähes kokonaisuudessaan jatkosodan jälkeinen asutustoiminta sekä siinä mahdollisesti ilmenevät ongelmat. Laissa otettiin huomioon alkulukujen jälkeen mm. se, miten ja missä ajassa siirtoväkeen kuuluvan tulisi tehdä maansaantihakemus, miten maan vapaaehtoinen luovutus rahoitetaan, miten sijoitussuunnitelma laaditaan,

⁵¹ Suomen asetuskokoelma N:o 396, 18.§.

⁵² sama, 19.-20.§.

⁵³ sama, 34.§.

miten maan hallintasopimus tehdään, alueen myyntihinta sekä tilan hinnan suorittaminen.

Maanhankintalaki ei kuitenkaan selkeyttänyt kaikkia siirtoväen asuttamisessa tarvittavia asioita, sillä samana päivänä, 5. toukokuuta, presidentti hyväksyi myös toisen merkittävän lain, toisen korvauslain. Tämän lain tarkoituksena oli selkeyttää sitä, miten ja missä määrin valtio maksaa korvauksia siirtoväelle heidän menetetyistä omaisuudestaan. Korvausta voitiin lain mukaan maksaa oikeastaan kaikesta muusta omaisuudesta paitsi suoranaisesta rahasta, osakkeista, obligaatioista tai muista osakkeista sekä jalometalleista, jalokivistä tai yleensä koruesineistä. Korvaus suoritettiin lain mukaan täysimääräisenä 500 000 markkaan saakka ja siitä eteenpäin seuraavan taulukon mukaisesti.

*Taulukko 1. Siirtoväen saaman korvauksen suuruus.*⁵⁴

Korvauksenalaisen omaisuuden arvo (mk)	Korvauksen vakioerä (mk)	Korvaus alarajan yli menevästä omaisuuden osasta (%)
500,000 - 1,000,000	500,000	50
1,000,000 - 2,000,000	750,000	45
2,000,000 - 4,000,000	1,200,000	30
4,000,000 - 8,000,000	1,800,000	15
8,000,000 - 16,000,000	2,400,000	6
16,000,000 - 32,000,000	2,880,000	2
32,000,000 tai enemmän	3,200,000	10

Toinen korvauslaki määritteli taulukosta ja sen viimeisestä sarakkeesta huolimatta sen, että yksityiselle henkilölle maksettavan korvauksen suurin korvausmäärä on 3 miljoonaa markkaa ja jos esimerkiksi kuolinpesässä on monta osakasta, näiden yhteenlaskettu korvausmäärä ei voinut nousta yli 15 miljoonan markan.⁵⁵ Korvauksen maksamisen lisäksi toinen korvauslaki

⁵⁴ Suomen asetuskokoelma N:o 390, 6.§.

⁵⁵ sama, 8.§.

määritteli, miten korvausta tuli hakea ja missä ajassa, sen, kenelle kuului lain toimeenpano sekä sen, miten korvaukset suoritettiin.⁵⁶

2.4. Hiitolalaiset siirtoväen asutussuunnitelmissa

Siirtoväen asuttamista jatkosodan jälkeen ohjasivat hyvin pitkälle talvisodan jälkeiset siirtoväen sijoitussuunnitelmat. Siitä syystä sijoitussuunnitelma valmistui varsin nopeasti. Jatkosodan jälkeen maataloussiirtoväen sijoitussuunnitelma suomenkielisiin kuntiin vahvistettiin kesällä 1945, kaksikielisiin kuntiin suunnitelma valmistui vuotta myöhemmin. Maanhankintalain kielipykälän tulkintakiistat aiheuttivat tämän viivästyksen. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että ruotsinkieliset ja kaksikieliset kunnat välttyivät lähes kokonaan siirtoväen asuttamiselta.⁵⁷

Siirtoväki pyrittiin maanhankintalain edellyttämällä tavalla sijoittamaan luonnonoloiltaan, liikenneyhteyksiltään ja taloudellisilta edellytyksiltään lähtöalueita vastaaville seuduille. Tämän lisäksi siirtoväki haluttiin asuttaa yhtenevästi heidän lähtökuntansa, kieltensä ja uskontonsa mukaan. Tämä tarkoitti sitä, että Länsi-Kannaksen kunnat sijoitettiin Suomen etelärannikolle ja Itä-Kannaksen kunnat edellisten pohjoispuolelle. Pohjoisimmaksi sijoitettiin Laatokan-Karjalan ja Raja-Karjalan kuntien siirtoväki. Karjalainen väestö sijoittui nyt uudessa sijoitussuunnitelmassa paljon selkeämmin ”Suomen peltoalueelle” kuin talvisodan jälkeisessä asutustoiminnassa.⁵⁸

Hiitolalaisten kohdalla uusi sijoitussuunnitelma merkitsi heidän sijoitusalueensa siirtymistä etelämmäksi. Talvisodan jälkeinen sijoitussuunnitelma oli sijoittanut hiitolalaiset Vaasaan sekä sen ympäristökuntiin, mm. Maalahteen, Teuvalle, Petolahteen ja Vähäkyröön. Näistä sijoituskunnista suuri osa oli, jos ei

⁵⁶ Suomen asetuskokoelma N:o 396, 10.-26.§. Toisen korvauslain lisäksi presidentti vahvisti 5.5.1945 asetuksen toisen korvauslain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta. Suomen asetuskokoelma N:o 391.

⁵⁷ Laitinen 1995, 111.

⁵⁸ sama.

ruotsinkielisiä, niin ainakin kaksikielisiä, joten nämä sijoituskunnat eivät tulleet kyseeseen kuntia koskevan sijoitussuunnitelman viivästymisen johdosta. Uudeksi sijoitusalueeksi hiitolalaisille määrättiin Pori ja sen ympäristö. Uusia sijoituskuntia olivat mm. Pori, Porin maalaiskunta, Ulvila, Luvia, Nakkila, Noormarkku ja Kankaanpää⁵⁹ (liite 3). Vasta lopullisen sijoitussuunnitelman jälkeen siirtoväki saattoi aloittaa uuden elämän ennestään vierailta alueilla ja vasta nyt saattoivat hiitolalaiset hakea maata, jossa he tulisivat viljelemään peltoalueitaan mahdollisesti vuosia ja kukapa tiesi, ehkä koko loppuelämänsä.

⁵⁹ Laitinen 1995, 111; Paukkunen 1993, 187-205.

3. ASUTUKSEN LÄHTÖKOHDAT

3.1. Rikas, rakas Hiitola

Hiitola sijaitsee Keski-Karjalassa, entisessä Viipurin läänissä ja Käkisalmen kihlakunnassa, Laatokan länsirannalla (liite 4). Jossain lähteissä Hiitolaa ja sen ympäristökuntia kutsutaan myös Laatokan-Karjalaksi.⁶⁰ Ensimmäiset maininnat Hiitolan kylästä ovat 1500-luvulta Vatjan viidenneksen verokirjasta. Varsinaiseksi kunnaksi Hiitola muuttui vuoden 1865 kunnallislakiasetuksen jälkeen, samalla kun seurakunnalliset ja kunnalliset tehtävät erotettiin toisistaan. Vanhan Hiitolan kunnan pinta-ala ilman vesistöjä oli 425,2 neliökilometriä.⁶¹

Väestön elinkeinon pohjautuvan tilaston mukaan 1930-luvulla valtaosa eli noin 70% Hiitolan kokonaisväestöstä, noin 8300 henkilöstä, sai toimeentulonsa maaja metsätaloudesta. Suhdeluku oli edelliset vuosikymmenet pysynyt melko samana. Todellisuudessa tämän luvun täytyi olla vieläkin suurempi, sillä yli 20% väestöstä ilmoitti päätyökseen sekatyöt, joista varmasti osa kuului maatalouden piiriin. Hieman yli 10% hiitolalaisista sai toimeentulonsa jostain muusta elinkeinosta, kuten teollisuudesta, kaupasta, liikenteestä tai palveluammateista.⁶²

Hiitolan, kuten koko entisen Viipurin läänin pinnanmuodostus on hyvin vaihteleva. Jääkausi muovasi Kurkijoen aluetta muodostaen sinne suuren Salpausselän harjanteen. Jääkenttien joet taas muodostivat alueelle useita moreeniharjuja, jotka kulkevat yleensä kaakkoon tai etelään päin, eli siis kohtisuoraan Salpausselän linjaan nähden. Hiitolassa näitä harjuja on kaksi, joista toinen päättyy Hiitolanjokeen, toinen Laatokan rantaan. Lähellä Laatokkaa alue oli mitä suotuisin maatalouden harjoittamiselle, sillä jäätiköistä sulanut vesi kuljetti alueelle hienojakoista savea. Tämä tasankoalue on etenkin Kurkijoen pitäjässä erityisen leveä ja Laatokan rantaviivoilla olevien kallioiden väliin jäävä

⁶⁰ Nevalainen ym. (toim.) 1998, 13.

⁶¹ Paukkunen 1993, 55; Murole 1962, 26.

⁶² Tilastollisia tiedonantoja N:o 63, 308.

savialue muodosti Hiitolan rikkaimman ja runsassatoisimman maanviljelysalueen.⁶³

Hiitolan ilmastoon vaikuttavat paitsi Suomenlahden, myös ennen muuta Laatokan läheisyys. Järvi lämpenee ja viilenee hitaammin kuin ympäristönsä⁶⁴, mikä osaltaan siirtää maanviljelyksen aloitusta myöhäisemmäksi keväällä, mutta toisaalta se myös pidentää kasvukautta syksyllä. Karjalan seutu on kiinteässä maayhteydessä mannerilmastoiseen Itä-Eurooppaan, joten alueen ilmasto on jonkinlainen sekoitus meri- ja mannerilmastoa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kesät ovat viileämmät ja talvet lämpimämmät kuin keskimääräisesti samoilla leveysasteilla. Viipurin läänissä vuoden keskilämpötila vaihteli 1900- luvun alkupuoliskolla alueesta riippuen 1-4 celsiusasteen välillä. Tammikuun keskilämpö vaihteli -12 ja -5 asteen välillä, heinäkuussa keskilämmöt olivat noin 15 - 17 astetta. Hiitolassa keskilämpötilat olivat koko vuoden osalta +3 astetta, helmikuussa -9 astetta ja heinäkuussa +16 astetta.⁶⁵

Kasvistoltaan Karjalan alueella ei ole kovin yhtenäistä leimaa. Etelä-Karjalan ja Kannaksen Karjalan eteläisimmät osat kuuluvat tammivyöhykkeeseen ja muut osat vaahteravyöhykkeeseen. Tästä huolimatta alueen valtapuu on kuusi, vaikkakin rannikoiden hiekkamaat ovat mäntyvaltaisia. Kasvillisesti lajirikkainta seutua ovat Hiitola ja sen lähiympäristö, suureksi osaksi juuri alueen savipitoisen maan vuoksi. Myös Venäjän läheisyys on vaikuttanut alueen kasvistoon. Naapurivaltiosta on kulkeutunut aikojen kuluessa useita meillä entuudestaan tuntemattomia kasvilajeja. Tammea, omenapuita ja useita jaloja lehtipuita alueella on ollut luonnonvaraisina.⁶⁶

⁶³ Kuujo ym. 1958, 11-12; Paukkunen 1993, 48-49; Johansson ym. (toim.) 1932, 3.

⁶⁴ Laatokka jäätyy yleensä vasta tammikuun loppupuolella ja sulaa huhti-toukokuussa.

⁶⁵ Paukkunen 1993, 46, 52-53; Johansson ym. (toim.) 1932, 3; Nevalainen ym. (toim.) 1998, 15.

⁶⁶ sama.

3.2. Hiitolan maanviljelyksen kulmakivet

Hiitolan kunnan koko pinta-ala oli 1920- ja 1930- lukujen vaihteessa 46 380 hehtaaria. Tiluksien kokonaisala oli 33 904 hehtaaria, noin 73 prosenttia kunnan pinta-alasta. Tästä määrästä peltoa oli 8290 hehtaaria, joka oli hieman alle 18 prosenttia koko alueen pinta-alasta. Metsämaata oli 20 558 hehtaaria, noin 44 prosenttia Hiitolan kokonaispinta-alasta. Niittyä Hiitolassa oli vuonna 1929 yhteensä 406 hehtaaria ja laidunmaata 2526 hehtaaria. Itä-Suomelle ominainen kaskiviljelys oli Hiitolassa ennen talvi- ja jatkosotaa vielä käytössä, sillä maataloustiedustelun mukaan vuonna 1929 kaskiviljelyksiä oli vielä 50 hehtaarin verran. Luvut kertovat siitä, että Hiitola oli Viipurin läänin yksi parhaimpia maanviljelysseutuja, sillä koko läänissä peltoalueen osuus suhteutettuna kokonaispinta-alaan jäi vain 9,8 prosenttiin. Läänin alueella oli useita ns. metsäkuntia, joissa peltojen osuus kokonaispinta-alasta jäi hyvin pieneksi. Metsäalueen osuus Hiitolassa myötäili koko läänin metsäalueen suhteellista osuutta; Viipurin läänin metsäalue koko läänin pinta-alaan nähden oli 1920- luvun viimeisenä vuotena 45,7 prosenttia.⁶⁷ Viljelmien peltopinta-ala viljelmää kohden noudatteli 1920- luvun lopussa paljolti yleistä linjaa Käkisalmen kihlakunnassa.

Vuonna 1929 Hiitolassa oli yhteensä 985 viljelmää, joista 959 oli omalla maalla ja vain 26 viljelmää sijaitsi vuokramaalla. Vuokramaiden osuus koko viljelmämäärästä oli häviävän pieni, noin 2,6 prosenttia, kun koko Viipurin läänissä se oli 4,8 prosenttia ja koko valtakunnassa 11,1 prosenttia. Absoluuttisesti eniten Hiitolassa oli viljelmiä kokoluokassa 5-10 hehtaaria. Seuraavaksi eniten viljelmiä oli kokoluokissa 10-15 sekä 3-5 hehtaaria. Näin ollen peräti 72,7 prosenttia koko kunnan viljelmistä sijoittui kokoluokkaan 3-15 hehtaaria. Vertailun vuoksi mainittakoon, että koko valtakunnassa 3-15 hehtaarin tiloja oli noin 48 prosenttia tilojen kokonaismäärästä. Yli sadan hehtaarin tiloja Hiitolassa oli kolme, kun koko Käkisalmen kihlakunnassa näitä

⁶⁷ SVT III 1929-30, osa 1 , taulukko N:o 3.

tiloja oli yhteensä kuusi. Hiitolassa, kuten koko Viipurin läänissä, oli selkeästi muuta valtakuntaa enemmän keskisuuria ja suuria tiloja. Pienten, alle 3 hehtaarin tilojen osuus oli koko valtakunnassa 38,4 prosenttia tilojen kokonaismäärästä. Viipurin läänissä näitä viljelmiä oli noin 31 prosenttia kaikista läänin tiloista. Hiitola erottuu tässä suhteessa selkeästi tilastoissa, sillä siellä alle 3 hehtaarin tiloja oli vuonna 1929 ainoastaan 167 kappaletta, mikä tarkoittaa vain noin 17 prosenttia koko kunnan tilaluvusta.⁶⁸

Taulukko 2. Hiitolan, Viipurin läänin ja koko valtakunnan viljelmät vuonna 1929 peltoalan suuruuden mukaan ryhmiteltyinä.⁶⁹

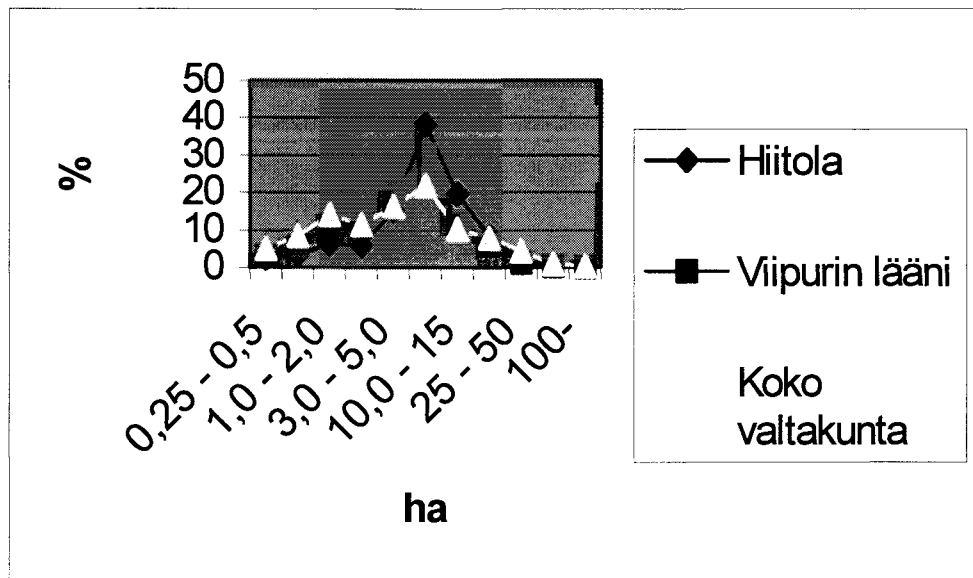
(ha)	Hiitola	Viipurin lääni	Koko valtakunta
0,25 - 0,5	22	1 440	13 881
0,5 - 1	31	2 629	24 106
1,0 - 2,0	60	5 421	40 114
2,0 - 3,0	54	5 407	32 279
3,0 - 5,0	149	9 590	46 513
5,0 - 10	375	14 338	62 584
10,0 - 15	192	50 704	28 947
15 - 25	81	2 784	22 810
25 - 50	14	645	12 240
50 - 100	4	101	2 865
100-	3	46	832
yht. (kpl)	985	48 105	287 171

Taulukon luvut ilmoittavat kunkin alueen tilojen lukumäärän jaoteltuna niiden suuruuden mukaan.

⁶⁸ SVT III 1929-30, osa 1, taulukko N:o 1; SVT III 1929-30, osa 1, 8.

⁶⁹ SVT III 1929-30, osa 1, taulukko N:o 1.

Kaavio 1. Hiitolan, Viipurin läänin ja koko valtakunnan viljelmien osuus koko peltoalasta, %.⁷⁰

Maanviljelys sekä peltomaan käyttö riippuvat ennen kaikkea alueen ilmastosta, pinnanmuodosta sekä maaperästä. Hiitola oli Neuvostoliitolle menetetyin Karjalan alueen merkittävimpiä maanviljelysseutuja. Peltoihin rapautumisen kautta vapautunut kalkki ja muut emäksiset kivilajit sekä syksyisin lahoava eloperäinen jäte, humus, lisäsivät maaperän ravinnepitoisuutta alueella ja mahdollistivat entistä suuremmat satomäärät maanviljelyksessä. Maan omien ravinteiden lisäksi maanviljelijät käyttivät lannoitteena paljon karjan lantaa.⁷¹

Tutkimusryhmässä⁷² viimeiset yksittäiset maataloustiedustelut ennen sotaa tehtiin kesällä 1939. Jatkosodan aikana maanviljelijät täyttivät kyselylomakkeen tilastaan myös vuosina 1942 ja 1943, mutta valtakunnalliseen tilastoon nämä

⁷⁰ SVT III 1929-30, osa 1, taulukko 1.

⁷¹ Kurkivalo 1971.

⁷² Tutkimusryhmä käsittää ne Ulvilan tilat, joihin hiitolalaisiirtoväki teki maanhankintalain perusteella tilakaupat jatkosodan jälkeen, yhteensä 84 kappaletta.

kyselyt eivät päätyneet, sillä seuraava laajamittainen tilasto maatalouden osalta tehtiin vasta vuonna 1950. Hiitolaa, kuten suurinta osaa Käkisalmen kihlakuntaa, ei vuoden 1942 tiedustelussa laskettu kuuluvaksi Suomen alueeseen, joten kunnan yleistä tilastoa ei kokonaisuudessa ole olemassa. Siksi ainoat tiedot juuri sotaa edeltävältä ajalta, kuten myös välirauhan ajalta, löytyvät yksittäisistä maatalouskyselyistä. Tutkimusryhmäläisistä kyselyyn vastasi vuosien 1939-43 välisenä aikana yhteensä 42 tilaa.

Kaikki valtakunnalliseen maatalouskyselyyn vastanneet tutkimuksen kohteena olevat maanviljelijät palasivat Hiitolaan omille tiloilleen jatkosodan hyökkäysvaiheen jälkeen. Näin ainakin voi olettaa, sillä lähes kaikki viljelijät ilmoittivat täsmälleen samat viljelmäalat vuonna 1942 kuin vuonna 1939. Ainoastaan yhden tilan viljelmäala, nimenomaan peltoala, oli kasvanut noin kymmenellä hehtaarilla. Peltoviljelmien koko vaihteli 3 ja 27 hehtaarin välillä keskimääräisen peltoviljelmän ollessa noin 9,5 hehtaaria. Kun mukaan lasketaan myös metsät, olivat kokonaisviljelmäalat keskimäärin 38,6 hehtaaria. Suuria, yli 40 hehtaarin metsäviljelmiä oli tutkimusryhmässä 6, joista suurin oli peräti 194 hehtaaria. Kaikilla otannassa olleilla kyselyyn vastanneilla oli maatilallaan myös metsää. Joutomaata oli vuonna 1939 noin 60 prosentilla maatiloista, keskimäärin 2,6 hehtaaria tilaa kohden.⁷³

Tärkein viljakasvi Karjalassa oli ruis. Vuoden 1929 tiedustelun mukaan 10,3 prosentilla peltopinta-alasta viljeltiin ruista. Rukiin tärkeyttä kuvastaa sekin, että ainoastaan Mikkelin läänissä viljeltiin enemmän ruista kuin Viipurin läänissä.⁷⁴ Määrällisesti eniten Hiitolassa ja Viipurin läänissä viljeltiin kuitenkin kauraa, jonka osuus kunnassa oli 17,3 prosenttia ja läänissä 19 prosenttia koko peltoalasta. Ohraa viljeltiin Hiitolassa 234 hehtaarin alueella, mutta vehnää vain 17 hehtaarin. Vehnän osuus oli ainoastaan 0,2 prosenttia koko peltoalasta. Yllättävää on, että pellavaa viljeltiin Hiitolassa lähes yhtä paljon kuin vehnää, 13

⁷³ KA maataloustiedustelu 1941.

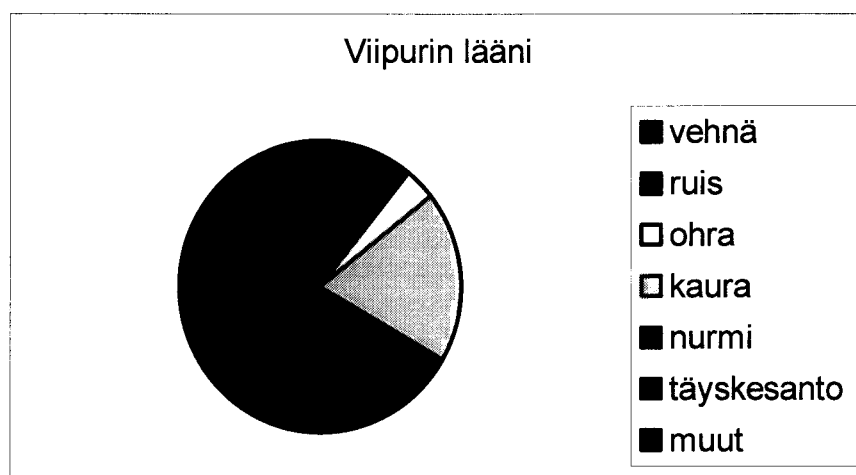
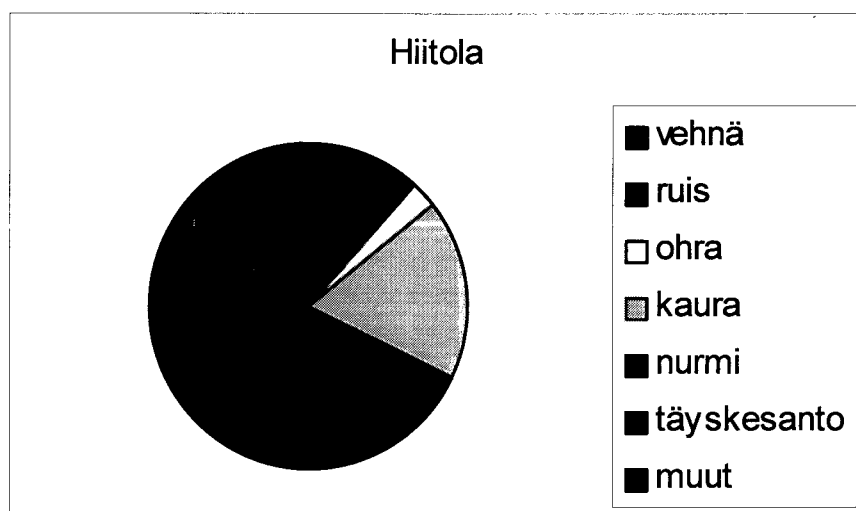
⁷⁴ SVT III 1929-30, osa 1, taulukko N:o 5. Mikkelin läänissä rukiin osuus koko peltoalasta oli 15,6 prosenttia. Lähelle Viipurin läänin lukua pääsi Hämeen lääni, jossa ruista viljeltiin 10,1

hehtaaria. Toisaalta 1930- luvun loppuun mennessä vehnän viljely oli kasvanut huomattavasti. Vuonna 1929 vehnää viljeltiin koko Viipurin läänin alueella noin 1 700 hehtaaria, 0,6 prosenttia peltoalasta. Vuonna 1938 vehnän osuus oli jo 6,2 prosenttia peltoalasta, yli 23 000 hehtaaria. Yhden vuoden aikana eli vuodesta 1937 vehnän viljelyn lisäys oli peräti 18,8 prosenttia. Perunan viljelykseen käytettiin Hiitolan alueella vuonna 1929 melko suuri peltoala, sitä viljeltiin 164 hehtaaria. Yli puolet (51,3%) kokonaispeltoalasta oli vuonna 1929 niitto- ja laidunnurmena ja täyskesantona pidettiin 11,4 prosenttia peltoalasta.⁷⁵ Pelkkien numeeristen tietojen selkiyttämiseksi seuraavat kaaviot näyttävät edellä mainitut Hiitolan ja Viipurin läänin viljelyslajikkeiden osuudet peltopinta-alaan nähden.

prosentissa peltoalasta sekä Kuopion läänissä, jossa rukiin osuus oli 10 prosenttia. Koko valtakunnassa rukiin osuus peltoalasta oli vuonna 1929 noin 9 prosenttia.

⁷⁵ SVT III 1929-30, osa 1, taulukko 5; SVT III 1938, 6-7.

Kaaviot 2 ja 3. Viljelyslajikkeiden osuus pellon pinta-alasta vuonna 1929 Hiitolassa ja Viipurin läänissä.⁷⁶

Kaaviot osoittavat, että Hiitolan maanviljelys noudatteli hyvin pitkälle koko läänin maanviljelyksen muotoa. Myöhemmin nähdään, minkälaisista Hiitolan maanviljelys oli vuonna 1929 suhteessa Ulvilan maanviljelykseen. Seuraavaan taulukkoon on koottu tutkimusryhmän viljelemät viljelyslajikkeet välirauhan aikana vuonna 1942

⁷⁶ SVT III 1929-30, osa 1, taulukko 5.

Taulukko 3. Viljelykasvit, niitä viljelleiden tilojen lukumäärä, viljelyala, keskimääräinen viljelyala sekä viljelykasvin osuus koko viljelyalasta tutkimusryhmän tiloilla Hiitolassa vuonna 1942.⁷⁷

Viljelykasvi	Tilojen Lukumäärä	Viljelyala Yht. (ha)	Keskiarvo (ha)	Osuus koko Peltoalasta (%)
ruis	37	25,61	0,69	6,43
kevätvehnä	39	25,45	0,65	6,39
syysvehnä	4	0,6	0,15	0,15
ohra	39	18,72	0,48	4,7
kaura	37	40,4	1,09	10,14
peruna	19	2,6	0,14	0,65
heinä	39	222,17	5,7	55,75
ruokaherne	4	0,8	0,2	0,2
pellava	-	-	-	-
vihantarehu	1	0,1	0,1	0,03
laidun	20	19,79	0,99	4,97
täyskesanto	34	34,24	1	8,59

Taulukossa oleva tilojen lukumäärä ilmoittaa, kuinka moni tutkimusryhmän tiloista viljeli kyseistä lajiketta. Hehtaarieskiarvo on laskettu suhteessa näihin tiloihin. Mikäli taulukon tietoja verrataan vuoden 1929 yleiseen viljelytilanteeseen Hiitolassa, huomataan edellä mainittu tosiasia, että vehnän viljelylle käytetty pellon osuus kasvoi vuodesta 1929 vuoteen 1942 huomattavasti. Samaten nähdään, miten kauran käyttämän peltoalan osuus oli tuona aikana vähentynyt. Tutkimusryhmän viljelytiedot tukevat näin ollen hyvin Hiitolan kunnan ja koko Viipurin läänin viljelytilanteiden muutoksia.

3.3. ”Muusta voin luopua, hevosesta en.”

Maanviljelys ja karjanhoito tukevat toisiaan ja ovat toisilleen joskus lähes välttämättömiä. Karja- ja hevostalous ovat Viipurin läänin alueella olleet

⁷⁷ KA maataloustiedustelu 1941.

ikivanhoja. Hevoskauppaa käytiin varsinkin Venäjän suuntaan. Viipurin läänissä oli hevosia vuonna 1929 noin 17 jokaista 100 peltohehtaaria kohden.⁷⁸ Määrää voidaan pitää varsin suurena, varsinkin kun huomioidaan, että läänissä pellon osuus koko alasta oli alle 7 prosenttia. Karjatalous oli Hiitolassa vielä 1800-luvulla varsin alkeellista. Navetat olivat pimeitä ja ahtaita, lehmät poikivat yleensä vasta keväällä, joten maidontuotantokin keskittyi kevääseen ja kesään. Syksyisin liiat eläimet yleensä teurastettiin ja talven yli pidettiin vain se määrä, jolle rehun laskettiin riittävän. Ensimmäiset meijerit perustettiin Hiitolaan 1880- ja 1890-luvuilla, mutta nämä lopettivat toimintansa varsin nopeasti. Hieman ennen talvisotaa Hiitolaan rakennettiin Maidonmyyntiosuuskunnan meijeri, mutta se ei ehtinyt aloittaa toimintaansa.⁷⁹

1900-luvulla karjanhoito alkoi tehostua ja tilat koneellistuivat paitsi maatalouden, myös karjanhoidon suhteen. Vuonna 1929 Hiitolassa oli hevosia yhteensä 1 332 kappaletta, mikä oli absoluuttisesti eniten koko Käkisalmen kihlakunnassa. Viipurin läänissä vain seitsemässä kunnassa oli enemmän hevosia kuin Hiitolassa. Kuntien keskimääräinen hevosluku läänissä oli noin 725 kappaletta. Lehmienkin lukumäärä ylsi Hiitolassa läänin kärkipäähän, niitä oli 3623 ja koko nautakarjan luku nousi yli 5500:n. 1930-luvulla nautakarjan lukumäärä nousi selvästi, sillä talvisodan päättyessä ensimmäisen evakkotaipaleen alkaessa Hiitolasta sanottiin lähteneen mukaan noin 8000 lehmää. Myös sikojen ja lampaiden suuri lukumäärä kertoo Hiitolan olleen paitsi maataloudessa, myös karjanhoidossa menestyvä kunta. Mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittakoon, että valtakunnallisestikin harvinaisia mehiläisyhteiskuntia Hiitolassa oli 80 kappaletta, muualta Suomesta löytyi samaan aikaan ainoastaan 20 kuntaa, joissa oli määrällisesti enemmän mehiläisyhteiskuntia kuin Hiitolassa.⁸⁰

Tutkimusryhmän 42 maatalouskyselyyn vastanneesta tilasta 25 omisti vuonna 1939 kotieläimiä. Vaikka oikeastaan kaikki hiitolalaiset maanviljelijät palasivat

⁷⁸ SVT III 1929-30, osa 2, 15.

⁷⁹ SVT III, osa 1, taulukko 1; Vainio 1959, 147-153.

⁸⁰ SVT III 1929-30, osa 2, taulukko 1; Vainio 1959, 363.

takaisin kotitiloilleen välirauhan aikana ja jatkoivat samoilla pelto- ja metsäaloilla kuin ennen sotaa, karjan määrässä oli talvisodan aikana tapahtunut muutoksia. Tämä johtui pääosin siitä, että evakkotaival oli pitkä ja usein se taivallettiin osaksi kävellen, osaksi junilla. Siitä syystä koko karjalaumaa ei ollut mahdollista viedä mukana. Vaikka matkasuunnitelmat tehtiin valtakunnallisesti siten, että kaikki karja saadaan Karjalasta mukaan, oli sekä karjalle varatun rehun, että kuljetuksiin käytettävien junavaunujen määrä liian pieni. Näin ollen monet maanviljelijät joutuivat teurastamaan osan karjastaan.

Taulukko 4. Tutkimusryhmän kotieläimet Hiitolassa vuonna 1939.⁸¹

	Tilojen lukumäärä	Eläinten kokonaismäärä	Keskimääräinen eläinluku / tila
hevonen	22	46	2,1
nautaeläimet	23	244	10,6
lampaat	16	107	6,7
siat	20	44	2,2
siipikarja	23	230	10
mehiläis-yhdyskunta	1	2	2

Taulukko 5. Tutkimusryhmän kotieläimet Hiitolassa vuonna 1943.⁸²

	Tilojen lukumäärä	Eläinten kokonaismäärä	Keskimääräinen eläinluku / tila
hevonen	19	37	1,9
nautaeläimet	22	119	5,4
lampaat	15	41	1,7
siat	18	31	1,7
siipikarja	13	27	2,1

⁸¹ KA maataloustiedustelu 1941.

⁸² sama.

Taulukoista käyvät ilmi kotieläinten määrät tutkimusryhmän tiloilla Hiitolassa sekä ennen talvisotaa, vuonna 1939, että välirauhan aikana kesällä 1943. Kotieläinten kokonaismäärien lisäksi taulukoihin on laskettu keskimääräinen kyseisen kotieläimen lukumäärä tilaa kohden. Tilojen lukumäärä taulukossa ilmoittaa sen, kuinka monella tutkimusryhmän tilalla oli kyseisiä kotieläimiä.

Hevonen oli karjalaisille yleensä tärkein ja arvokkain eläin. Lähdön hetkellä pyrittiin varmistamaan, että ainakin se saatiin evakkotaipaleelle mukaan. Tämä merkitsi, että hevosten määrä laski suhteessa vähiten verrattuna muihin karjaeläimiin. Vuonna 1939 hevosten määrä oli tutkimusryhmässä 46 ja jatkosodan aikana vuonna 1943 se oli 37 kappaletta. Nautakarjan⁸³ määrä sitä vastoin pieneni talvisodan aikana huomattavasti hevosia enemmän, alle puoleen, sillä vuonna 1939 nautaeläimiä oli 244 päätä ja vuonna 1943 enää 119 päätä. Huomattavaa on se, että nautakarjaa pitäneiden tilojen lukumäärä ei juurikaan vähentynyt. Lehmän omistaminen oli lähes välttämätöntä esimerkiksi maidon saannin kannalta. Ei voinut luottaa siihen, että naapureilla olisi mahdollisuutta antaa maitoa, sillä heilläkin saattoi olla vain yksi tai kaksi lypsävää lehmää. Jokainen perhe yritti turvata välttämättömän ravinnon saannin ja paras keino siihen oli omistaa hieman peltoa ja jonkin verran karjaa.⁸⁴

Talvisodan evakkomatkan aikana lampaiden määrä tutkimusryhmän tiloilla pieneni suunnilleen samassa suhteessa nautakarjan määrän kanssa. Sotaa edeltävänä kesänä tutkimusryhmäläisillä oli lampaita yhteensä 107, kun jatkosodan aikana vuonna 1943 niitä oli enää 41. Toisaalta lehmien väheneminen oli taloudellisesti paljon merkittävämpi asia kuin lampaiden määrän lasku. Naudan lihan ja ennen kaikkea maidon saannin hankaloituminen näkyi muutosyrityksistä huolimatta puutteena aivan jokapäiväisessä elämässä. Radikaalein muutos kotieläinten määrässä tapahtui kanojen ja muun siipikarjan suhteen. Tutkituilla 25 tilalla oli vuonna 1939 ollut 230 kanaa. Ilmeisesti huonojen kuljetustilanteiden vuoksi kanoja ei ollut mahdollisuutta viedä suuria määriä mukanaan evakkomatalle. Siksi suurin osa kanoista jouduttiin

⁸³ Nautakarjaan on laskettu mukaan lehmät, hiehot (=poikimaton lehmä), vasikat sekä sonnit.

teurastamaan. Vuonna 1943 kanojen lukumäärä oli enää 27. Pääluvun lisäksi laski myös kanoja pitäneiden tilojen lukumäärä. Keskimääräinen kanaluku tilaa kohden tippui talvisodan aikana kymmenestä noin kahteen. Sikojen määrässä ei talvisodan aikana tapahtunut yhtä merkittävää muutosta. Ennen sotaa sikojen kokonaislukumäärä tutkituilla tiloilla oli 44 kappaletta ja sodan jälkeen 31 kappaletta.⁸⁵

Uuden elämän aloittaminen talvisodan jälkeen ei ollut hiitolalaisille helppoa, vaikka elämää saatettiinkin jatkaa omilla, jo kerran taakseen jätetyillä tiloilla. Huomattavasti vaikeampaa maanviljelys ja elämä yleensä tulivat olemaan jatkosodan jälkeen kokonaan uusilla paikkakunnilla ja uusilla tiloilla. Toive kotiin palaamisesta eli pitkään, mutta silti uusien tilojen raivaus ja uuden paikkakunnan tapojen opettelu piti aloittaa, sillä tulevaisuudesta kukaan ei voinut tietää.

3.4. Ulvila, tyypillinen satakuntalainen maanviljelyskunta

Vaikka Suomi on suhteellisen pieni maa, on sen äärialueiden välillä kuitenkin melko suuria eroja sekä ilmastollisesti, että pinnanmuodollisesti. Hiitolalaisten yksi sodanjälkeisistä asutuspaikkakunnista, Ulvila, sijaitsee Länsi-Suomessa, Satakunnassa, Pohjanlahden Selkämeren leveimmällä kohdalla (liite 5). Tällä hetkellä Ulvila kuuluu Länsi-Suomen lääniin, mutta vanhojen lääninrajojen vallitessa Ulvila oli osa Turun ja Porin lääniä. Kunta⁸⁶ ja sen lähiympäristö ovat maastonmuodollisesti hyvin tyypillisiä suomalaisia merenranta-alueita, sillä maasto on varsin matalaa ja tasaista. Suurimmaksi osaksi Ulvilan alueen pellot sijaitsevat kymmenen metrin korkeuskäyrän alapuolella. Ulvilan aluetta halkoo Kokemäenjoki, joka laskee Pohjanlahteen Porissa. Joen merkitys ulvilalaisille on ollut suuri sekä kulkuväylänä, ravinteiden tuojana, että kastelulähteenä. Aikana,

⁸⁴ KA maataloustiedustelu 1941.

⁸⁵ sama.

⁸⁶ Ulvila muuttui kaupungiksi vuoden 2000 alusta, jota se oli jo keskiajalla ollut. Tutkimuksessa käytetään kuitenkin kunta- nimitystä, sillä koko tutkimusjakson ajan Ulvila oli kunta.

jolloin kastelujärjestelmiä ei tunnettu, pellonkäytön edellytyksenä ja yleensä maanviljelyksen ehtona oli lähellä sijaitseva vesialue.⁸⁷

Kuten Hiitolan, myös Ulvilan ilmasto leimaa tietty välimuotoisuus. Itä-Euroopasta saapuva korkeapaine mannerilmastoineen sekoittuu Pohjois-Atlantilta saapuvaan matalapaineeseen. Pienemmällä alueella, jopa Ulvilan alueen sisällä löytyy eroja ilmastossa, sillä lähellä merta vallitsee meri-ilmast, mutta alueen itäisissä osissa lämpötilaerot ovat suuremmat ja vuoden keskilämpö on alhaisempi kuin alueen länsiosissa. Ero ei ole huomattava, vain yhdestä kahteen astetta, mutta se on kuitenkin havaittavissa. Koko alueen keskilämpö vaihtelee 4 - 4,5 asteen välillä. Helmikuussa keskilämpö on 7 ja 5,8 miinusasteen haarukassa ja heinäkuussa keskilämpö on 16 - 16,5 astetta.⁸⁸

Koska Ulvila sijaitsee lähellä merta, on sen kasvillisuus melkoisen vaihtelevaa. Kasvillisuuden pääpiirteisiin kuuluvat toisaalla metsät ja toisaalla pellot. Metsän osuus vaihtelee Ulvilassa ja sen lähialueilla 50 ja 80 prosentin välillä koko maapinta-alaan nähden. Metsät ovat pääosaksi kuusivaltaisia, kuusimetsien osuus metsämaan pinta-alasta on 50-60 prosenttia. Mäntyvaltaisia metsiä on hieman yli viidennes ja koivuvaltaisia noin kymmenesosa koko metsäalasta. Metsän tuotto on moniin Etelä-Suomen alueisiin nähden varsin alhainen, noin 80-90 kuutiometriä hehtaarilta.⁸⁹ Tämä johtuu siitä, että Ulvilan alue on ollut pitkiä aikoja meren peitossa, jolloin maasto on usein voimakkaasti aallokon huuhtomaa. Metsän runsaalle kasvulle tarvittavaa oikeanlaista ravinnepitoisuutta ei tällöin ole.⁹⁰

Ulvilan maataloudessa tapahtui 1800- luvun lopulla rakennemuutos, joka sai aikaan viljanviljelyn taantumisen ja rehunviljelyn lisääntymisen. Samalla karjatalous tehostui. 1920- luvulla suuntaus kuitenkin muuttui ja kotimaista viljantuotantoa ryhdyttiin valtakunnallisestikin tehostamaan ja päämääräksi

⁸⁷ Virkkala ym. 1967, 9-28.

⁸⁸ sama.

⁸⁹ Monissa paikoin Etelä-Suomea puuston keskikuutiomäärä on 100 kuutiometriä.

⁹⁰ Virkkala ym. 1967, 31-33.

asetettiin viljaomavaraisuus. Viljelty maa-ala kasvoi huomattavasti. Valtio tuki uusia viljelijöitä mm. halvoilla asutus- ja viljelyslainoilla. Yhteiskunnan varsinainen tuki oli ennen 1920- ja 1930- lukuja tuntematon käsite, mutta maailmansotien välillä tämä yleistyi.⁹¹

Vuonna 1929 Ulvilassa oli viljelmiä yhteensä 656 kappaletta. Näistä omalla maalla oli 529 viljelmää ja vuokramaalla 127 viljelmää. Esimerkiksi Hiitolan verrattaessa vuokraviljelmien lukumäärä oli Ulvilassa paitsi absoluuttisesti, myös suhteellisesti laskien huomattavasti suurempi. Hiitolassa vuokraviljelmien lukumäärä oli 2,6 prosenttia viljelmien kokonaismäärästä, Ulvilassa tämä suhdeluku oli peräti 19,3 prosenttia. Ulvilassa oli muuhun valtakuntaan nähden paljon suuria tiloja. Yli 25 hehtaarin tiloja oli yhteensä 45, joka oli noin 6,9 prosenttia koko kunnan viljelmistä. Jos mukaan otetaan kaikki yli 10 hehtaarin tilat, nousee luku 98:aan, joka on noin 15 prosenttia kaikista tiloista. Verrattaessa Ulvilan suuria tiloja koko läänin suuriin tiloihin, niiden osuus ei kuitenkaan ollut yhtä suuri. Koko Turun ja Porin läänissä suurten, yli 25 hehtaarin tilojen osuus oli 9,9 prosenttia koko tilamäärästä ja yli 10 hehtaarin tilojen osuus peräti 28,7 prosenttia. Tilakoon mukaan tarkasteltuna Ulvilassa oli eniten 1-2 hehtaarin tiloja, 134 kappaletta, mikä käsitti noin viidenneksen koko kunnan viljelmistä. Voidaankin sanoa, että yleiseen valtakunnalliseen suuntaukseen nähden Hiitola oli vuonna 1929 selkeästi keskikokoisten tilojen aluetta, kun taas Ulvila oli joko pienten, alle 2 hehtaarin tilojen tai toisaalta hyvin suurten, yli 25 hehtaarin tilojen aluetta.⁹²

Koko viljelmänala oli Ulvilassa vuonna 1929 yhteensä 11 923 hehtaaria. Ala jakaantui melko tasan pellon ja metsämaan kesken; peltoa viljeltiin 5 336 hehtaaria (≈44,7% kokonaisviljelyalasta) ja metsää kasvoi 5 702 hehtaarilla (≈47,8% kokonaisviljelyalasta). Niittyä oli 239 ja laidunmaata 133 hehtaaria. Kaskiviljelyksiä ei Ulvilassa enää vuonna 1929 ollut, Hiitolassa niitä oli vielä 50 hehtaarin verran. Koko Turun ja Porin lääniin nähden Ulvilan pinta-alasta oli

⁹¹ Innamaa 1968, 344-345.

⁹² SVT III 1929-30, osa 1, taulukko 1.

huomattavan suuri osuus peltoa. Läänin alueella pellon osuus oli 26 prosenttia ja metsän osuus 63 prosenttia. Pinnanmuotojen alavuuden, vesistön läheisyyden ja kehittyneiden maanviljelysmuotojen (mm. salaojitus ja väkilannoitteiden käyttö) vuoksi Ulvila oli ennen 1940- lukua yksi Satakunnan ja koko läänin tehokkaimmin viljeltyjä alueita.⁹³

Pellon käytössä Ulvila oli tyypillinen satakuntalainen ja miksei myös tyypillinen suomalainen kunta. Määrällisesti eniten viljeltiin kauraa, kuten melkeinpä kaikissa valtakunnan lääneissä vuonna 1929. Kauran osuus pysyi suunnilleen samana 1920-1950 –lukujen välillä., hieman alle 30 prosentissa koko peltoalasta. Ennen 1920- lukua leipäviljan viljely oli suppeaa johtuen maatalouden karjatalousvaltaisuudesta. Ensimmäisen maailmansodan loppuvuosina leipäviljan osuus alkoi hiljalleen nousta. Tämä suuntaus on nähtävissä varsinkin Ulvilan kohdalla, sen lähikunnissa samanlainen suuntaus alkoi nopeammin vasta 1930- luvulla. Huomattavaa on, että rukiin viljely taantui voimakkaasti 1900-luvun alkupuolella. 1950- luvulla ruista viljeltiin vain noin kolmannes vuosisadan alun määrästä. Koko valtakunnassa suuntaus oli samanlainen, mutta ei yhtä radikaali kuin Ulvilan seudulla. Vuonna 1929 rukiin käyttämän peltoalan suuruus oli 425 hehtaaria, vuonna 1941 se oli 300 hehtaaria. Rukiilta viljelyalaa veivät varsinkin vehnä, jonka viljeleminen kasvoi Ulvilassa vuodesta 1929 vuoteen 1941 lähes 70-kertaiseksi. Vuonna 1929 vehnää viljeltiin kunnassa seitsemän hehtaaria, 0,13 prosenttia koko peltoalasta. Vuonna 1941 vehnän viljelyala oli jo 417 hehtaaria, noin 8,8 prosenttia peltoalasta. Ohran suhteen ei vuosikymmenen kuluessa tapahtunut yhtä suuria muutoksia. Hehtaarimääräisesti ruis menetti vuodesta 1929 vuoteen 1941 yhteensä 55 hehtaaria.⁹⁴ Seuraavassa taulukossa ja kaaviossa näkyvät Ulvilan alueen peltoalan käyttö sekä absoluuttisesti, että suhteellisesti vuosina 1929 ja 1941. Prosenttiosuus ilmoittaa kyseisen lajin käyttämän osuuden kokonaispeltoalasta.

⁹³ SVT III 1929-30, osa 1, taulukko 3.

⁹⁴ SVT III 1929-30, osa 1, taulukko 5; SVT III 1941, taulukko 10; Innamaa 1969, 348-349.

Taulukko 6. Peltomaan käyttö Ulvilassa vuosina 1929 ja 1941.⁹⁵

	1929	1929	1941	1941	Muutos vuodesta 1929 vuoteen 1941
	ha	%	ha	%	ha
vehnä	7	0,1	417	8,7	410
ruis	425	8	300	6,3	-125
ohra	258	4,8	203	4,2	-55
kaura	1 278	24	1 140	23,9	-138
peruna	158	3	131	2,7	-27
juurikasvit	96	1,8	63	1,3	-33
vihantarehu	61	1,1	75	1,6	14
niitto- ja laidunnurmi	2 637	49,4	2 334	48,8	-303
täyskesanto	291	5,5	33	0,7	-258
muut	125	2,3	84	1,8	-41
peltoala yhteensä	5 336	100	4 780	100	-556

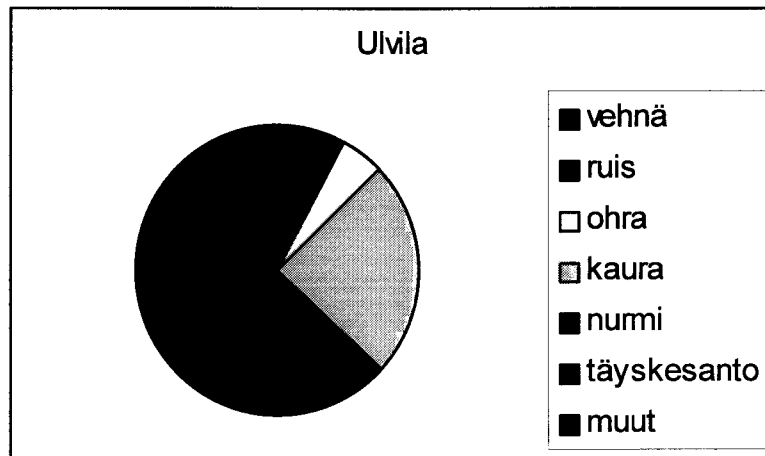
Taulukko ei vuoden 1941 osalta ole täydellinen, sillä tuolloin peltomaan käyttöön liittyvässä kyselyssä laskettiin mukaan ainoastaan tilat, joissa oli peltoa yli hehtaari. Alle hehtaarin tiloja oli Ulvilassa vuonna 1941 kaiken kaikkiaan 366 kappaletta, mikä nostaa esimerkiksi kokonaispeltoalaa suurimmillaan parilla sadalla hehtaarilla. Tästä syystä muutokset hehtaarimäärissä vuosien 1929 ja 1941 välillä eivät kerro absoluuttista totuutta, mutta kokonaiskuvan muutoksista taulukosta kuitenkin saa. Lisäksi taulukkoa lukiessa on syytä huomioida myös Porin kaupungin ja Ulvilan kunnan välinen kuntaliitos, joka toteutui vuoden 1941 alusta lukien. Kuntaliitoksessa Ulvilan kunnasta siirrettiin Porin kaupunkiin alueita Vanhankylän, Friitalan, Harjunpään, Koiviston, Pappilan ja Saaren kylistä sekä Sunniemen yksinäistalosta. Kuntaliitoksen myötä Ulvilan kunnan kokonaispinta-ala pieneni, mikä vaikutti tietysti myös peltopinta-aloihin.⁹⁶ Kolmas vuoden 1941 tilastoon liittyvä ongelma on, että joiltain osin

⁹⁵ SVT III 1929-30, Osa 1, taulukko 5; SVT III 1941, taulukko 10.

⁹⁶ Kuntaliitoksen esittämissä lähtökohdista oli, että kyseisten kylien yhdyskunnat olivat syntyneet Porin teollisuuslaitosten vaikutuksesta siten, että niiden liepeille oli asettunut asumaan laitosten työntekijöitä. Näin etupäässä Porin kaupungissa työskentelevä väestö oli joutunut Ulvilan kunnan alueelle, vaikka sen luonnollinen asuinpaikka olisi ollut Porin kaupunki. Näin ollen esimerkiksi työntekijöiden perheiden koulutusmenot koituivat Ulvilan kunnan rasitukseksi, kun taas esimerkiksi heidän työnsä tulokset olivat eduksi Porin kaupungille. Kuntaliitoskysymyksestä

pinta-alatiedot saatettiin tarkoituksella ilmoittaa liian pieniksi. Myöskään viljelijän muilla paikkakunnilla omistamia tiloja ei ole voitu täydellisesti selvittää.⁹⁷

Kaavio 4. Viljelyslajikkeiden osuus pellon pinta-alasta Ulvilassa vuonna 1929.⁹⁸

Pääsääntöisesti Ulvilan viljelystilanne vuonna 1929 näyttää olleen viljelyslajikkeiden suhteen samanlainen kuin Hiitolassa (kaaviot 2 ja 3). Pieniä eroja on kuitenkin nähtävissä. Ulvilassa viljeltiin suhteessa enemmän kauraa ja vehnää kuin Hiitolassa ja Viipurin läänissä. Sitä vastoin ruista viljeltiin Ulvilassa tuolloin vähemmän kuin Viipurin läänissä. Täyskesannon käyttämän pellon ala oli Ulvilassa myös vähäisempi kuin Hiitolassa tai Viipurin läänissä.

3.6. Sotien vaikutukset karjatalouteen Ulvilassa

Kotieläintalouden kehitys on riippuvainen monista eri seikoista. Siihen vaikuttavat esimerkiksi maatalouden koneistus, liikenneolojen edistyminen,

väännettiin kättä vuosien ajan, kunnes vuonna 1939 valtioneuvosto teki päätöksen kyseisten kylien siirtämisestä Porin kaupunkiin. Innamaa 1968, 430-466.

⁹⁷ SVT III 1941, osa III, 4-5.

⁹⁸ SVT III 1929-30, osa 1, taulukko 5.

asutuksen laajeneminen sekä valtakuntamme yleiset olosuhteet. Niinpä 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana hevosten lukumäärä laski voimakoneiden ja maanmuokkuskoneiden yleistymisen myötä. Sotien jälkeen hevosten lukumäärä kasvoi hetkeksi metalliteollisuuden keskittyessä mm. rakentamaan tarvittavia koneita sotakorvauksia varten. 1950-luvulta lähtien hevosten lukumäärä alkoi jälleen laskea. Vuodesta 1929 vuoteen 1941 Ulvilan kunnan hevosten lukumäärä väheni noin sadalla yksilöllä, 720:stä 619:ään. Tosin sodan jälkeen lukumäärä palasi hetkeksi 1920-luvun tasolle edellä mainituista syistä johtuen.⁹⁹

Hevosten lukumäärän lisäksi myös monien muiden kotieläinten määrä väheni Ulvilassa 1920-luvulta lähtien 1940-luvulle saakka. Nautakarjan määrä väheni sotien aikana 3150:stä 2793:een, mutta oli vuoteen 1950 mennessä palautunut suunnilleen sotia edeltävälle tasolle. Talvi- ja jatkosodan aikana maassamme jouduttiin teurastamaan noin puolet kaikista sioista, mikä näkyy myös Ulvilan tilastoissa, vaikkakaan ei yhtä selkeänä. Vuonna 1929 kunnassa oli sikoja yhteensä 580 päätä ja vuonna 1941 sikojen lukumäärä oli 516. Ulvilan naapurikunnasta Nakkilasta oli vuosisadan alussa muodostunut erityisesti sikataloutta harjoittava pitäjä ja sen vaikutukset näkyivät myös Ulvilassa. Sodan jälkeen 1950-luvulla Ulvilan sikojen lukumäärä oli jo noussut huomattavasti, 942:een. Tuotannon erikoistuminen tietyille alueille alkaa näin ollen näkyä.¹⁰⁰

Vaikka sodan aikana kotieläinten lukumäärät laskivat, alkoi heti sodan jälkeen niiden kasvu. Selkeimmin Satakunnassa kasvoi kanojen lukumäärä. Vuonna 1929 Ulvilassa oli yhteensä 4049, vuonna 1941 ainoastaan 2974, mutta vuonna 1950 jo 9455 kanaa. Tähän on ollut merkittävänä tekijänä erityisesti siirtoväen asuttaminen ja sitä kautta pienasutuksen voimakas lisääntyminen. Lampaiden lukumäärä eroaa muiden eläinten lukumäärästä siinä mielessä, että sodan aikana lampaita oli enemmän kuin noin vuosikymmen aikaisemmin. Lampaiden lukumäärä ei monien muiden eläinten tavoin vähentynyt sotavuosina. Vuonna 1929 Ulvilassa oli 358, vuonna 1941 vähän enemmän, 449, ja vuonna 1950

⁹⁹ Innamaa 1968, 353-356.

peräti 1018 lammasta. Ulvila olikin ainoa lähiseudun kunnista, joissa lampaiden lukumäärä edellä mainittujen vuosien aikana koko ajan kasvoi.¹⁰¹

Kokemäenjokilaaksossa oli ennen talvi- ja jatkosotaa suhteessa pellon määrään vähemmän nautakarjaa kuin valtakunnassa keskimäärin. Kuitenkin maidontuotanto lehmää kohti oli ehkä juuri siitä syystä suuri. Mitään suuria ”maitotuotantolaitoksia” ei ollut, vaan maidon tuotantotaso pyrittiin pitämään korkeana panostaen ennen kaikkea lehmien hyvinvointiin ja sitä kautta maidon määrään ja laatuun. Ulvilassa maidontuotanto lehmää kohti oli vuonna 1929 keskimäärin 2 182 kilogrammaa. Ulvilan kihlakunnassa keskimääräinen tuotanto oli 1937 kg, Turun ja Porin läänissä 1941 kg ja koko valtakunnassa 1751 kg. Tuotantomäärän nousu ja laadun paraneminen korvasivat lehmäluvun hitaan kasvun.¹⁰²

Talvisodan jälkeen Ulvila oli maatalouden osalta valmistautunut ottamaan vastaan karjalaista siirtoväkeä. Valtion ja varsinkin kunnan ja yhtiöiden omistamia maita oli tarjolla siirtoväen käyttöön. Suuria tiloja, joista periaatteessa oli mahdollisuus lohkoa useampiakin maa-aloja, oli paljon ja hyvät sekä alavat maastot antoivat mahdollisuuden myös raivata uutta peltoa sitä tarvitseville. Eri asia tietenkin oli, kuinka halukkaita ulvilalaiset olivat myymään maitaan ja kuinka paljon siirtokarjalaisten tulo alueelle supisti tuotantoa myös suhteellisesti katsottuna.

¹⁰⁰ Innamaa 1968, 353-356.

¹⁰¹ sama.

¹⁰² SVT III 1929-30, osa 2, taulukko 3.

4. MAATALOUDEN SJOITTUMINEN

4.1. Ulvilaan asutetut hiitolalaiset

Jatkosodan alkaessa hiitolalaiset elivät pika-asutuslaissa määrätyillä paikkakunnilla Parkanossa ja sen lähiympäristössä. Hiitola oli menetetty kokonaisuudessaan Moskovan välirauhansopimuksessa ja evakuointi oli suoritettu nopeassa tahdissa. Koko välirauhan ajan hiitolalaisten mielissä kyti ajatus ja toive palaamisesta kotiin, vaikka yleinen ilmapiiri oli luonnollisesti sodan jälkeen matala ja alakuloinen. Neuvostoliiton uutta hyökkäystä pelättiin kesällä 1940 ja varsinkin koko alkuvuoden 1941 aikana. Suomessa miehet kutsuttiin ylimääräisiin kertausharjoituksiin uusille puolustuslinjoille kesäkuussa 1941. Neuvostoliiton ilmavoimat aloittivat ilmahyökkäyksen Suomen alueelle 25.6.1941, jonka jälkeen Suomen hallitus totesi maamme olevan jälleen sodassa itänaapurin kanssa. Jatkosodan aikana Hiitola vallattiin takaisin muutamassa viikossa elokuun aikana. Sotatoimien siirryttyä yhä idemmäksi menetetyillä alueilla ja pois Hiitolasta alkoi karjalainen siviiliväestö saapua takaisin kotiseuduilleen. Rintamalinja asettui pitkäksi aikaa Karjalan Kannakselle vanhan rajan tienoille.¹⁰³

Myös Hiitolan toiminnan "keskipiste", kunnantoimisto, siirrettiin jatkosodan aikana takaisin Hiitolaan, aseman koulurakennukseen. Siirtoväki palasi kotiseudulleen lähes sataprosenttisesti viimeistään keväällä 1942 ja kaikki palanneet osallistuiivat jälleenrakentamiseen. Maatilojen kunnostus oli yksi tärkeimmistä asioista, johon ihmiset ryhtyivät. Olihan Suomi sotatilassa ja maatalouden tuotteilla oli jatkuva kysyntä, sillä elintarvikkeiden tuonti ulkomailta ei ollut riittävää. Vuonna 1942 saatiinkin kohtalainen sato, jotta seuraavan talven todellinen elintarvikepula kyettiin välttämään. Maatalouden tuotto kohosi Hiitolassa jopa niin korkealle, että vuonna 1943 Hiitola luovutti kansanhuollolle viljaa enemmän kuin mikään muu Karjalan Kannaksen pitäjä. Pitkittynyt sotatila verotti kuitenkin ihmisten mieliä, eikä suurimuotoisiin jälleenrakentamisiin uskallettu ryhtyä. Kesäkuussa 1944 alkanut Neuvostoliiton suurhyökkäys Kannaksella tarkoitti sitä, että ihmisten oli jälleen ryhdyttävä suunnittelemaan myös Hiitolan uutta evakuointia. Vanhusten, sairaiden ja lasten

¹⁰³ Kempainen 1972, 450-464.

evakuointi alkoi jo heinäkuun alussa, muiden ihmisten syyskuussa ja tavaroiden kuljetusta kesti syyskuun 23. päivään saakka.¹⁰⁴

Jatkosodan jälkeen annettu maanhankintalaki merkitsi hiitolalaisten osalta sijoittumisen siirtymistä Pohjanmaalta, Vaasan seudulta Porin lähiympäristöön. "Ruotsalaisuuspykälän" mukaantulo oli yksi merkittävimmistä asioista, jotka tähän sijoituspaikkakuntien muutokseen vaikuttivat. Hiitolalaiset alkoivat hakeutua uudelleen osoitetuille sijoituspaikkakunnille Satakuntaan vuoden 1946 alusta lukien. Monet olivat jo ennen lopullista sijoitusta ehtineet ostaa tilan vapaalla yksityisellä kaupalla. Maanhankintalain mukaiseen tilojen muodostamiseen sisältyi pieni katkeruuden poikanen, sillä ainoastaan perheelliset olivat oikeutettuja saamaan maata. Jotta maansaantiin oikeutettujen oli mahdollista saada maata ja tila itselleen, tuli heidän jättää asiasta hakemus. Näin toimien saataisiin selvitettyä suurin piirtein se, paljonko maata tuli eri paikkakunnilla asuttamistoimintaan varata. Hiitolalaiset jättivät vuoden 1947 loppuun mennessä yhteensä 1303 maansaantihakemusta. Noin viisi prosenttia näistä hakemuksista jouduttiin hylkäämään jo pelkästään sen vuoksi, että ne olivat epätarkasti tai puutteellisesti täytettyjä.¹⁰⁵ Ulvilan kuntaan sijoitettiin yhteensä 112 maata hakenutta Hiitolan kunnan asukasta. Kaiken kaikkiaan, perheet mukaan luettuna, siirtoväen määrä oli Ulvilassa vuonna 1945 yhteensä 1115 ja viisi vuotta myöhemmin 994 henkilöä. Lisäksi vuonna 1947 suoritettiin tasoitussiirtoja, jolloin kymmenen viljelystilaa siirtyi Nakkilan puolelta Ulvilaan.¹⁰⁶

Hiitolalainen siirtoväki allekirjoitti sodan jälkeen Ulvilan alueen tiloille yhteensä 84 kauppakirjaa. Luku perustuu Porin TE- keskuksessa sijaitsevien kauppakirjojen määrään. Tässä määrässä eivät ole mukana kaupat, jotka solmittiin yksityisesti. Yksityisiä tilakauppoja siirtoväki teki esimerkiksi pitkittyneiden maansaantipäätösten vuoksi. Suuri osa TE- keskuksen kauppakirjoista liittyy tiloihin, joista hiitolalaiset jo 1940- luvun loppupuolella tekivät hallintasopimuksia ja joiden kaupat myöhemmin allekirjoitettiin virallisiksi kauppakirjoiksi. Ulvilan kuntaan muodostetut siirtoväen asutus- ja

¹⁰⁴ Kemppinen 1972, 464-467.

¹⁰⁵ Paukkunen 1993, 179-185.

¹⁰⁶ sama, 203-205.

viljelytilat sijaitsivat kauppakirjojen mukaan kymmenen eri kylän alueella. Tilat jakautuivat kylittäin seuraavasti:¹⁰⁷

<i>Friitala</i>	<i>14 tilaa</i>
<i>Vanhakylä</i>	<i>12 tilaa</i>
<i>Suolisto</i>	<i>10 tilaa</i>
<i>Pappila</i>	<i>8 tilaa</i>
<i>Saari</i>	<i>4 tilaa</i>
<i>Sunniemi</i>	<i>4 tilaa</i>
<i>Kaasmarkku</i>	<i>4 tilaa</i>
<i>Harjunpää</i>	<i>3 tilaa</i>
<i>Ravani</i>	<i>1 tila</i>

<i>yhteensä</i>	<i>60 tilaa</i>

Näiden tilojen lisäksi 24 tilaa sijaitsi kahden tai useamman kylän alueella, eikä niitä siksi voida laskea vain yhden kylän tiloihin kuuluviksi. Ulvilan kunnan alueen lisäksi tilojen osia lohkottiin Porin kaupungin ja Porin maalaiskunnan alueelta, edellisestä osia yhteensä neljään tilaan ja jälkimmäisestä viiteen tilaan. Näissä yhdeksässä maatilassa kuitenkin suurin osa pinta-alasta oli Ulvilan alueella, joten ne laskettiin kuuluvaksi kyseiseen kuntaan. Suuri osa siirtoväelle varatuista tiloista sijaitsi Ulvilan keskeisillä alueilla, Friitalassa ja Vanhakylässä, jotka molemmat kuuluivat Ulvilan kunnan keskustaajamaan. Vuonna 1959 Ulvilan maatalousvaltaisın alue oli Suolisto, jossa 72,6 prosenttia väestöstä ilmoitti saavansa toimeentulonsa maatalouden alalta. Toisaalta Suoliston alue ei väestömäärällisesti ollut kovin suuri, siellä asui ainoastaan 3,9 prosenttia koko kunnan asukkaista. Friitalan kylä oli pääpiirteiltään teollisuusvaltaista, teollisuuden osuus kaikista ammattiryhmistä oli 57,5%. Friitala oli väestömäärältään Ulvilan suurin kylä, asukkaita siellä oli vuonna 1959 yhteensä 2578, 35 prosenttia kunnan koko asukasmäärästä. Saaren alueella tilat lohkottiin Saaren sotilasvirkatalosta, mutta niiden osuus (neljä tilaa) koko tilamäärästä ei ollut merkittävä. Haistilan kylässä ei ollut yhtään kokonaista siirtoväen tilaa, mutta kylläkin kahden tilan osia.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Porin TE-keskus, kauppakirjat.

¹⁰⁸ sama; Ulvilan kunnalliskertomus vuodelta 1959.

4.2. Tilakaupat

Siirtoväen saapuessa asuttamaan osaa Ulvilan kunnan maataloista, myös peltoalan kokonaisuomistus muutti muotoaan. Vuonna 1941 yksityisten ihmisten omistuksessa oli noin 83 prosenttia koko kunnan peltoalasta. Vuonna 1950 prosenttiosuus oli noussut 91:een. Tärkein syy muutokseen oli siirtoväelle otetuissa maa-aloissa, jotka luonnollisesti lisäsivät pellon yksityisomistusta. Kun yksityisten ihmisten omistusosuus kasvoi näinkin merkittävästi, on selvää, että jotkut joutuivat luopumaan maaomistuksistaan. Ulvilassa luopujia olivat pääasiassa kunta ja erilaiset yhtiöt. Kunnan osuus peltoalueista oli ennen jatkosotaa ollut 6,8 prosenttia, vuonna 1950 osuus oli pudonnut huikeasti, noin 0,7 prosenttiin. Yhtiöiden omistaman peltoalan osuus putosi 5,4 prosentista 1,1 prosenttiin tuon yhdeksän vuoden aikana. Valtio menetti maa-alojaan siten, että vuonna 1941 sen omistusosuus peltoalasta oli ollut 2,8 prosenttia ja vuonna 1950 se oli enää 0,5 prosenttia. Ulvilan seurakunta ei tilastojen mukaan omistanut ollenkaan maata vuonna 1950, kun omistusosuus oli vuonna 1941 ollut 2,3 prosenttia.

Taulukko 7. Ulvilan kunnan peltoalan omistus vuosina 1929 ja 1950, ha.¹⁰⁹

Omistaja	Vuosi 1929	vuosi 1950
valtio	150	27
kunta	369	30
seurakunta	126	2
yhtiöt	295	52
osuuskunnat	0	0
muut yhteisöt	5	58
yksityiset henkilöt	4 496	4 428
valtio, hallintasopimustilat	0	264
yhteensä (ha)	5 441	4 861

¹⁰⁹ SVT III, 1941, osa III, taulukko N:o 2.; SVT III, 1950, osa II, taulukko N:o 3.

Jos tarkastellaan maanluovutusta tai sen myymistä yksittäisten tilojen kohdalla ja nimenomaan siirtoväelle luovutettujen tilojen osalta, päädytään samoihin lopputuloksiin. Merkittävä osa tiloista, 45 prosenttia, perustettiin valtion, Ulvilan kunnan tai Ulvilan seurakunnan maa-aloista. Näistä tiloista puolet jouduttiin pakkolunastamaan omistajilta, mikä oli tilanne myös yhtiöiden ja osan yksityisiltä lähtöisin olevien tilojen kohdalla. Huomattavaa on kuitenkin, että kymmenestä yksityisiltä luovutetuista tiloista vain neljä jouduttiin pakkolunastamaan. Kuuden kohdalla myynti hoidettiin vapaaehtoisin kaupun. Maanhankintalakihan määräsi, että yksityisten omistamiin maataloihin sai koskea vasta viime kädessä, siinä tapauksessa, jos valtiolta, kunnilta, seurakunnilta tai yhtiöiltä saadut tilat eivät asuttamiseen riittäneet. A. Ahlström osakeyhtiö omisti Ulvilassa runsaasti maa-alueita ja se luovutti siirtoväelle yhteensä yhdeksän tilaa, joista vain kaksi vapaaehtoisesti. Kaiken kaikkiaan luovutetun maan pinta-ala oli yli 135 hehtaaria. Toinen maata luovuttanut yhtiö oli W. Rosenlew & Co. Sen omistamasta, 11,3 hehtaarin metsäalueesta muodostettiin yhdessä kahden muun luovuttajan kanssa yksi siirtoväen tila. Muiden tiloja myyneiden tai luovuttaneiden yhtiöiden nimiä ei kauppakirjoissa mainita. Ulvilan kunnan alueella sijaitsevien alueiden lisäksi maata luovuttivat Kullaan seurakunta, Porin kaupunki ja Porin maaseurakunta. Merkintää myyjästä ei löydy 21 kauppakirjasta ollenkaan.¹¹⁰

Tilojen ostajat edustivat melko suppeaa ammattiryhmien osaa. Tämä oli luonnollista, sillä maanhankintalaki määritteli melko tarkasti sen, kuka ja mihin ammattiryhmään kuuluva oli oikeutettu saamaan maata. Ehkä juuri tästä syystä useassa kauppakirjassa ostajan nimen lisäksi mainittiin myös hänen ammatinsa. 17 kauppakirjassa ostajan ammattiryhmää ei mainittu ja yhdessä kauppakirjassa ei ollut edes ostajan nimeä. Kauppakirjoissa ostajien ammattiryhmät jakaantuivat seuraavasti.¹¹¹

¹¹⁰ Porin TE-keskus, kauppakirjat.

¹¹¹ sama.

<i>Tilallinen</i>	<i>18 kpl</i>	<i>(21,4%)</i>
<i>Maanviljelijä</i>	<i>29 kpl</i>	<i>(34,5%)</i>
<i>Pienviljelijä</i>	<i>1 kpl</i>	<i>(1,2%)</i>
<i>Tilallisen leski</i>	<i>1 kpl</i>	<i>(1,2%)</i>
<i>Maanviljelijän leski</i>	<i>1 kpl</i>	<i>(1,2%)</i>
<i>Sotaleski</i>	<i>1 kpl</i>	<i>(1,2%)</i>
<i>Sotainvalidi</i>	<i>2 kpl</i>	<i>(2,4%)</i>
<i>Rintamasotilas</i>	<i>14 kpl</i>	<i>(16,7%)</i>
<i>Ei mainintaa ostajan ammatista</i>	<i>17 kpl</i>	<i>(20,2%)</i>

<i>yhteensä</i>	<i>84 kpl</i>	<i>(100%)</i>

Luonnollisesti suurin osa ostajista oli maanviljelijöitä tai tilallisia. Koska vain perheellisillä oli maanhankintalain mukaan mahdollisuus saada maata itselleen, oli suurimmassa osassa kauppakirjoja ostajana isännän lisäksi hänen vaimonsa. Poikkeuksen muodostivat leskien ostamat tilat, joiden kauppakirjoissa oli vain heidän nimensä tai lesken nimen lisäksi lasten nimet. Muutamassa kauppakirjassa ostajiksi mainittiin usean, lähinnä kahden, sukupolven edustajia. Näissä tapauksissa vanhemmat olivat mitä todennäköisemmin jo sen verran iäkkäitä, että tilan jatkuminen suvun hallinnassa haluttiin varmistaa jo kaupantekovaiheessa. Harvinaista ei myöskään ollut, että vanhempien lisäksi tilan ostajina toimivat kaikki lapset ja jopa lasten puoliset. Tietynlaista tila- ja perinnönjakoa suoritettiin näin ollen jo kaupantekohetkellä.¹¹²

Erityistä huomiota kiinnittää siihen, että ainoastaan kaksi sotainvalidia haki Ulvilasta maata. Pitää tietysti muistaa, että invaliditeetin tasoja on monia, eivätkä kaikki sotainvalidit kyenneet viljelemään maata. Voi olla, että moni sotainvalidi ei hakenut invaliditeetin perusteella maata, vaan hän saattoi olla esimerkiksi maanviljelijä. Tällöin kauppakirjassa oli ammattina todennäköisimmin maanviljelijä, ei sotainvalidi. Ostajien kohdalla sotainvalidien määrä oli Ulvilassa kuitenkin pieni suhteessa valtakunnalliseen tasoon. Kaikista maassa perustetuista siirtoväen asutustiloista kuului 6,9 prosenttia sotainvalideille. Maata hakeneiden rintamasotilaiden määrä oli myös yllättävän pieni, sillä peräti puolet (49,9%) koko valtakunnassa tiloja hakeneista oli sodan

¹¹² Porin TE-keskus, kauppakirjat.

jälkeen rintamasotilaita.¹¹³ Ulvilassa luku jää selvästi alle 20 prosentin. Varmasti myös Ulvilassa tätä lukua useampi rintamasotilas koitti onneansa ja yritti saada maata itselleen, vaikka heillä ei ollut esimerkiksi perhettä ollenkaan. Monen maansaantihakemuksen jättäneen rintamasotilaan toivomus evättiin juuri perheen puuttumisen vuoksi. Tämä maanhankintalain ”perhepykälä” nostatti kohun usean rintamasotilaan mielessä. Heidän mielestään perheen olemassaolo ei saanut olla kriteerinä sille, kuka saisi maata viljeltäväkseen. Rintamasotilaista useat ilmoittivat myös ammattinsa. Näitä olivat mm. metallityömies, työmies, levyseppä, kirvesmies. Sen lisäksi kolme rintamasotilasta ilmoitti ammatikseen tilallinen tai maanviljelijä. Kahdeksassa rintamasotilaan hankkimassa tilassa oli mukana peltoa tai metsää. Loput kuusi tilaa oli hankittu mitä ilmeisemmin asuntoviljelystiloiksi, joista viljelijä ei saanut pääsääntöistä toimeentuloaan. Näiden tilojen kohdalla voidaan olettaa, että rintamasotilas on jatkanut omaa ammattiaan ja sen lisäksi viljellyt omaksi ja perheen hyödyksi pientä maa- tai metsäaluetta.¹¹⁴

Kauppakirjojen solmimispäivämäärä noudatteli yleistä valtakunnallista linjaa, sillä kauppoja solmittiin runsaammin vasta 1950- luvulla. Tämä johtui suurelta osin siitä, että valtion maksamat korvaukset menetetyistä omaisuudesta saatiin päätökseen vasta vuoteen 1957 mennessä, vaikka toinen korvauslaki oli ollut voimassa jo vuodesta 1945 lähtien. Toisena, joskaan ei yhtä merkittävänä syynä, oli lopullisen rauhansopimuksen venyminen muutamalla vuodella sodan päättymisen jälkeen. Siirtokarjalaisissa eli toivo kotiin palaamisesta aina siihen saakka, kunnes toisin rauhansopimuksessa päätettiin ja siitä oli sopimusasiakirja todisteena. Vasta Pariisin rauhan jälkeen siirtoväen oli pakko tunnustaa itselleen, että paluu Karjalaan ei ainakaan vähään aikaan ole mahdollista ja he saattoivat panostaa uuteen elämään uusilla asuinpaikkakunnilla. Valtio ei kaikkea uuteen asutukseen tarvittavaa summaa korvannut, vaan osa rahoitettiin asutettavien omilla varoilla ja heidän hankkimillaan yksityisillä luotoilla sekä ennen kaikkea heidän omilla työsuorituksillaan.¹¹⁵

Uvilan kunnan alueelta saatujen tilojen kauppakirjat allekirjoitettiin pääsääntöisesti vuosien 1952 ja 1957 välillä. Tämän jälkeen solmittuja kauppoja

¹¹³ Kulha 1969, 117.

¹¹⁴ Porin TE-keskus, kauppakirjat.

¹¹⁵ Kulha 1969, 127-129.

oli otannasta ainoastaan seitsemän kappaletta, joista vain kolme oli tehty 1960-luvulla. Suurin määrä, 19 kappaletta, kauppvoja tehtiin vuonna 1953 ja seuraavaksi eniten, 15 kappaletta, vuosina 1954 ja 1955. Tämän jälkeen tilakauppojen solmimismäärä hiipui pikku hiljaa sen ollessa vuonna 1956 yhteensä 11 kappaletta ja vuonna 1957 kymmenen kappaletta. Ainoastaan yhdestä kauppakirjasta puuttui päivämäärä kokonaan. Vaikka lopulliset kaupantekopäivämäärät ajoittuivat mahdollisesti pitkälle 1950-luvulle, moni siirtokarjalaisista oli viljellyt maata jo muutamien vuosien ajan, jopa 1940-luvun puolivälistä saakka. Osa tilakaupoista suoritettiin yksityisillä kaupoilla, osan kustannuksiin otettiin omaa lainaa, joka saatettiin maksaa osittain takaisin kauppakirjan lopullisen tekemisen jälkeen. Itse asiassa valtaosa yksityisistä tilakaupoista solmittiin 1940-luvulla. Monella paikkakuntalaisella syynä maan vapaaehtoiseen myymiseen oli lisääntyvä pelko maan pakkoluovutuksesta, jolloin siitä saatava hinta ei olisi vapaan kaupan suuruinen. Moni siirtoväkeen kuuluva oli siten ollut tilansa laillinen omistaja jo vuosia, mutta kauppakirjojen allekirjoittaminen auttoi esimerkiksi valtiolta saatavien korvausten selkiyttämässä ja oman velan pienentämisessä.¹¹⁶

4.3. Tilojen pinta-alat ja kauppahinnat

Ulvilasta siirtoväen käyttöön hankittujen tilojen kokonaispinta-alat vaihtelivat paljon. Oli pieniä tiloja, joista viljelijä sai satoa vain omaan käyttöönsä ja jota viljeltiin mahdollisesti varsinaisen ammatin lisäksi ja omaksi iloksi. Rajan taakse jääneen entisen maatilan koko vaikutti siihen, kuinka paljon maata uudella paikkakunnalla oli mahdollista saada. Tähän viljelijän oli tyydyttävä, varsinkin jos omalla varallisuudella ei voinut ostaa lisämaita. Toisaalta hiitolalaiset viljelivät Ulvilassa sodan jälkeen myös suuria, kymmenien hehtaarien tiloja, joista riitti satoa myyntiin ja joista sai toimeentulonsa useampikin työntekijä.

Pienin siirtoväen käyttöön otettu tila käsitti 0,39 hehtaaria. Se oli kokonaisuudessaan metsämaata ja saattaa olla, että alue on ostettu ennestään omistetun maatilan lisämaaksi. Maan ostamisen tarkoitusta on yksityiskohtaisesti vaikea arvioida, sillä kauppakirjoissa ei juurikaan löydy

¹¹⁶ Porin TE-keskus, kauppakirjat; Kulha 1969, 117-118.

asiasta mainintoja. Alle kahden hehtaarin tiloja oli tutkimusryhmän tekemissä tilakaupoissa yllättävän paljon, 16 kappaletta. Suurin tila käsitti 67,46 hehtaaria maata. Tästä määrästä maatalouskelpoista maata oli 24,03 hehtaaria ja metsää 43,43 hehtaaria. Yli 30 hehtaarin maatiloja hiitolalaiset saivat viljeltäväkseen yhteensä kymmenen kappaletta. Jokaisessa suuressa tilassa oli mukana sekä viljelys-, että metsämaata. Ulvilassa sijainneiden hiitolalaisten tilojen keskimääräinen koko oli 15 hehtaaria. Otannassa peräti 15 kauppakirjaa on täysin vailla mainintaa tila-alasta. Luku on varsin suuri, vaikka näistä tiloista kuudessa on maininta siitä, että tila on ostettu asuntoviljelystilaksi ja yhdessä kaupassa kyseessä oli yhteismetsäosuus ilman mainintaa metsäosuuden koosta. Lopulta kuitenkin kahdeksan tilan kohdalla jää pinta-ala täysin hämärän peittoon.¹¹⁷

Taulukko 8. Ulvilan hiitolalaisviljelmien maa-alan jakautuminen maankäyttölajien mukaan.¹¹⁸

	yhteensä (ha)	tilojen lukumäärä	keskiarvo tilaa kohden (ha)
peltoa	448,78	64	7,01
niittyä	27,42	45	0,61
metsämaata	557	54	10,31
joutomaata	3,45	24	0,14

Taulukossa oleva tilojen lukumäärä ilmoittaa, kuinka monella otannan tilalla oli kyseistä maalajia. Pellon osalta muutamassa kauppakirjassa on maininta ”maatalouskelpoisesta maasta”. Pelto ja maatalouskelpoinen maa liittyvät kuitenkin niin tiiviisti yhteen, että taulukossa ne on yhdistetty samaan sarakkeeseen. Maatalouskelpoinen maa saattoi merkitä viljelijälle lisätöitä mm. pellon raivauksen muodossa, mitä taas valmis pelto ei yleensä teettänyt. Tiedot maa-alan jakautumisesta on yhteensä 69 kauppakirjassa. Näistä tiloista siis lähes kaikissa viittä tilaa lukuun ottamatta oli peltoa tai maatalouskelpoista maata. Muutamassa kauppakirjassa on eriteltyä se, oliko kyseessä kotipalsta vai peltopalsta. Viljelysala ja metsäala mainitaan lähes poikkeuksetta erikseen,

¹¹⁷ Porin TE-keskus, kauppakirjat.

¹¹⁸ sama.

mutta viljelysalaan saattoi kuulua myös metsämaata. Tällöin metsämaan pinta-ala jäi kuitenkin selkeästi alle hehtaarin, joten mainittuihin pinta-alatietoihin tällä ei suurta vaikutusta ole. Kuten taulukosta näkyy, joutomaata hiitolalaiset viljelijät saivat sängen vähän. Pelkästään tilastoja tutkittaessa voidaan olettaa, että siirtoväen tiloihin saatu maa-aines oli hyvälaatuista. Maan todellisesta laadusta sitä vastoin oli monia eri näkemyksiä siirtoväen keskuudessa. Peltojen viljeltävyys vaihteli paljon riippuen esimerkiksi niiden paikasta, ravintopitoisuudesta ja pinnanmuodosta. Joka tapauksessa Etelä-Suomeen sijoitettu siirtoväki sai haltuunsa parempaa viljelysmaata kuin Itä- tai Pohjois-Suomeen sijoitettu siirtoväki. Maa oli pääsääntöisesti valmiiksi viljeltävää, eikä sitä tarvinnut raivata tai kuivattaa. Alituottoiset uudispellot olivat pohjoisten ja itäisten siirtoväen tilojen yleinen ongelma. Taloudellinen ja sitä kautta osittain myös sosiaalinen sopeutuminen tapahtui läntiseen ja eteläiseen Suomeen sijoitetuilta siirtokarjalaisilta muita valtakunnan alueita nopeammin.¹¹⁹

Tilojen pinta-alan lisäksi myös niistä maksetut kauppahinnat vaihtelivat paljon. Kussakin tilakaupassa myyjä ja ostaja vaihtuivat. Kauppahintoja oli siksi lähes mahdoton vertailla keskenään, sillä eri ihmiset määrittivät kussakin tapauksessa erikseen sen, minkä arvoinen tila oli. Maatyypiltään ja viljelysominaisuudeltaan samanlaisesta tilasta saatettiin maksaa hyvin erisuuruisia hintoja. Jälkeenpäin hintojen luotettava arviointi on vielä vaikeampaa. Hintojen tarkastelua ja vertailua voidaan silti tehdä. Pienin siirtoväen tilasta maksettu kauppahinta oli 9 000 markkaa, suurin 1 896 000 markkaa. Yli miljoonan markan tilakauppoja hiitolalaiset tekivät Ulvilassa 34 kappaletta, mitä voidaan pitää suurena lukuna. Kaikista otannan tilakaupoista näiden ”kalliiden” kauppojen osuus oli yli 40 prosenttia. Tämä on todiste paitsi siitä, että siirtoväki sai Ulvilasta suhteellisen laadukkaita tiloja myös siitä, että Ulvilaan saapuneet hiitolalaiset omistivat Hiitolassa varsin suuria ja arvokkaita tiloja.¹²⁰

Tilojen keskimääräinen hehtaarihinta vaihteli paljon. Pienimmillään hehtaarin kokoisen maapalan sai 3 747 markalla, suurimmillaan siitä joutui maksamaan

¹¹⁹ Porin TE-keskus, kauppakirjat.

¹²⁰ sama.

1 784 905 markkaa. Ei ole vaikea päätellä, että halvimmat hehtaarihinnat olivat huonolaatuisimmilla maa-alueilla sekä kaupoissa, joissa ostetun maan kokonaispinta-ala oli suuri. Metsämaa ja joutomaa olivat peltoaluetta halvempaa. Kallein hehtaarihinta muodostui maatalouskelpoiselle peltomaalle, joka sijaitsi hyvällä maaperällä ja joka ei pinta-alaltaan ollut kovin suuri.

Uvilan kalleimman maa-alueen ja sitä, mihin kylään se kuului, on vaikea tutkia. Suuri osa hiitolalaisten haltuunsa saamista tiloista sijaitsivat monen eri kylän alueella, joten kunkin kylän maa-alueen kokonaishintaa ja keskimääräistä hehtaarihintaa on mahdoton arvailla. Tarkasteltaessa yhden kylän alueella sijaitsevia tiloja, halvimmat hehtaarihinnat löytyvät Kaasmarkun kylästä. Siellä hehtaari maata maksoi keskimäärin hieman yli 43 000 markkaa. Kalleimmat hinnat sitä vastoin löytyvät Friitalan kylästä. Tämä ei ole yllättävää, sillä Friitalan alue kuului Uvilan keskustaajamaan. Hehtaari maata Friitalan alueelta maksoi hiitolalaiselle viljelijälle keskimäärin runsaat 226 000 markkaa. Hehtaarihinnan teki suureksi paitsi kylän sijainti, myös se, että Friitalan alueelta ostetut tilat koostuivat suurimmaksi osaksi pellostä. Halvempien metsäalueiden osuus ei Friitalassa kivunnut muiden kylien tasolle.¹²¹ Kylittäin tarkasteltuna keskimääräiset kauppahinnat hehtaaria kohden olivat Uvilan kunnassa seuraavat

<i>Friitala</i>	<i>226 487 mk / ha</i>
<i>Pappila</i>	<i>190 213 mk / ha</i>
<i>Suolisto</i>	<i>178 436 mk / ha</i>
<i>Vanhakylä</i>	<i>165 096 mk / ha</i>
<i>Harjunpää</i>	<i>83 469 mk / ha</i>
<i>Saari</i>	<i>78 815 mk / ha</i>
<i>Sunniemi</i>	<i>77 160 mk / ha</i>
<i>Ravani</i>	<i>65 609 mk / ha</i>
<i>Kaasmarkku</i>	<i>43 332 mk / ha</i>

¹²¹ Porin TE-keskus, kauppakirjat.

Suuret kauppahinnat tuntuvat osittain kohtuuttomilta hiitolalaisten maksettaviksi. Täytyy kuitenkin muistaa, etteivät viljelijät joutuneet maksamaan koko kauppahintaa omista varoistaan. Kauppakirjoissa mainittiin selkeästi jokaisen kaupan kohdalla se, kuinka paljon ja missä suhteessa hinta maksettiin. Myös Hiitolan kunta on kauppakirjoissa mainittu. Viljelijän Karjalassa omistaman maan arvo täytyi jotenkin määritellä ja tähän tarkoitukseen perustettiin menetettyjen paikkakuntien omia arvioimislautakuntia. Lautakuntien arviot eivät kuitenkaan perustuneet paikanpäällä Karjalassa tehtyihin arvioihin, vaan pääosin siirtoväkeen kuuluvat viljelijän itsensä arvioon omasta maastaan. Lautakunnat joutuivat siitä syystä karsimaan melko raa'alla kädellä anottujen tilojen hintaa alaspäin. Kauppahinta maksettiin kauppakirjojen mukaan seuraavalla tavalla

”Kauppaehdot ovat seuraavat: kauppahinta on ... Kauppahinnan suorittaminen: osa käteisellä, osa kuitataan ilman eri merkintää maksetuksi siten, että sen maksuna käytetään toukokuun 5. päivänä 1945 annetun toisen korvauslain mukaan Hiitolan kunnan arvioimislautakunnan päätöksen N:o 4/513/I nojalla ostajalle suoritettavaa korvausta ... markan nimellisarvosta ja korvauksen korkoja ... markkaa, jolloin nostettujen, tilan hintaan liitettyjen ja korvauksilla selvitettyjen lainojen osalta on korvaukselle laskettu indeksikorotus. Ostaja oikeuttaa asutusasiainosaston käyttämään mainitun, valtiokonttorin pidättämän korvausmäärän kauppahinnan kuittauksen. Loppukauppahinta ... markkaa, maksetaan siten, että ...”¹²²

Jokaisessa tilakaupassa määriteltiin erikseen se, kuinka monessa erässä ja miten loppukauppahinta maksettiin. Ne viljelijät, jotka Hiitolassa olivat omistaneet suurimpia tiloja, eivät saaneet vanhoista tiloistaan täyttä korvausta, sillä toinen korvauslaki määritteli korvauksen suorittamisen täysimääräisenä puoleen miljoonaan markkaan saakka. Tätä arvokkaampi omaisuus korvattiin vain osittain. Rikas tilanomistaja kärsi suhteessa köyhempää enemmän. Heikki Wariksen vuonna 1949 tekemän tiedustelun mukaan siirtoväen Karjalassa omistamasta maatalousmaasta korvattiin keskimäärin vain 65 prosentin osuus, samalla kun korvauksen osuus metsästä oli 67,8 prosenttia, rakennuksista 68,2 prosenttia ja eläimistä 72,7 prosenttia. Siirtoväen menettämän omaisuuden täysimääräinen korvaaminen olisi nostanut korvaussumman kymmeneen

¹²² Porin TE-keskus, kauppakirjat.

miljardeihin markkoihin, mikä tuntui Suomen tilanne huomioon ottaen tuolloin kohtuuttomalta. Vaikka korvattavat osuudet jäivätkin selkeästi alle anottujen, on vaikea sanoa, kuinka suuri osuus todella korvattavaksi määritellystä omaisuudesta maksettiin. Moni siirtoväkeen kuuluva saattoi joutua kiusaukseen anoa korvausta sellaisestakin omaisuudesta, jonka hän oli saanut pelastettua tai jota ei mahdollisesti edes ollut olemassa.¹²³

Korvauskysymys vaikeutti siirtoväen sopeutumista uusille paikkakunnille. Taloudellisen sopeutumisen vaikeutuessa myös sosiaalinen sopeutuminen saattoi tuntua monesta karjalaisesta vaikealta. Aikaisemmin mainitun Heikki Wariksen vuonna 1949 tekemän siirtoväen sopeutumista tarkastelevan tutkimuksen ja sitä varten tehdyn tiedustelun mukaan yksikään siirtoväkeen kuuluva ei pitänyt omaisuuden menetyksestä saatuja korvauksia liian suurina. Lähes kaksi kolmesta siirtoväkeen kuuluvasta katsoi, että korvaukset ovat olleet kohtuuttoman pieniä. Sitä vastoin sijoituspaikkakuntien ”alkuperäisistä” asukkaista kymmenen prosenttia katsoi, että siirtoväen saamat korvaukset ovat olleet kohtuuttoman suuret. Tämä vastakohtaisuus ei voinut olla vaikuttamatta siirtoväen ja paikkakuntalaisten jokapäiväiseen kanssakäymiseen ja yleiseen suhtautumiseen tilannetta kohtaan. Tutkimuksen mukaan itäisten sijoituspaikkakuntien asukkaat suhtautuivat siirtoväkeen läntisiä alueita myönteisemmin. Selkeä ero näkyy myös siinä, oliko paikkakuntalainen joutunut itse luovuttamaan maata siirtoväen asutukseen tai ei. Ihmiset, jotka eivät olleet osallistuneet siirtoväen asuttamiseen maan luovutuksen muodossa, harvemmin osasivat kertoa mielipiteensä ainakaan negatiivisessa muodossa. ”En osaa sanoa” –vastaukset olivat näiden ihmisten kohdalla yleisiä.¹²⁴

¹²³ Waris ym. 1952, 90-101; Suomen asetuskokoelma N:o 390.

¹²⁴ Waris 1952, 159-165.

5. MAATALOUDEN SOPEUTUMINEN SODANJÄLKEISTEN MAATALOUSTIEDUSTELUIDEN PERUSTEELLA

5.1. Uuden elämän alku Ulvilassa

Hiitolalaiset olivat joutuneet odottamaan uusia tilojaan vuosia ja asuinpaikkaakin saatettiin joutua siirtoväen asuttamisen aikana vaihtamaan useampaan kertaan. Kaikesta huolimatta uuden tilan viljeleminen uudella paikkakunnalla alkoi heti, kun siihen tarjoutui mahdollisuus. Mikäli uusi maatila oli rakentamaton, muuttoa ei voinut tehdä ennen kunnollisen asuintilan rakentamista. Moni siirtoväkeen kuuluva hiitolalainen sai uudelta asuinpaikkakunnaltaan viljeltäväkseen rappiotilan, tai ainakin maa-alueen, jossa ei kunnollista asuinrakennusta ollut. Näin ollen hän joutui pääsääntöisesti rakentamaan itse uuden kotinsa. Edes jonkinlaisen asuinrakennuksen saaminen tilan alueelle helpotti huomattavasti muiden rakennuksien rakentamista ja tilan mahdollista raivaamista viljeltävään kuntoon. Useimmilla hiitolalaisilla oli ensimmäisenä tehtävänä edessään rakennuksen pystyttäminen edes tilapäissuojaksi. Monille ensimmäinen rakennettu asumus oli sauna, jonka kamarista tehtiin kyllin suuri, jotta perhe saattoi väliaikaisesti asettua siihen asumaan. Monet asuivat tilansa lähistöllä, kunnes asuinpaikka oli siinä kunnossa, että siitä käsin saattoi rakentaa muita välttämättömiä rakennuksia. Yleensä saunan jälkeen oli rakennusvuorossa navetta, josta saatiin suoja karjalle, jos sitä oli tullut mukana rajan takaa. Siirtokarjalaiset rakensivat uusille asuinpaikoilleen tyyppitalopiirustusten mukaisia asuinrakennuksia, jotka erottuvat yhä tänä päivänä erillisinä talotyypeinä. Talo erosi Karjalan asumuksista esimerkiksi siinä, että erillisiä huoneita oli enemmän. Yksityistä tilaa, esimerkiksi makuuhuoneita, ei juurikaan karjalaisissa taloissa ollut. Karjalaisnaisia ilahdutti erityisesti erilaiset, uudenaikaiset keittiöt.¹²⁵

Monet hiitolalaiset ostivat tilan Ulvilasta vapaaehtoisilla ja yksityisillä kaupoilla jo 1940- luvun puolessa välissä. He olivat saattaneet viljellä maataan jo vuosia, kun loput siirtokarjalaiset saapuivat seudulle 1950- luvulla. Vuoden 1950 maataloustiedustelussa ja sitä seuranneessa maatalouslaskennassa eivät vielä ole mukana kaikki Ulvilaan sijoittuneet hiitolalaiset, mutta senhetkisen tilanteen

¹²⁵ Laitinen (toim.) 1995, 273-275.

kartoittaminen onnistuu kyseisen vuoden tilastoista. Turun ja Porin lääniin oli vuoteen 1950 mennessä perustettu yhteensä 6 877 tilaa maanhankintalain nojalla. Näistä tiloista suurin osa, hieman yli 3 000 tilaa kuului suuruusluokkaan 5-10 hehtaaria. 3-5 hehtaarin sekä 10-15 hehtaarin tiloja oli kumpiakin perustettu kyseisen lain nojalla noin 1 400 kappaletta. Yli 50 hehtaarin tiloja oli perustettu ainoastaan yksi kappale ja yli sadan hehtaarin tiloja ei tuolloin vielä oltu perustettu ollenkaan.¹²⁶ Ulvilassa oli vuonna 1950 yhteensä 1 116 tilaa, joista 683 (yli 61%) oli alle 2 hehtaarin tiloja. Pienten tilojen suhteellinen lukumäärä oli suuri, sillä koko läänissä alle 2 hehtaarin tilojen osuus kaikista tiloista oli alle puolet, noin 48 prosenttia. Koko valtakunnan alueella alle kahden hehtaarin tilojen osuus oli vieläkin pienempi, noin 44 prosenttia. Ulvilan kunnan kohdalla voidaan päätellä, että siirtoväelle annettiin yleensä pieniä tiloja. Tämä varmistuu tarkastelemalla vuoden 1941 maataloustilastoja. Sodan aikana vuonna 1941 Ulvilassa oli alle kahden hehtaarin tilojen osuus kaikista tiloista noin 59 prosenttia.¹²⁷ Muutos ei ole suuri ja Ulvilan alue oli valtakunnallisella tasolla katsottuna suureksi osaksi pienten tilojen aluetta, mutta jonkinlaisen kuvan siirtoväelle varattujen tilojen kokoluokista tilastoista saa.

Teollistuminen alkoi Suomessa todenteolla vasta sotia seuranneina vuosikymmeninä. Tuolloin myös yhteiskunnan rakenne muuttui huomattavasti; ihmiset muuttivat suurin joukoin maaseudulta kaupunkeihin ja maanviljelys keskittyi yhä harvemmille maataloille. Tästä huolimatta maa- ja metsätalouden kehitystä voidaan pitää yleisellä tasolla suotuisana. Eniten maatalouden luonnetta muutti sen koneistuminen. Satomäärät kasvoivat huomattavasti ja yhä pienemmiltä tiloilta oli mahdollisuus saada perheen täysi toimeentulo. Ylituotanto-ongelmat kasaantuivat 1960-luvun loppua kohden, kunnes tuotantoa alettiin rajoittaa ja kokonaistuotanto pysähtyi vuosikymmenen puolivälistä eteenpäin. Tämän lisäksi vuoden 1968 alussa siirryttiin 1920-luvulla käyttöön otetusta pinta-alalisäjärjestelmästä tuloverotukseen, joka perustui kunkin maatalon omaan kirjanpitoon. Verouudistus koski ainoastaan pellon tuottoa, sillä metsäverotus perustui edelleen metsäalan arvioituun tuottoon.

¹²⁶ SVT III 1950, osa 1, taulukko 6.

¹²⁷ SVT III 1950, osa 2, taulukko 1; SVT III 1941, osa 3, taulukko 3.

Maataloustulolakien ansiosta tilakohtainen tulotaso seurasi suurin piirtein palkansaajien keskimääräistä tulotasoa ja sen kehitystä.¹²⁸

Yleinen maatalouden tulotaso nousi 1960- luvulla. Nousuun vaikutti huomattavasti se, että huonotuloisimmat pienviljelijät siirtyivät pois maatalouden piiristä.¹²⁹ Näitä viljelijöitä olivat käytännössä ne, joilla oli käytössään pienimmät maa-alueet ja ne, jotka saivat vain osittaisen toimeentulonsa maatalouden piiristä. Myöhemmin tarkastellaan sitä, kuinka suuressa määrin hiitolalaiset Ulvilan alueella asuneet maanviljelijät poistuivat maatalouden piiristä 1950- luvulta lähtien. Ensiksi on kuitenkin syytä katsoa sitä, millaista maatalon tuotto ja elämä yleensä olivat Ulvilan hiitolalaisilla tiloilla ensimmäisten vuosikymmenten aikana.

5.2. Normaalin elämänrytmin tavoittelu

Kaikki Ulvilan alueelle asutetut siirtokarjalaiset eivät siis olleet saapuneet kuntaan vielä vuonna 1950. Siitä huolimatta moni tutkimusryhmään kuulunut tila löytyy vuoden 1950 maataloustiedustelusta. Vaikka maanviljelys ja karjanhoito kuuluvat suurimmalla osalla tiloista oleellisesti yhteen, on ne seuraavissa tarkasteluissa erotettu toisistaan, sillä varsinkin 1950- luvun lopun maataloustiedustelun aikana oli tutkimusryhmässä tiloja, joissa viljeltiin maata, mutta ei kasvatettu ollenkaan karjaa.

Maatalouslaskennan aineiston keräämisessä käytettiin useita erilaisia lomakkeita, jotka maanviljelijä täytti koskien omaa tilaansa. Yli kahden hehtaarin tiloissa mittarina käytettiin tilannetta, joka maatilalla vallitsi 15. päivänä kesäkuuta vuonna 1950. Alle kahden hehtaarin tiloissa sitä vastoin luvut noudattelevat tilannetta vuosien 1950 ja 1951 vaihteessa. Virheiltä ei laskennassa varmasti ole voitu täysin välttyä. Sataprosenttisesti luotettavia mittauksia ei tiloista saanut lähinnä yksittäisiin tiloihin kohdistuvien ilmakeuusten puuttumisen vuoksi.¹³⁰ Pellon käyttö jouduttiin usein arvioimaan

¹²⁸ Ahvenainen ym. 1982, 392-393.

¹²⁹ sama, 387-396.

¹³⁰ Vuonna 1950 ilmakeuvattuja kuntia oli sängen vähän. Maatalouslaskennan tilastoihin on otettu myös vuosina 1951 ja 1952 suoritettujen ilmakeuusten perusteella saatuja tuloksia, minkä

joko silmämääräisesti tai pelkästään kylvömäärien perusteella. Kotieläinten laskennassa tilastollinen luotettavuus vastanee paremmin todellisuutta.

Tutkimusryhmän 84 tilasta vuoden 1950 maataloustiedusteluun vastasi 43 tilaa. Alueellisesti vuonna 1950 tutkimusryhmään kuuluneet olivat asettuneet asumaan ja viljelemään maataan lähinnä Sunniemen alueelle, jossa tuolloin viljeli yhteensä 13 tilaa. Useita tiloja siirtoväelle oli annettu tuolloin myös Friitalan (kymmenen tilaa) ja Kaasmarkun (seitsemän tilaa) alueilta. Muilla Ulvilan alueilla oli kussakin vähemmän kuin viisi siirtoväen tilaa.¹³¹ Viljelmäalat olivat hiitolalaisilla vuonna 1950 aika suuria, sillä keskimääräinen ala oli 17,9 hehtaaria. Suuren alan ymmärtää paremmin, kun ottaa huomioon, että luvussa ovat mukana myös metsäalat. Kuitenkin myös pelkän pellon pinta-alat olivat melko suuria, keskimääräisesti noin 7,7 hehtaaria. Vuoden 1950 maataloustiedusteluissa ei tilan omistaja maininnut erikseen sitä, kuinka paljon tilaan kuului joutomaata. Tämä käytäntö tuli mukaan vasta vuoden 1959 maataloustiedustelu kerättäessä. Tutkimusryhmän kohdalla joutomaan määrä tiloilla oli merkitty TE- keskuksen kauppakirjoihin. Näitä asiakirjoja ei kuitenkaan voi käyttää vuoden 1950 tilannetta kartoittaessa. Siksi on vaikea arvioida sitä, miten siirtokarjalaiset olivat saaneet tilaansa raivattua vuoteen 1950 mennessä ja miten mahdollinen kaupan mukana tullut joutomaa oltiin saatu otetuksi maatalouden käyttöön ja hyödyksi.¹³²

Maatalouskyselyssä viljelijältä kysyttiin myös, kuinka kauan viljelmä on ollut viljelijän hallussa. Tämä ei tarkoittanut sitä, että kauppakirja tilasta olisi välttämättä jo tehty, sillä hallintasopimukset viljelmän käyttöön saatiin tehdä vuosia ennen varsinaisen kauppakirjan allekirjoittamista. Vuonna 1950 tutkimusryhmässä löytyi tiloja, jotka olivat olleet viljelijän hallinnassa jopa neljä vuotta. Suurin osa tiloista oli ollut viljelijän hallinnassa joko kaksi tai kolme vuotta. Moni Ulvilassa vuonna 1950 maata viljellyt hiitolalainen oli saapunut paikkakunnalle heti Moskovan rauhansopimuksen allekirjoittamisen jälkeen vuonna 1947 tai 1948. Vuonna 1950 nämä viljelmät saattoivat olla hyvin jo

vuoksi tulokset eivät välttämättä ole täysin vertailukelpoisia, sillä peltoala on saattanut vuoden tai kahden aikana muuttua.

¹³¹ KA yleinen maatalouslaskenta 1950.

¹³² sama.

lopullisessa muodossa ja viljelijällä oli mahdollisuus keskittyä oleelliseen eli pellon viljelyyn sekä metsän- ja karjanhoitoon.

Alle kahden hehtaarin tiloja oli tutkimusryhmässä vuoden 1950 maatalouskyselyssä ainoastaan kaksi kappaletta. Siten tilastot kertovat pääsääntöisesti hiitolalaislähtöisten viljelijöiden viljelytilanteen kesäkuussa vuonna 1950. Melkein poikkeuksetta voidaan sanoa, että hiitolalaistilojen pelloilla viljeltiin vuonna 1950 vehnää, kauraa ja perunaa. 43 tilasta yhtä lukuun ottamatta kaikki ilmoittivat viljelevänsä kauraa. 42 tilalla viljeltiin kevätvehnää ja perunaa. Yhtä tilaa lukuun ottamatta osa pelloista oli varattu peltoheinälle ja peltolaitumelle. Seuraavasta taulukosta ilmenee, kuinka moni tutkimusryhmän tila viljeli kutakin lajia sekä peltokasvien viljelyyn tiloilla käytetyt kokonais- ja keskimääräiset pinta-alat.¹³³

*Taulukko 9. Ulvilan hiitolalaistilojen pellonkäyttö vuonna 1950.*¹³⁴

viljelyskasvi	tilojen lukumäärä	kokonais-pinta-ala (ha)	keskimääräinen pinta-ala tilaa kohden (ha)
kevätvehnä	42	40,5	0,96
ruis	24	13,6	0,57
kaura	43	70,4	1,64
ohra	23	5,6	0,24
peruna	42	8,6	0,2
peltoheinä	43	131,74	3,06
peltolaidun	39	49,4	1,27
lanttu	2	0,2	0,1
apilansiemen	2	0,2	0,1
timoteinsiemen	9	1,2	0,13
täyskesanto	6	2,5	0,42
vihantarehu	9	3,2	0,36
nauris	2	0,6	0,3
sekavilja	1	1,2	1,2

Taulukossa keskimääräinen pinta-ala ilmoittaa, kuinka paljon kyseistä viljelykasvia viljeltiin tilaa kohden. Kuten taulukosta näkyy, suurimmat peltoalueet varattiin peltoheinälle. Sitä löytyy yhtä lukuun ottamatta kaikilta

¹³³ KA yleinen maatalouslaskenta 1950.

¹³⁴ sama.

tiloilta. Peltuheinää tarvittiin mm. karjalle, joten sen suuri viljelymäärä ei yllätä. Hiitolasta ja muualta rajan takaa tulleelle siirtoväelle oli tärkeää, että tilalla saattoi kasvattaa myös karjaa. Tämän vuoksi tutkimusryhmällä olleilla tiloilla viljeltiin suhteessa muuta kuntaa enemmän peltuheinää. Sen osuus hiitolalaissiirtoväen tiloilla oli 72,2 prosenttia koko nurmikasvien viljelyalasta, kun koko kunnassa vastaava osuus oli noin 64,7 prosenttia. Peltolaitumelle on myös varattu paljon tilaa, vaikkakaan sen osuus ei vastannut koko kunnassa käytössä ollutta peltolaitumen osuutta. Tutkimustiloilla peltolaitumen osuus nurmikasvien viljelyalasta oli 27,1 prosenttia, kun se koko kunnassa oli 30,8 prosenttia.¹³⁵ Ero ei ole suuri, mutta se kertoo siitä, että siirtoväen tiloilla käytettiin peltoa nurmikasvien osalta enemmänkin karjan elättämiseen ja kasvattamiseen kuin sen laiduntamiseen. Siirtoväki luotti todennäköisesti siihen, että kun perusasiat saataisiin kuntoon, oli mahdollisuus kasvattaa peltoalaa myös karjan laiduntamisen lisäämiseksi.

Viljakasveista tärkein oli kaura. Sen käyttämän pellon ala oli hieman yli puolet, 53,6 prosenttia kaikille viljakasveille varatun pellon määrästä. Kauran osuus pellostä noudatteli tutkimusryhmän tiloilla yleistä linjaa Ulvilan alueella, sillä koko kunnassa kauran osuus viljakasvien käyttämästä viljelyalasta oli samansuuntainen, noin 53,4 prosenttia.¹³⁶ Leipäviljaa viljeltiin yleisesti ottaen koko maassa harvinaisen pienellä alalla. Ohraa viljeltiin Ulvilassa vain noin puolella kaikista tutkimusryhmän tiloista. Tämä selittyy sillä, että pääsääntöisesti ohraa käytettiin 1940- luvun lopulla ja 1950- luvun alussa vain sikatalouden rehuna, ei niinkään leipäviljana.¹³⁷ Viljelty ruis oli pääsääntöisesti syysruista; juhannusruista viljeltiin ainoastaan neljällä tilalla. Perunan viljely oli yleistä, mutta sen käyttämän pellon osuus koko peltoalasta oli pieni. Perunaa viljeltiin lähes yksinomaan oman perheen käyttöön ja yli 0,1 hehtaarin perunaviljelmät olivat harvinaisia.¹³⁸

Yhtä merkittävää maanviljelyksen kanssa on siirtoväelle ollut karjanhoito. Lähes kaikki, joilla oli ollut karjaa menetetyillä alueilla, halusivat omistaa sitä myös uusilla kotipaikkakunnilla. Aikaisemmin nähtiin, miten karjan määrä pieneni

¹³⁵ SVT III 1950, osa 2, taulukko 11.

¹³⁶ sama, taulukko 9.

¹³⁷ Ahvenainen ym. 1982, 387.

¹³⁸ KA yleinen maatalouslaskenta 1950.

evakkomatkan aikana huomattavasti, mutta moni halusi saada tilanteen mahdollisimman pian kuntoon myös eläinten omistuksen suhteen. Vuoden 1950 maataloustiedustelussa tutkimusryhmästä maanviljelyksen osalta kyselyyn vastasi yhteensä 43 tilaa. Karjankasvatuksen kannalta tilanne oli lähes sama; 41 tilaa omisti kotieläimiä. Vuoden 1950 tilastoista voidaan selvittää, miten elämä oli karjan määrän osalta asetunut uomiinsa muutamassa vuodessa uudella paikkakunnalla. Seuraavassa taulukossa näkyy tutkimusryhmän kotieläinten kokonaismäärä sekä tilakohtaisesti laskettu keskiarvo. Tilojen lukumäärä ilmoittaa jälleen sen, kuinka monella tutkimusryhmän tilalla oli kyseisiä kotieläimiä.

Taulukko 10. Ulvilan hiitolalaistilojen karjankasvatus vuonna 1950.¹³⁹

	tilojen lukumäärä	eläinten kokonaismäärä	keskimääräinen eläinluku tilaa kohden
hevonen	34	53	1,6
nautaeläimet	42	190	4,5
siat	30	41	1,4
siipikarja	27	413	15,3
lampaat	15	30	2

Yleisimmät kotieläimet olivat lehmä (yleensä nautaeläimet), hevonen ja sika.¹⁴⁰ Tämä ei ole yllättävää, sillä maanviljelys oli pitkälti oman perheen toimeentulon turvaamista. Hevonen auttoi pelto- ja metsätöissä ennen tilojen laajamittaista koneistumista. Lehmät, siat ja kanat antoivat tarvittavaa ravintoa. Myöhemmin Ulvilan tilannetta verrataan tarkemmin Hiitolan tilanteeseen ennen sotia, mutta jo nyt voidaan nähdä, että siipikarjan määrä oli suuri vuonna 1950. Hiitolassa ei ollut tutkimusryhmässä yhtään kanalaa, josta voitaisiin käyttää nimitystä suurkanala, sillä suurimmassa kanalassa oli ollut 23 kanaa. Ulvilassa vuonna 1950 suurin kanala piti sisällään peräti 160 kanaa ja yli 20 kanan tilojakin oli neljä.¹⁴¹

¹³⁹ KA yleinen maatalouslaskenta 1950.

¹⁴⁰ Maataloustiedustelussa erotettiin toisistaan poikineet ja poikimattomat (=hieho) lehmät. Samoin kriteerein erotettiin lampaat ja uuhet (=täysikasvuinen, karitsoinut naaraslammas).

¹⁴¹ KA maataloustiedustelu 1941; yleinen maatalouslaskenta 1950.

5.3. 1950- luku – vähäisiä muutoksia

Siirryttäessä seuraavaan laajamittaiseen maataloustiedusteluun ja siitä tehtyyn maataloustilastoon, joka tehtiin vuonna 1959, täydentyy myös tutkimusryhmä usealla uudella tilalla. Vuonna 1950 tutkittuja tiloja saattoi löytää maataloustiedustelusta yhteensä 43 kappaletta, vuonna 1959 lukumäärä oli kasvanut yhteensä 50 tilaan. 84 tilasta tämä on vain noin 60 prosenttia, mutta pitää huomioida esimerkiksi kyseisten maataloustiedustelujen välissä ollut suhteellisen pitkä aikaväli, yhdeksän vuotta. Ylivoimaisesti suurin osa tilakaupoista oli tehty tämän jakson aikana, pääsääntöisesti 1950- luvun puolivälissä. Huomioitava on myös se tosiseikka, että moni viljelijä saattoi luopua tilastaan ennen vuoden 1959 maataloustiedustelua. Kaikki tilakaupan tehneet eivät olleet ammatiltaan maanviljelijöitä eivätkä tilallisia. Heillä ei välttämättä ollut sitä ammattitaitoa, jota vaadittiin tilan hoitamiseen. Monille tilan saaneille saattoi raskas ja ainakin kesäisin ympärivuorokautinen työ pellonraivauksineen ja muine tilan aloittamiseen liittyvine ongelmineen tulla liian suurena rasituksena ja he katsoivat parhaaksi myydä tila eteenpäin. Tällaiset muutaman vuoden tilaa pitäneet siirtokarjalaiset eivät näy kyseisissä maataloustilastoissa mitenkään. Heidän tilojensa pellonkäytöstä, sen paremmin kuin karjankasvatuksestakaan ei näin ollen löydy tietoja.

Siirtoväen tilojen sijainnit tutkimusryhmän kohdalla eivät juurikaan muuttuneet vuoteen 1950 verrattuna. Friitalan kylässä sijainneiden tilojen lukumäärä oli ainoa, joka nousi useammalla kuin kahdella tilalla; vuonna 1950 siellä oli ollut hiitolalaistiloja yhteensä kymmenen kappaletta, vuonna 1959 niitä oli 16. Uusina sijoituskylinä ajanjakson aikana mukaan olivat tulleet Pappila ja Harjunpää. 1950- luvun lopulla siirtoväen tilojen lukumäärä oli vähentynyt Sunniemessä ja Kaasmarkussa. Näillä alueilla Hiitolasta saapuneet viljelijät olivat joko luopuneet tai myyneet tilansa eteenpäin.¹⁴²

Vuonna 1959 Ulvilassa oli viljelmiä kaikkiaan 727 kappaletta. Peltoa kunnassa oli 5 162 hehtaaria ja metsää 6 265 hehtaaria. Vuodesta 1950 kunnan pelto- ja metsäalat olivat pienentyneet yli tuhannella hehtaarilla. Vuonna 1950 peltoalan

¹⁴² KA yleinen maatalouslaskenta 1959.

suuruus oli ollut 4 873 hehtaaria ja metsän 7 599 hehtaaria. Viljelmänala laski suhteessa tätä enemmän siirtokarjalaisten tiloilla tutkimusjakson yhdeksän vuoden aikana. Vuonna 1959 kokonaisviljelmäala oli alle 15 hehtaaria (14,87 ha), kun se oli yhdeksän vuotta aikaisemmin ollut lähes 18 hehtaaria. Laskua tapahtui ennen muuta pellon alassa. Pellon keskimääräinen pinta-ala oli ollut vuonna 1950 noin 7,7 hehtaaria ja vuonna 1959 se oli vähän yli seitsemän hehtaaria (7,19 ha). Metsän alat olivat jopa hieman kasvaneet yhdeksässä vuodessa. Joutomaata ilmoitti omistavansa 16 tilaa 50:stä ja joutomaan keskimääräinen pinta-ala sitä omistanutta tilaa kohden oli 0,53 hehtaaria. Joutomaan osuus tiloista ei ollut juurikaan muuttunut siitä, mikä tilanne oli ollut tilakaupan tekohetkellä. Tuolloin 17 tilan kohdalla mainittiin erikseen kauppaan kuuluvan joutomaan pinta-alatiedot.¹⁴³

Viljelykasvien viljely muuttui jonkin verran tutkimusryhmän tiloilla vuodesta 1950 vuoteen 1959. Tärkein viljakasvi oli edelleen kaura; sitä viljeltiin 44 tilalla 50:stä. Sen sijaan vehnä oli vuosikymmenessä menettänyt suosiotaan huomattavasti, nyt sitä viljeltiin enää 40 prosentilla kaikista hiitolalaitiloista, 20 tilalla. Vehnän aseman oli vienyt ohra, jota käytettiin kasvavan sikatalouden rehuna. Tämä suuntaus näkyy myös koko valtakunnan laajuisesti tarkasteltuna.¹⁴⁴ Ohraa hiitolalaislähtöiset siirtokarjalaiset viljelivät Ulvilassa 38 tilan voimin. Vuonna 1950 ohraa viljelleiden tilojen lukumäärä oli ollut 23. Ruis säilytti kutakuinkin tilakohtaisen asemansa; sitä viljeltiin 24 tilalla 50:stä. Peltuheinä oli edelleen ylivoimaisesti suosituin nurmikasvi, vain yhden tilan kohdalla ei ollut maataloustiedustelussa mainintaa peltuheinän viljelystä. Peltolaitumen viljely väheni vuodesta 1950 suhteellisesti laskettuna, mutta tarkasteltaessa tilojen lukumäärää absoluuttisesti näin ei käynyt.¹⁴⁵

¹⁴³ SVT III 1950, osa 2, taulukot 4 ja 12; SVT III 1959, II nide, taulukko 1; KA yleinen maatalouslaskenta 1950; KA yleinen maatalouslaskenta 1959.

¹⁴⁴ Ahvenainen ym. 1982, 387.

¹⁴⁵ KA yleinen maatalouslaskenta 1959.

Taulukko 11. Ulvilan hiitolalaistilojen pellonkäyttö vuonna 1959.¹⁴⁶

viljelyskasvi	tilojen lukumäärä	Kokonaispinta-ala (ha)	keskimääräinen pinta-ala tilaa kohden (ha)
kevätehnä	20	16,7	0,84
ruis	24	28,4	1,18
kaura	44	84,6	1,92
ohra	38	34,6	0,91
peruna	41	7,8	0,19
peltoheinä	49	136	2,78
peltolaidun	39	44,3	1,14
lanttu	4	0,5	0,13
täyskesanto	3	2,1	0,7
vihantarehu	9	2	0,22
nauris	1	0,1	0,1
sekavilja	2	0,3	0,15
syysrypsi	1	1,6	1,6
sokerijuurikas	4	1	0,25
rehukaali	2	0,4	0,2
turnipsi	1	0,1	0,1
keittiökasvit	1	0,1	0,1

Keskimääräistä viljelyspinta-alaa katsottaessa kaura säilytti asemansa melko tarkasti vuoteen 1950 verrattuna. Sen tilakohtainen viljelypinta-ala jopa kasvoi hieman. Vehnän viljely laski paitsi tilojen, myös sen käyttämän pinta-alan suhteen. Vuonna 1950 vehnää viljeltiin siirtokarjalaisten tiloilla Ulvilassa yli 40 hehtaarin alueella, vuonna 1959 luku oli pudonnut alle 17 hehtaariin. Tilaa kohden vehnän viljely oli laskenut kuitenkin vähemmän, 0,96 hehtaarista 0,84 hehtaariin. Rukiin viljely sen sijaan kasvoi absoluuttisena pinta-alana ja tilaa kohden tarkasteltunakin yli kaksinkertaiseksi verrattuna vuoteen 1950, vaikka sitä viljelleiden tilojen lukumäärä pysyi samana. Ohran viljely kohosi viljakasveista eniten. Vuonna 1950 ohran käyttämän peltoalan suuruus oli ollut 5,6 hehtaaria, vuonna 1959 pinta-ala oli kasvanut yli 34 hehtaariin. Myös tilakohtaisesti ohran viljely kasvoi miltei nelinkertaiseksi.¹⁴⁷

¹⁴⁶ KA yleinen maatalouslaskenta 1959.

¹⁴⁷ KA yleinen maatalouslaskenta 1950; yleinen maatalouslaskenta 1959.

Nurmikasveista peltoheinän suosio tiloilla näytti säilyneen samana 1950- luvun kuluessa. Yhtä lukuun ottamatta kaikki tilat ilmoittivat omistavansa peltoheinäaluetta. Vaikka tilojen lukumäärä absoluuttisesti kasvoikin, ei heinän käyttämän peltoalan määrä juurikaan lisääntynyt. Kuuden uuden tilan mukana kasvoi heinäpinta-ala ainoastaan hieman yli neljällä hehtaarilla. Näin ollen heinän tilakohtainen viljelysala tippui noin 0,3 hehtaarilla. Vuodesta 1950 viljelyskasveista olivat siirtokarjalaistiloilta poistuneet mm. apilansiemen ja timoteinsiemen. Uusina viljelyskasveina mukaan tänä aikana olivat tulleet esimerkiksi syysrypsi, sokerijuurikas, rehukaali ja turnipsi. Näiden käyttämä peltoala oli kuitenkin suhteessa koko peltoalaan niin pieni, että kyseessä oli lähinnä kotipuutarhaviljely.¹⁴⁸

50 maataloustiedusteluun vastanneesta siirtoväen tilasta 39 omisti kotieläimiä. Suhteellisesti ja absoluuttisestikin karjaa pitäneiden hiitolalaistilojen määrä pieneni vuodesta 1950, jolloin osittaisia karjatiloja oli ollut yhteensä 41 kappaletta kaikista tutkimusryhmän tiloista. Jotta voitaisiin verrata kotieläinten lukumääriä ja niiden muutoksia vuodesta 1950 vuoteen 1959, tarkastellaan eläinten absoluuttista ja suhteellista lukumäärää seuraavan taulukon perusteella.

Taulukko 12. Hiitolalaistilojen kotieläimet Ulvilassa vuonna 1959.¹⁴⁹

	tilojen lukumäärä	kotieläinten kokonaismäärä	keskimääräinen eläinluku tilaa kohden
hevonen	23	29	1,3
nautaeläimet	36	214	5,9
lammas	2	3	1,5
sika	14	41	2,9
siipikarja	20	514	25,7

Sekä hevosten, että nautakarjan lukumäärä oli säilyttänyt asemansa 1950- luvun kuluessa hiitolalaistiloilla. Varsinkaan keskimääräisesti tilaa kohden katsottuna ei kummankaan lukumäärät olleet juuri muuttuneet. Sen sijaan molempien lukumäärä absoluuttisesti väheni, mikä johtuu hevosia ja lemmiä omistaneiden

¹⁴⁸ KA yleinen maatalouslaskenta 1950; yleinen maatalouslaskenta 1959.

¹⁴⁹ KA yleinen maatalouslaskenta 1959.

tilojen määrän laskusta. Hiehojen luku oli säilynyt lähes samana vuosikymmenen aikana. Varsoja ei vuonna 1959 ilmoitettu yhtään, mutta niiden lukumäärä oli vuonna 1950 ollut ainoastaan yksi kappale. Erityisesti varsojen määrään vaikutti maatalouskoneiden yleistyminen 1950- luvulla ja sitä kautta eläinten työapuna käyttämisen väheneminen. Traktori korvasi monella tilalla työjuhtana hevosen. 1950- luvulta eteenpäin mennessä hevosen käyttötarkoitus siirtyi virkistäytymispuolelle. Varsinainen hevuskantojen romahdus ajoittui tosin vasta 1960- luvulle.¹⁵⁰

Lampaiden lukumäärä laski kotieläimistä eniten verrattuna sotia edeltävään tasoon. 1930- luvulla rajan takana tutkimusryhmän tiloilla oli ollut yli sata lammasta. Vielä vuonna 1950 tiloilla oli ollut yli 50 lammasta (uuhia), mutta vuoden 1959 tilastoissa lampaiden lukumäärä oli laskenut kolmeen yksilöön. Karitsojakaan ei tiloilla enää ollut. Maatalouden rakennemuutokset iskivät valtakunnallisella tasolla ensimmäiseksi juuri lampaanpitoon, sillä tilojen oma villatuotanto ei kyennyt kilpailemaan tuontivillan kanssa, eikä lampaanlihan tuotanto naudon- ja sianlihan tuotannon kanssa. Tuotantotuen antaminen lampaanlihan osalta alkoi vasta 1970- luvulla. Lampaiden lukumäärän romahdus oli osasyynä siihen, että peltonurmen kokonaismäärä väheni vuodesta 1950, vaikka tutkimusryhmän tilojen lukumäärä kasvoi.¹⁵¹

Kokonaislukumääräisesti sikojen luku ei kasvanut vuodesta 1950 vuoteen 1959 oikeastaan yhtään. Kotieläintalouden keskittyminen tiettyihin eläimiin aiheutti sen, että sikoja omistaneiden tilojen lukumäärä laski noin puoleen 1950- luvun kuluessa. Tämä johti toisaalta tilakohtaisen sikaluvun kasvuun. Vuonna 1950 sikoja oli ollut niitä omistavaa tilaa kohden 1,4 eläintä, vuonna 1959 sikaluku oli kasvanut lähes kolmeen. Tämä myötäilee osaltaan ohran viljelyn kasvua alueella, sillä keskittymisen kautta kasvanut sikatalous käytti ohraa nimenomaan eläinten rehuna. Keskittymiseen vaikutti myös siipikarjan merkittävä kasvu vuosikymmenen aikana. Kanalan omistavien tilojen lukumäärä laski 27:stä 20:een, mutta absoluuttinen kanaluku kasvoi noin 400:sta yli 500:aan. Keskimääräinen tilaa kohden laskettu kanaluku nousi yli kymmenellä kanalla. Yli 20 kanan tiloja oli 1950- luvun lopulla tutkimusryhmässä jo kahdeksan, kun

¹⁵⁰ KA yleinen maatalouslaskenta 1950; yleinen maatalouslaskenta 1959; Ahvenainen ym. 1982, 389-390.

niitä oli vuonna 1950 ollut neljä. Suurimmassa kanalassa oli kanoja yhteensä 165 kappaletta. Vuodesta 1950 olivat kotieläimistä poistuneet tutkimusryhmän tiloilta kokonaan karitsat, varsat, emakot ja pässit.¹⁵²

5.4. Maatalouden erikoistuminen

1960- luku toi suomalaiseen yhteiskuntaan useita muutoksia. Maa- ja metsätalouden asemaan vaikutti ennen muuta yhteiskunnan rakenteen muutos. Teollistuminen heikensi maatalouden keskeistä asemaa Suomen kansantaloudessa. Teollistumisen myötä ihmiset muuttivat suuremmissa määrin kaupunkeihin ja maaseutu alkoi väestönkehityksen kannalta näyttää hiipumisen merkkejä. Maatalouden toimintaehdot, rakenteet ja tuotanto muuttuivat sen myötä. Tästä huolimatta maatalouden yleiskuvallinen kehitys jatkui koko vuosikymmenen ajan suotuisana. Peltoviljelylle tunnusomaista 1960- luvulla oli hehtaarisatojen jatkuva nousu. Nousuun vaikuttivat mm. väkilannoitteiden käytön kasvu sekä yhä paremmat viljelyslajikkeet ja tehokkaampi maanmuokkaus. Maanviljelyksen koneistuminen oli yksi merkittävimmistä kasvun tekijöistä, samoin kuin 1960- luvun lopulla vallinneet hyvät ja suotuisat sääät. Maatalouden osuus kokonaistuotannosta kuitenkin laski, sillä muut tuotantoalueet kehittyivät nopeasti maatalouden kustannuksella. Tämä kehitys ei ole mitenkään erityinen juuri Suomelle, sillä sama suuntaus oli nähtävissä muissakin teollisuusmaissa.¹⁵³

1960- luku merkitsi muutoksen aikaa maanviljelyksessä myös karjalaisväestölle. Asettumisesta uudelle paikkakunnalle oli ehtinyt kulua aikaa kymmenen, jopa kaksikymmentä vuotta. Monet tilan saaneet karjalaiset olivat asuttamisen aikana lähennelleet keski-ikää. Heillä oli tuolloin tiedossa se, että heidän panoksensa Suomen maataloudelle saattoi kestää maksimissaankin vain muutaman vuosikymmenen ajan. Aikaisemmin todettiin, kuinka jo kaupantekohetkellä monet tilalliset ottivat kauppaan mukaan puolionsa, lapsensa tai lapsenlapsensa. Tällä pyrittiin varmistamaan tilan jatkaminen suvussa mahdollisimman vaivattomasti. Vuoden 1969 maataloustiedusteluun vastasi alkuperäisten 84 tilan

¹⁵¹ KA yleinen maatalouslaskenta 1950; yleinen maatalouslaskenta 1959.

¹⁵² sama.

viljelijöistä enää 25 viljelijää. 1960- luvun aikana maatalouden piiristä poistuneiden (alkuperäisten) hiitolalaistilojen määrä oli näin ollen 25 kappaletta. Karjaa kyselyyn vastanneista omisti 22 tilaa.¹⁵⁴

Tilojen lukumäärän ollessa suhteellisen pieni, on yhä vaikeampi lähteä erittelemään syitä esimerkiksi viljelyspinta-alan muutokselle tai tietyn viljelyskasvin viljelyn motiiville. Saattaa olla, että joitain kasveja oli aikaisemmin viljelty vain yhden tilan voimin, mikä yleensä nosti keskimääräistä, tilaa kohden laskettua pinta-alaa huomattavasti. Vuotta 1969 koskevien tietojen ja taulukoiden tarkastelussa on syytä huomioida edellisiin vuosiin nähden huomattavasti pienempi tutkimustilojen lukumäärä.

Siirtokarjalaisten viljelemät tilat jakaantuivat Ulvilassa vuonna 1969 suunnilleen samoin kuin oli tilanne ollut vuosien 1950 ja 1959 tutkimusten aikana. Eniten tiloja oli edelleen Friitalan kylässä, yhteensä seitsemän kappaletta. Seuraavaksi tulivat Vanhakylä ja Sunniemi neljällä tilalla. Kolme tilaa sijaitsi molemmissa kylissä, Kaasmarkussa ja Suolistossa. Muilla alueilla oli vähemmän kuin kolme tilaa. Hiitolasta lähtöisin olevat viljelijät käyttivät viljelmäalaa Ulvilassa vuonna 1969 yhteensä 421,4 hehtaarin alueelta. Keskimääräinen viljelyspinta-ala oli 16,9 hehtaaria, joten pinta-ala oli kasvanut noin kahdella hehtaarilla vuodesta 1959. Peltoa tästä alasta oli yhteensä 207,3 hehtaaria, metsää 186,3 hehtaaria ja joutomaata 13,9 hehtaaria. Näiden lisäksi neljällä tilalla oli luonnonniittyä, luonnonlaidunta tai raivattua laidunta, joita ei laskettu kuuluvaksi peltoalueeseen. Ulvilan kunnan viljelyspinta-alat jakaantuivat vuonna 1969 siten, että peltoa oli yhteensä 5 047 hehtaaria ja metsää 5 885 hehtaaria.¹⁵⁵

Tutkimusryhmän tiloilla kokonaisviljelyalan kasvu keskittyi pellon kasvuun, sillä vuoden 1969 keskimääräinen peltopinta-ala oli kasvanut edellisestä tutkimuksesta yli hehtaarilla ollen noin 8,3 hehtaaria. Vuonna 1959 keskimääräinen pinta-ala oli ollut hieman yli 7 hehtaaria. Metsän pinta-ala säilyi periaatteessa samana vuodesta 1959. Vuonna 1969 metsää kasvatettiin tutkimusryhmän tiloilla keskimäärin 8,9 hehtaaria, kun se vuonna 1959 oli ollut 8,8 hehtaaria. Joutomaan osuus kasvoi vuosikymmenen aikana hieman; vuonna

¹⁵³ Ahvenainen ym. 1982, 387-391.

¹⁵⁴ KA yleinen maatalouslaskenta 1969.

1959 joutomaata oli ollut noin 0,5 hehtaaria tilaa kohden, vuonna 1969 sitä oli 0,8 hehtaaria tilaa kohden.¹⁵⁶ Seuraavasta taulukosta näkyy, kuinka paljon yksittäisille viljelykasveille käytettiin viljelysalaa.

Taulukko 13. Ulvilan hiitolalaistilojen pellonkäyttö vuonna 1969.¹⁵⁷

viljelykasvi	tilojen lukumäärä	kokonaispinta-ala (ha)	Keskimääräinen pinta-ala tilaa kohde (ha)
kevävehnä	9	19,36	2,15
ruis	11	17,85	1,62
kaura	20	53,51	2,68
ohra	23	40,43	1,76
peruna	16	2,69	0,17
peltoheinä	19	47,15	2,48
peltolaidun	17	21,04	1,24
lanttu	2	0,35	0,18
täyskesanto	1	3	3
sekavilja	1	1	1

Verrattaessa tietoja vuoden 1959 vastaavaan taulukkoon, huomataan, että lähes kaikkien viljelykasvien keskimääräinen pinta-ala on kasvanut. Tämä johtui pääosin siitä, että 1960-luvun aikana siirtokarjalaisten maanviljelys keskittyi vähemmälle määrälle viljelyslajikkeita, joihin panostettiin muita enemmän. Aikaisemmin mainitut koneistuksen lisääntyminen ja väkilannoitteiden yleisempi käyttö tekivät maanviljelijälle lähes mahdottomaksi viljellä useaa eri lajiketta siten, että niistä saatava tuotto antaisi perheelle riittävän, ehkäpä tuottoisankin elinkeinon. Oli valittava muutama viljelyslajike, joihin keskittymällä saataisiin pellon anti riittävän suureksi. Verrattaessa vuoden 1959 tilanteeseen, vuonna 1969 viljelyksestä olivat poistuneet mm. nauris, syysrypsi, sokerijuurikas, rehukaali ja turnipsi. Keskittyminen näkyy myös, kun tarkastellaan yksittäisiä tiloja ja niiden pellonkäyttöä. Esimerkiksi kauran viljelyksessä oli tiloja, joissa pelkästään kauran ala oli yli viisi hehtaaria, suurimmillaan peräti 11 hehtaaria. Aikaisempina vuosina viljelykasvien käyttämät pinta-alat olivat tasaisempia keskenään, vuonna 1959 suurin kauran

¹⁵⁵ SVT III 1969, II nide, taulukko 1.

¹⁵⁶ KA yleinen maatalouslaskenta 1959; yleinen maatalouslaskenta 1969.

¹⁵⁷ KA yleinen maatalouslaskenta 1969.

käyttämä ala oli ollut 5,3 hehtaaria. Absoluuttisesti eniten vuodesta 1959 oli kasvanut vehnän käyttämä tilakohtainen pinta-ala.¹⁵⁸

Pellon alan kasvuun vaikuttivat ensi sijassa lammaskanta- ja hevospantojen lasku. Vähentyneet kotieläinluvut vapauttivat peltoa heinäviljelystä ja nurmen pitämisestä. Lehmien määrän laskusta huolimatta maidon ylituotanto pysyi maatalouspolitiikan keskeisenä ongelmana. Lehmien keskilypsyä nostivat olennaisesti jalostus, parempi ruokinta ja muu hoito. Ruokinnassa panostettiin viljan osuuden kasvattamiseen lehmien ravinnossa.¹⁵⁹

Taulukko 14. Kotieläimet Ulvilan hiitolalaitiloilla vuonna 1969.

	tilojen lukumäärä	kotieläinten kokonaismäärä	keskimääräinen eläinluku tilaa kohden
hevonen	7	8	1,1
nautaeläimet	18	107	5,9
siat	2	4	2
siipikarja	8	597	74,6

Valtakunnallinen kotieläintalouden kehitys näkyi näin myös tutkimusryhmän tiloilla Ulvilassa. Sekä hevosten, että nautakarjan lukumäärä oli laskenut vuodesta 1959 huomattavasti. Hevosia pitävien tilojen lukumäärä oli laskenut vuodesta 1959 (tuolloin hevostiloja oli 23 kappaletta) alle kymmeneen tilaan vuonna 1969. Nautakarjan lukumäärä laski absoluuttisesti puoleen vuodesta 1959, mutta erona hevosten lukumäärään verrattuna, keskimääräinen, tilaa kohden laskettu nautaluku säilyi vuodesta 1959 samana. Vasikoiden suhteellinen lukumäärä oli jopa hieman noussut vuodesta 1959. Karjakanta muuttui koko maassa 1960-luvulla sikäli, että suomenkarja sai tuolloin antaa tilaa ayrshirerotuisille ja friisiläisrotuselle nautakarjalle. Sonniemäärä ei tutkimusryhmän tiloilla vastannut maan yleistä kehitystä, sillä valtakunnallisesti sonnien määrä laski keinosiemennyksen tulon myötä. Tutkimusryhmän sikatalous ei myöskään vastannut valtakunnallista sikatalouden kehitystä. Sikojen määrä laski hiitolalaitiloilla yli 40:stä neljään yksilöön kymmenen

¹⁵⁸ KA yleinen maatalouslaskenta 1959; yleinen maatalouslaskenta 1969.

¹⁵⁹ Ahvenainen ym. 1982, 391.

vuoden kuluessa. Vain kahdella ryhmän tiloista ylipäänsä oli sikoja, kun vuonna 1959 sikatiloja oli ollut 14 kappaletta.¹⁶⁰

1950- luvulla alkanut kanaloiden kehitys jatkui ja kasvoi 1960- luvun aikana. Keskimääräinen kanaluku tilaa kohden oli vuonna 1959 ollut 25 kanaa, mutta vuonna 1969 kanaluku nousi reilusti yli 70:n kanatilaa kohden laskettuna. Tilakohtainen keskittyminen vain tiettyihin kotieläimiin näkyi näin myös kanaloiden kohdalla. Vuonna 1959 kanalutiloja oli ollut tutkimusryhmässä 20 kappaletta, vuonna 1969 tilaluku oli pudonnut kahdeksaan. Kuitenkin absoluuttinen kanaluku tiloilla oli noussut lähes sadalla yksilöllä. Kanalutiloista vain yhdessä oli alle 20 kanaa (vuonna 1959 tutkimusryhmässä alle 20 kanan tiloja oli 60 prosenttia kaikista kanatiloista). Merkillepantavaa on, että suurimmilla, yli sadan kanan tiloilla, ei ollut muita kotieläimiä. Koko kotieläintalouden työpanos keskitettiin näillä tiloilla kanalan ylläpitämiseen. Kanatalouden laajenemiseen vaikutti ensi sijassa ruokinnan teollistamisen kehitys. Vaikka kanaluvut lisääntyivät kanaloissa, oli kanatalous siitä huolimatta melko vaatimatonta moneen muuhun kotieläintuotantoon verrattuna. Erikoistuminen kotieläinlajeissa jatkui ja kasvoi vielä 1960- luvun jälkeenkin.¹⁶¹

¹⁶⁰ KA yleinen maatalouslaskenta 1969; Ahvenainen ym. 1982, 390.

¹⁶¹ sama.

6. SODANJÄLKEINEN AIKA YKSITTÄISILLÄ TILOILLA

6.1. Maanviljelyksen muutos

Edellä olen tarkastellut maatalous ja kotieläintalous eriteltyinä tutkimusryhmän tilanteita vuosien 1939 ja 1969 välisenä aikana. Lähteinä olen käyttänyt maatilojen omiin ilmoituksiin perustuvia maataloustiedusteluja, jotka kertovat absoluuttiset määrät niin viljelykseen käytetyn maa-alan kuin kotieläinten lukumäärän suhteen. Lähdeaineistona on ollut myös yleisiä maataloustiedusteluista koottuja maataloustutkimuksia. Tilanteiden kartoituksessa olen huomionut tutkimusryhmän ulkopuolelta myös ympäröivän kunnan, Ulvilan, yleistä tilannetta vuosien aikana sekä valtakunnallisia muutoksia 40 vuoden kuluessa. Tapaustutkimus luo silti paremman kuvan siitä, miten maanviljelys ja kotieläinhuolto kehittyivät tietyn perheen keskuudessa ja tietyllä tilalla. Ensimmäiseksi tarkastelen sitä, miten yksittäisten maanviljelijöiden tilanteet muuttuivat talvi- ja jatkosotaa edeltävältä ajalta Ulvilaan uusille maatiloille asetuttaessa. Tutkimusryhmästä olen valinnut tilat, jotka vastasivat maataloustiedusteluihin sekä ennen sotia Hiitolassa, että sodan jälkeen Ulvilassa. Mukana on myös tiloja, jotka ovat vaihtaneet omistajaa 1950-luvulla eli niitä, jotka eivät näy esimerkiksi vuoden 1969 maataloustiedusteluissa. Tärkeää on nähdä muutos Hiitolasta Ulvilaan ja aika Ulvilassa ensimmäisen maanviljelijäsukupolven aikana.¹⁶²

Sekä ennen sotia, että niiden jälkeen maataloustiedusteluun vastanneita tiloja oli tutkimusryhmässä yhteensä 26 kappaletta. Näiden tilojen ulkopuolella ovat esimerkiksi ne neljän maatilan viljelijät, jotka olivat vastanneet maataloustiedusteluun ennen sotia, mutta eivät enää 1950-luvun lopun maatalouskyselyyn. Heidän tiloillaan oli tapahtunut sukupolvenvaihdos tai tilan myyminen ulkopuoliselle kauppa- ja kauppakirjan tekemisen jälkeen, mutta ennen vuotta

¹⁶² Vertailuun on käytetty vuoden 1950 maatalouslaskentaa, vaikka varsinaisesti asiaa voitaisiin tarkastella TE-keskuksen kauppa- ja kauppakirjojen valossa. Syynä tähän on se, että kauppa- ja kauppakirjat allekirjoitettiin pääsääntöisesti 1950-luvun puolivälissä. Vuoden 1950 maataloustiedustelu vastaa näin ollen paremmin siihen kysymykseen, miten hiitolalaissiirtoväen alkuvuodet lähtivät Ulvilassa liikkeelle. Kauppa- ja kauppakirjoissa mainitut tilat ja niiden kokoluokat vastasivat kuitenkin pitkälle samaa tilannetta kuin tiloilla oli ollut vuonna 1950.

1959¹⁶³. Kyseisten tilojen viljelysmuodoista Ulvilassa ei siten ole voitu saada tietoja. Kuitenkin yhteensä 26 tilasta saadaan tutkimustuloksia vuosilta 1941 ja 1950.¹⁶⁴ Näiden tilojen kautta selvitetään se, miten Hiitolasta Ulvilaan kulkenut tie vaikutti maanviljelykseen tutkimusryhmän tiloilla.

Kokonaisviljelyalassa muutos vuodesta 1941 vuoteen 1950 näyttää olevan miinusmerkkinen eli viljelmäala oli pääsääntöisesti Hiitolassa suurempi kuin Ulvilassa. 19 tilaa omisti enemmän maata ennen sotaa kuin sodan jälkeen. Yli 20 hehtaarin menetyksiä tapahtui seitsemällä tilalla, suurimmillaan viljelmäalan lasku oli 32,4 hehtaaria. Viljelmäalan pieneneminen tuntui huomattavalta, sillä nämä tilat eivät olleet Hiitolassakaan olleet kaikkein suurimpia tiloja. Vuonna 1942 näillä seitsemällä tilalla oli maata 39,77 – 56,04 hehtaaria. Yli 20 hehtaarin maamenetykset merkitsivät näille tiloille tilakoon pienenemistä noin puoleen aikaisemmasta. Kymmenestä kahteenkymmeneen hehtaarin menetyksiä vuosien 1941 ja 1950 välisenä aikana tutkimusryhmässä koki yhteensä neljä tilaa. Alle kymmenen hehtaarin viljelmäalan pieneneminen oli kohtalona kahdeksalla tilalla. Kaikkien 19 maa-alaansa menettäneen tilan keskimääräinen pinta-alan vähennys sotavuosien tuloksena oli 15,1 hehtaaria.¹⁶⁵

Kokonaistarkasteluun on kuitenkin myös syytä huomioida ne muutamat tilat, jotka saivat Ulvilasta enemmän maa-alaa kuin olivat omistaneet Hiitolassa ennen sotaa. Seitsemällä tilalla tapahtui muutos parempaan, ainakin jos asiaa voidaan tarkastella pelkästään viljelmäalan suuruuden perusteella. Suurimmillaan lisäys viljelmäalaan tiloilla oli 7,66 hehtaaria. Keskimääräisesti tilakoko lisääntyi näillä seitsemällä tilalla 2,6 hehtaaria, mikä ei kuitenkaan ole kovin merkittävä lisäys. Jos tarkastellaan kaikkia 26 tilaa, niiden koko oli Ulvilassa vuonna 1950 keskimäärin 10,4 hehtaaria pienempi kuin se oli ollut Hiitolassa. Suurin menetys kokonaisviljelmäalassa oli aikaisemmin mainittu 31,48 hehtaaria, pienin 0,09 hehtaaria. Lisäyksissä suurin alan kasvu oli 7,66 hehtaaria, pienin 0,77 hehtaaria. Yhteen koottuna voidaan sanoa, että mikäli hiitolalaistilan pinta-ala sodan

¹⁶³ Neljän tilan kohdalla yksi kauppasopimus oli allekirjoitettu vuonna 1952, kaksi vuonna 1953 ja yksi vuonna 1955. Nämä tilat olivat toimineet kyseisten omistajien hallinnassa vain muutaman vuoden ajan.

¹⁶⁴ Vuoden 1941 tilasto vastaa käytännössä vuosien 1939 ja 1942 tilanteita, vaikka maataloustiedusteluun onkin merkitty vuosi 1941.

¹⁶⁵ KA maataloustiedustelu 1941; yleinen maatalouslaskenta 1950.

jälkeen kasvoi, lisäys ei ollut merkittävä. Mutta mikäli pinta-ala pieneni, vähennykset saattoivat joillakin tiloilla olla tuntuvia.¹⁶⁶

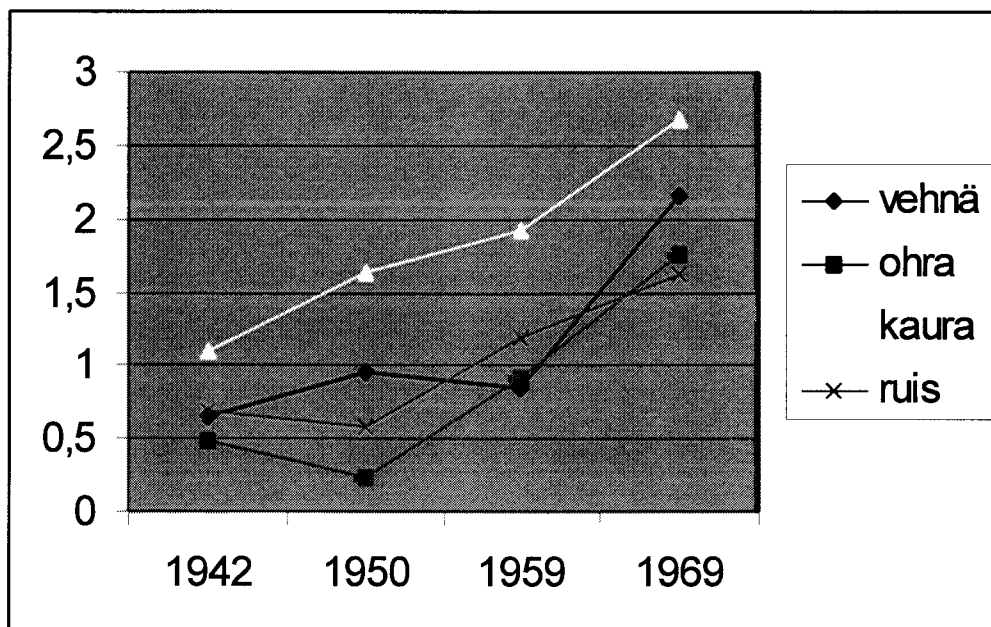
Kokonaisviljelmäala käsitti pellot, metsät ja joiltain osin myös joutomaat. Tilanne muutoksen osalta oli erilainen, jos katsotaan pelkästään pellon alan muuttumista vuodesta 1941 vuoteen 1950. 26 tilasta pellon alan väheneminen oli Ulvilassa edessä yhdellätoista tilalla. Suurin vähennys pellon pinta-alassa oli 6,0 hehtaaria, pienin 0,12 hehtaaria. Keskimäärin pellon ala pieneni näillä yhdellätoista tilalla 2,9 hehtaaria. Pellon alaan tuli lisäystä 15 tilan osalta. Suurin pellon lisäys oli 8,06 hehtaaria, mutta seuraavaksi suurin enää 3,65 hehtaaria. Kokonaisuudessaan pellon lisäykset eivät olleet merkittäviä; keskimääräinen lisäys oli 1,8 hehtaaria. Kaikki 26 tilaa mukaan lukien pellon pinta-ala laski 0,2 hehtaaria vuodesta 1941 vuoteen 1950. Yleisesti voidaan sanoa, että hiitolalaisten viljelmäalat toki vähenivät osittain merkittävästi, mutta väheneminen keskittyi pääsääntöisesti metsän alan vähenemiseen. Oli ymmärrettävää, että suurten metsien omistajilla ei ollut Ulvilassa mahdollisuuksia saada vanhoja metsiä vastaavia alueita omistukseensa. Siirtoväen heikentyneitä viljelystilannetta yritettiin osittain kompensoida antamalla joillekin vastaavasti enemmän peltoa.¹⁶⁷

Yksittäisten viljelyskasvien suhteen on vaikeampi verrata Hiitolan ja Ulvilan tilannetta toisiinsa. Maaperän erilaisuus, pinnanmuodot, säävaihtelut sekä luonnolliset vuosittaiset viljelyslajikkeiden muutokset ovat vaikuttaneet paljon siihen, millaisia viljelykasveja viljeltiin menetetyssä Karjalassa ja toisella puolella Suomea, Satakunnassa. Käytännössä viljely kuitenkin muuttui tutkimusryhmän tiloilla, sillä ainakin päivittäiseen elämään ja elämänrytmiin eri viljelyslajikkeilla oli vaikutusta.

¹⁶⁶ KA maataloustiedustelu 1941; yleinen maatalouslaskenta 1950.

¹⁶⁷ sama.

Kaavio 4. Tutkimusryhmän viljalajikkeiden viljely vuosien 1942 ja 1969 välisenä aikana, keskimäärin hehtaaria kohden.

Kaaviossa pystyakseli ilmoittaa viljanviljelyyn käytetyn pellon keskimääräisen hehtaarialan tilaa kohden kyseisten vuosien aikana. Viljely näyttää kaavion mukaan kasvaneen hiitolalaisseirtoväen tiloilla tutkimusajanjakson aikana. Verrattaessa Hiitolassa vallinnutta tilannetta jatkosodan aikana vuonna 1942¹⁶⁸ ensimmäiseen sodanjälkeiseen tutkimukseen vuonna 1950, nähdään, että ainoastaan ohran käyttämän pellon pinta-ala laski selkeästi. Laskua tapahtui tosin myös rukiin viljelyssä, mutta ei yhtä merkittävästi. Sen sijaan kauran ja vehnän viljely lisääntyi suhteellisestikin, kauran jopa huomattavasti.

1950-luvun lopulla suurin osa siirtokarjalaisista oli ehtinyt asettua uusille, lopullisesti laissa määrätyille asutuspaikkakunnille. Vuoden 1950 maataloustiedustelussa näin ei asia vielä ollut. Seuraavaksi verrataan

¹⁶⁸ Talvisota ja välirauhan aika eivät juurikaan muuttaneet hiitolalaistilojen viljelmissä vallinneita tilanteita, joten tässä kohdin on käytetty jatkosodan aikaista tilannetta ja tutkimustuloksia kesällä 1942. Tällöin lähes kaikki talvisodassa evakossa olleet hiitolalaiset olivat palanneet omille tiloilleen Hiitolaan.

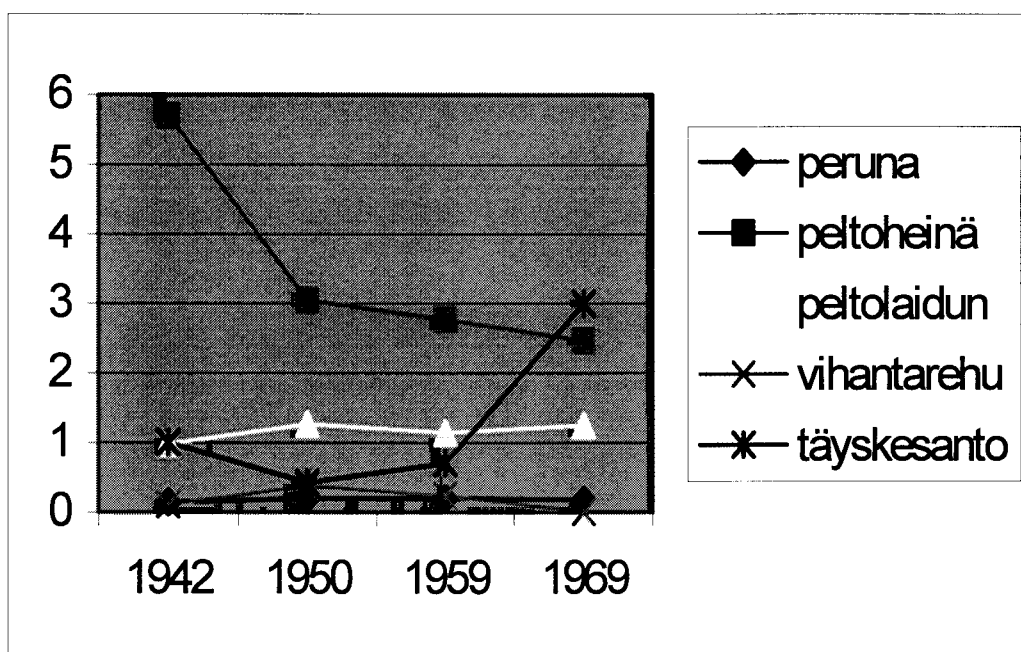
tutkimusryhmän tilannetta vuosien 1950 ja 1959 välisenä aikana. Tietoja ei ole saatavilla kaikkien ryhmän tilojen kohdalla. Kaiken kaikkiaan tiedot molemmilta vuosilta 1950 ja 1959 on löydettävissä 21 tilan osalta. Kokonaisviljelmäaloissa ei ole nähtävissä suurta, yhtenäistä linjaa alojen muutoksissa suuntaan tai toiseen. Kahdeksan tilan kohdalla viljelmäala nousi vuosien välissä, 13 tilalla ala pieneni. Niillä tiloilla, joiden viljelmäala kasvoi, keskimääräinen alan kasvu oli 1,8 hehtaaria. Mistään suurista lisäyksistä ei siis ollut kysymys. Sama suuntaus on näkyvissä tiloilla, joissa viljelmäala oli vuonna 1959 pienempi kuin se oli ollut vuonna 1950. Keskimääräinen alan lasku oli 2,4 hehtaaria. Ainoastaan kolmella tilalla 13:sta alan lasku oli enemmän kuin kaksi hehtaaria. Kaikki 21 tilaa huomioiden viljelmäala vuodesta 1950 vuoteen 1959 väheni keskimäärin 0,8 hehtaaria. Jos jätetään alasta pois metsän ja joutomaan osuudet, pellon aloissa tapahtuneet muutokset eivät olleet yhtä suuria. Pellon alassa nousua tapahtui yhdeksällä tilalla, laskua seitsemällä tilalla ja viiden tilan kohdalla pellon ala oli vuonna 1959 täsmälleen sama kuin se oli ollut vuonna 1950. Keskimääräisesti pellon ala lisääntyi 0,6 hehtaaria tilaa kohden. Muutos noudatteli samaa linjaa kuin vuosien 1942 ja 1950 välisenä aikana; pinta-alan väheneminen keskittyi metsän alaan.¹⁶⁹

Suotuisat säät ja parantunut viljelytehokkuus lannoitteineen ja työkoneineen alkoivat näkyä tutkimusryhmän tiloilla 1950-luvun lopulta lähtien. 1950-luvun aikana muutokset eivät vielä olleet kovin huomattavia, mutta 1960-luvulla viljanviljelyssä tapahtunut viljanviljelyksen kasvu tilaa kohden näkyy kaaviossa selkeästi. Maanviljelyksen piiristä poistuneet viljelijät merkitsivät, että tutkimustilaa kohden laskettu viljapeltoala kasvoi. Viljelyksen piiristä poistuneet tilat olivat usein pieniä ja niillä viljeltyt kasvilajit olivat moninaisempia kuin suurimmilla viljelmillä, jotka saivat toimeentulonsa maanviljelyksestä ja jotka jatkoivat elinkeinoaan vuosikymmeniä talvi- ja jatkosodan jälkeen. Vuonna 1969 viljakasvien käyttämän pellon ala oli huomattavasti suurempi kuin se oli ollut Hiitolassa sotien välillä ja Ulvilassa vuonna 1950. Viljalajikkeiden kesken pinta-alaerot eivät enää vuonna 1969 ole yhtä suuria kuin ne olivat vuonna 1950, jolloin kaura hallitsi viljelyä. Pienimmät pinta-alaerot viljalajikkeiden kesken oli Hiitolassa ennen talvisotaa. Suurin muutos vuodesta 1959 vuoteen 1969 tapahtui

¹⁶⁹ KA yleinen maatalouslaskenta 1950; yleinen maatalouslaskenta 1959.

rukiin viljelyssä. Vuonna 1959 sitä viljeltiin tilaa kohden toiseksi eniten, mutta vuoteen 1969 mennessä rukiin käyttämän pellon osuus oli viljalajikkeista pienin. Seuraava kaaviokuva kertoo muiden tärkeiden viljelyslajikkeiden viljelyksen muutoksen tutkimusajanjakson aikana.

Kaavio 5. Tutkimusryhmän viljelyslajikkeet vuosien 1942 ja 1969 välisenä aikana, keskimäärin hehtaareina tilaa kohden.

Kaavioon ei ole otettu mukaan kaikkia viljelyslajikkeita, joista on saatavissa pinta-alatietoja. Mukaan on otettu ne lajikkeet, jotka ovat kokonaisviljelylle tärkeitä ja joista löytyy tietoja jokaiselta tutkimusajanjakson maatalouskyselyvuodelta. Poikkeuksena tästä on vihantarehu, jota ei tutkimusryhmän tiloilla viljelty ollenkaan vuonna 1969. Kaaviosta näkyy, kuinka pelloheinän käyttämän pellon pinta-alan osuus tilaa kohden oli laskenut koko tutkimusajanjakson ajan. Perunan, peltolaitumen ja vihantarehun määrät olivat säilyneet suunnilleen samoina koko ajanjakson ajan. Täysikesannon määrä oli näistä lajikkeista vaihdellut eniten. Kaavion viljelyslajikkeiden pinta-alojen

muutokset eivät vastaa viljalajikkeiden viljelyksessä tapahtuneita muutoksia (kaavio 5). Samalla, kun kaikkien neljän viljalajikkeen viljely kasvoi tilaa kohden tutkimusryhmän tiloilla, näyttää muiden viljelyslajikkeiden kohdalla tilanne olleen melkein päinvastainen. Toisaalta kaavion yleiskuvaan vaikuttaa paljon peltoheinän pinta-alan suuri lasku vuosien 1942 ja 1969 välisenä aikana. Yhtä viljelylajeja tarkasteltaessa tilanne ei ole aivan yleiskuvan kaltainen.

Vuoden 1969 maataloustiedusteluun mennessä tutkimusryhmässä mukana olleiden tilojen lukumäärä väheni huomattavasti. 1960-luvun aikana usea siirtokarjalaisen viljelemä tila luopui omistuksestaan syystä tai toisesta. Yksittäisiä tiloja tutkittaessa ja pyrittäessä löytämään tutkimusryhmästä tiloja, joista saataisiin tiedot sekä vuodelta 1959, että vuodelta 1969, huomataan ryhmän pienenenevän entisestään. Vain 12 tilan kohdalla voidaan kehitystä tarkastella koko 1960-luvun ajalta. Tilat eivät välttämättä kuulu samaan ryhmään, joiden tietoja on tarkasteltu 1950-luvun osalta. Osa viljelijöistä ei ollut asettunut Ulvilaan vielä vuonna 1950. Siten näiden tilojen tiedot maatalouden osalta ovat mahdollisesti peräisin ennen talvisotaa ja seuraavan kerran vasta vuonna 1959. Kokonaiskehitys, jos otetaan huomioon kaikki vuosien 1939 ja 1969 välisenä aikana kootut maataloustiedot, jää tällöin huomioimatta.

Tilanne näytti vakiintuneen maatalouden osalta, mikäli tarkastellaan tilojen muutoksia esimerkiksi viljelysalojen ja varsinkin pellon alojen suhteen. 12 tilasta kokonaisviljelyalan muutos oli kasvujohteinen kymmenellä tilalla vuosien 1959 ja 1969 välisenä aikana. Kokonaisuudessaan näiden tilojen alan kasvu oli hieman yli 26 hehtaaria, keskimäärin siis noin 2,6 hehtaaria tilaa kohden. Kun huomioidaan lisäksi, että suurin kokonaisviljelyalan kasvu oli yhden tilan kohdalla yli 11 hehtaaria, eivät viljelysalojen muutokset olleet yleisesti kovin merkittäviä. Viljelysala laski kahdella tilalla, yhteensä 4,15 hehtaaria eli vähän yli kaksi hehtaaria tilaa kohden. Keskimääräinen viljelysala kasvoi kaikki 12 tilaa huomioiden 1,9 hehtaaria tilaa kohden.¹⁷⁰

Pellon pinta-aloissa muutokset suhteessa toisiinsa olivat enemmän tasapainossa. Seitsemällä tilalla pellon ala kasvoi 1960-luvun aikana, kokonaisuudessaan 10,8

¹⁷⁰ KA yleinen maatalouslaskenta 1959; yleinen maatalouslaskenta 1969.

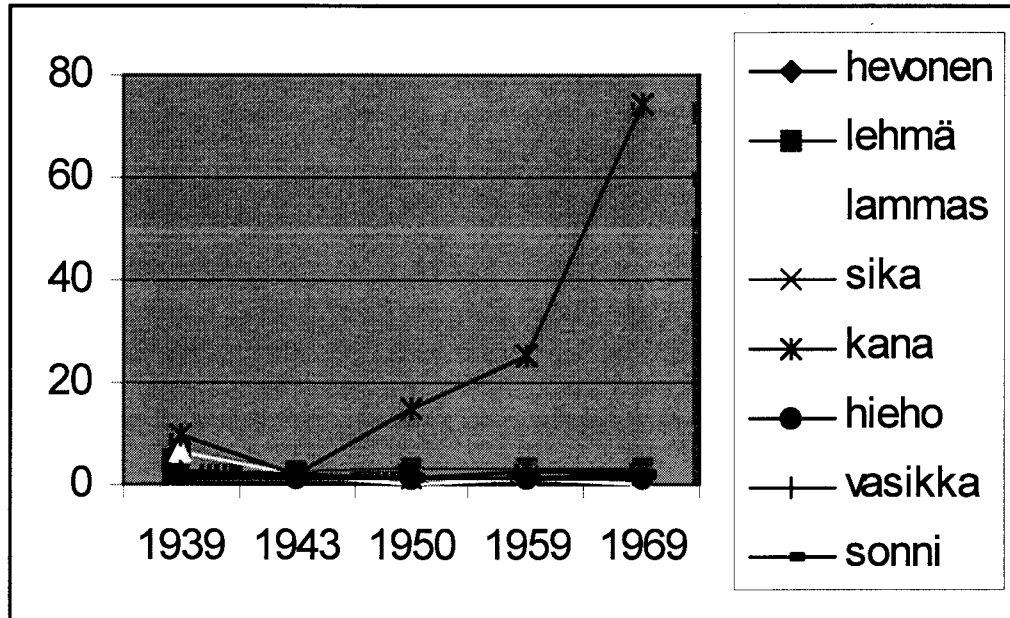
hehtaaria, noin 1,5 hehtaaria tilaa kohden. Laskua tapahtui viiden tilan peltojen pinta-aloissa yhteensä 10,8 hehtaaria, mikä tekee tilaa kohden noin 2,2 hehtaaria.¹⁷¹ Kokonaisuudessaan muutos pellon aloissa kaikkiin 12 tilaan nähden oli mitätöntä. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että ne hiitolalaistilat, jotka jatkoivat toimintaansa 1960- luvun ajan, toimivat suunnilleen samoin kuin olivat toimineet 1950- luvulla, ainakin jos mittarina pidetään viljelys- ja peltopinta-aloja. Muutos, mikäli sitä tilalla tapahtui maanviljelyksen osalta, johtui yleensä viljelyskasvien viljelyn muutoksesta. Erikoistuminen vain tiettyihin viljakasveihin oli 1960- luvun ”trendi”, kuten aikaisemmin on nähty. Peltopinta-ala saattoi olla vuonna 1969 samaa suuruusluokkaa kuin vuonna 1959, mutta sen käyttötarkoitus oli erilainen. Jos ennen peltoalue oli jakaantunut useampaan pienempään ja värikkääseen ”tilkkuun”, oli 1960- luvun lopulla nähtävissä, että sama peltoalue oli väreiltään suppeampi. Muutama lajike vei peltoalasta yhä suuremman osan.

6.2. Kotieläintalouden merkitys

Kotieläinten kohdalla muutokset sotien aikana olivat kokonaisviljelyalaa suurempia, sillä eläimiä ei niin vain ollut saatavilla uusilla asutuspaikkakunnilla. Eläimet, joita hiitolalaisilla välittömästi sijoituksen jälkeen oli, olivat rajan takaa mukana tulleita yksilöitä. Aikaisemmin todettiin, miten pienimmät eläimet, kuten kanat ja siat, pääsääntöisesti teurastettiin, mutta suurimmat eläimet, ennen kaikkea hevonen, pyrittiin säästämään ja tuomaan mukana. Todellista lukua siitä, kuinka paljon kotieläimiä mukana pystyttiin tuomaan, ei voida saada, sillä vuoden 1950 maatalouskyselyyn mennessä siirtokarjalaiset olivat todennäköisesti jo ehtineet hankkimaan uusia kotieläimiä menetettyjen tilalle. Tarkastelemalla vuoden 1950 tilastoja voidaan kuitenkin nähdä, oliko tilanne ehtinyt jo palautua samalle tasolle, mitä se oli ollut ennen sotia Hiitolassa.

¹⁷¹ KA yleinen maatalouslaskenta 1959; yleinen maatalouslaskenta 1969.

Kaavio 6. Tutkimusryhmän kotieläimet vuosien 1939 ja 1969 välisenä aikana, eläinluku keskimäärin tilaa kohden.

Kaavio ei tarkkaan näytä kotieläinten absoluuttisia lukumääriä, eikä se ole tarkoituskaan, sillä aikaisemmat taulukot kertovat nämä luvut tarkasti. Sen sijaan kaavio näyttää sen, miten kanojen lukumäärä nousi merkittävästi kanoja omistavilla tiloilla erityisesti 1960-luvun aikana. Muiden kotieläinten lukumäärien muutoksissa ei päästy lähellekään kanalukujen muutoksia. Talvisota ja sitä seurannut evakkotaival verotti eniten lehmien ja lampaiden, mutta toisaalta myös kanojen lukumääriä. Vuosikymmenet sotien jälkeen eivät yhtä suuressa määrin tällaista muutosta saaneet aikaiseksi.

Hevonen oli elintärkeä maanviljelijöille, sillä se auttoi maataloustöissä ennen maaseudun koneistumista. Jos siirtoväellä oli mahdollisuus tuoda kotieläin mukana uudelle asuinpaikalle, se mitä todennäköisemmin oli juuri hevonen. 16 maanviljelijän kohdalla löytyivät eläintilastot sekä talvisodan molemmin puolin, vuosilta 1939 ja 1943, että Ulvilasta sodan jälkeen vuodelta 1950. Näistä tiloista viisi ilmoitti hevoslukunsa pienentyneen ensimmäisen evakkomatkan aikana

vuonna 1939-1940. Kahden kohdalla hevosten lukumäärä oli noussut, kummankin tilan kohdalla yhdellä hevosella. Hevosia vuonna 1939 oli 16 tilan ryhmässä 15 tilalla yhteensä 33 kappaletta, keskimäärin 2,2 hevosta tilaa kohden. Vuonna 1944 hevosen omistaneita tiloja oli 13 ja niiden yhteenlaskettu lukumäärä tiloilla oli 26. Tämä tarkoittaa keskimäärin kahta hevosta tilaa kohden. Siirryttäessä vuoteen 1950 hevosen omisti kaikki 16 tilaa. Yhteensä hevosmäärä näillä tiloilla oli 24 ja keskimääräinen hevosluku tilaa kohden 1,5 hevosta. Vuoteen 1943 verrattuna neljän tilan hevosluku säilyi samana, kuuden tilan laski ja kuuden tilan hevosluku nousi.¹⁷²

Hevoslukujen muutokset olivat pieniä verrattuna muihin eläinlajeihin. Varsinkin talvisodan aikana eläinmäärät pienenivät aikaisemmin mainituista syistä johtuen. Lehmäluvuista löytyivät tiedot vuosilta 1939, 1943 ja 1950 kaikkiaan 19 tilan kohdalta. Talvisodan aikana peräti 18 tilalla lehmäluku laski, ainoastaan yhdellä tilalla luku oli suurempi vuonna 1943 kuin se oli ollut vuonna 1939. Sama suuntaus näkyy, jos verrataan lehmämääriä vuodesta 1939 vuoteen 1950; 15 tilalla lehmäluku laski, neljällä luku säilyi samana ja yhdellä tilalla määrä oli noussut. Toisaalta toinen evakkotaival jatkosodan jälkeen ei aiheuttanut lehmämäärissä juurikaan laskua. 15 tilalla lehmälukumäärä oli noussut vuodesta 1943 vuoteen 1950, neljällä tilalla pysynyt samana ja vain yhdellä tilalla luku oli laskenut. Lehmien lukumäärän kohdalla voidaan sanoa, että talvisodalla ja sen jälkeisellä evakkotaipaleella oli huomattavasti suurempi vaikutus lehmäluvun laskuun kuin jatkosodan jälkeisellä, lopullisella siirtoväen sijoituksella.¹⁷³

Myös muiden eläinten, erityisesti lampaan ja sian kohdalla määrien muutokset vuodesta 1939 vuoteen 1943 olivat samansuuntaisia. Erona näiden eläinten ja lehmän välillä oli aika vuodesta 1943 vuoteen 1950. Samalla, kun lehmäluku kasvoi sodan jälkeen, lampaiden ja sikojen määrät jatkoivat laskuaan. Karjanhoidon erikoistuminen näkyi selkeimmin näiden eläinten määrän vähenemisessä. Vuodesta 1939 vuoteen 1943 kaikkien tutkimusryhmän tilojen kohdalla kanaluku laski. Sen sijaan vuodesta 1943 vuoteen 1950 vain kolmen tilan kohdalla kanaluku oli jälkimmäisenä vuotena edellistä pienempi. Yhdellä

¹⁷² KA maataloustiedustelu 1941; yleinen maatalouslaskenta 1950.

¹⁷³ sama.

tilalla kanamäärä oli säilynyt samana. Kaiken kaikkiaan 14 tilalla kanaluku oli enemmän tai vähemmän noussut.¹⁷⁴

Hiitolalaismaanviljelijöiden kohdalla talvisodan vaikutus oli merkittävä varsinkin kotieläinhoidon kohdalla. Karjankasvatukseen kohdistunut vaikutus oli suurin vuosien 1939 ja 1943 välillä. Sen sijaan vuodesta 1943 eteenpäin vaikutukset kotieläintalouteen eivät olleet merkittäviä, ainakaan negatiivisesti, mikäli mittarina pidetään eläinten lukumäärää. Siirtoväki pyrki ja pääosin onnistuikin palauttamaan tiloilleen sotia edeltävän ajan kotieläinmäärät. Muutamista kotieläinlajeista jouduttiin luopumaan kokonaan, mutta se oli yleinen suuntaus koko valtakunnassa toisen maailmansodan jälkeisenä ajanjaksona.

Tutkimusryhmän keskuudessa kotieläintiedot löytyivät maatalouskyselyistä vuosilta 1950 ja 1959 yhteensä 16 tilalta. Yleinen, jo aikaisemmin mainittu kotieläinlukujen kehitys jatkui myös tarkasteltaessa yksittäisiä Ulvilassa olleita hiitolalaistiloja. Hevonen menetti merkitystään 1950- luvun aikana maaseudun koneistumisen myötä. Eläimen käyttötarkoitus muuttui yhä enemmän virkistykseen puolelle, työjuhtana hevosta ei traktorin tultua juurikaan enää tarvittu. 16 tutkimusryhmän tilasta hevosten määrä pieneni vuodesta 1950 vuoteen 1959 yhteensä kahdeksalla tilalla. Seitsemän tilan kohdalla hevosmäärät olivat vuosien aikana pysyneet samana ja vain yhdellä tilalla oli vuonna 1959 yksi hevonen enemmän kuin vuonna 1950. Hevosmäärän lasku näkyi vieläkin selkeämmin 1960- luvun kuluessa.¹⁷⁵

Hevosten määrän kanssa samansuuntainen kehitys oli nähtävissä sikamäärän suhteen. Suurimmalla osalla tiloista määrät joko laskivat tai pysyivät 1950-luvun ajan samoina. Vain neljällä tilalla sikamäärä kasvoi, mutta kasvuluvut eivät olleet merkittäviä, lähinnä puhutaan muutaman eläimen lisästä. Tilojen lehmämäärät sitä vastoin kasvoivat peräti kymmenellä tilalla 16:sta ja laskivat neljän tilan osalta. Kahdella tilalla luku säilyi samana. Edellä on puhuttu siitä, miten hiitolalaisviljelijät kasvattivat erityisesti kanamääriään vuodesta 1950

¹⁷⁴ KA maataloustiedustelu 1941; yleinen maatalouslaskenta 1950.

¹⁷⁵ KA yleinen maatalouslaskenta 1950; yleinen maatalouslaskenta 1959.

eteenpäin. Yksittäisiä tiloja tarkasteltaessa tämä kehitys ei näy yhtä selkeästi. 16 tilasta kahdeksan kohdalla kanamäärät itse asiassa laskivat vuodesta 1950 vuoteen 1959. Kanaluvun nousua tapahtui viidellä tilalla. Kanaloiden kehitys sitä vastoin näkyi siinä, että tiloilla, joissa kanaluvut kasvoivat, nousu oli merkittävää. Tutkimusryhmästä löytyi tila, jossa ei vuonna 1950 ollut yhtään kanaa, mutta jonka kanamäärä vuonna 1959 oli 50 yksilöä. Toisella tilalla kanamäärä oli vuonna 1959 peräti 165, kun se oli vuonna 1950 ollut ainoastaan kuusi kanaa. Kanojen määrän yleinen nousu johtui muutaman tilan huomattavasta kanamäärän kasvusta.¹⁷⁶

Vuosina 1959 ja 1969 kotieläimiä omistaneiden tutkimusryhmän tilojen määrä oli melko pieni. Tietoja molempien vuosien osalta on saatavissa enää viiden tilan kohdalla. Täydellistä vertailua 1960-luvusta kotieläinten kohdalla voidaan tehdä ainoastaan näiden tilojen kohdalla. Maatalouskyselyihin toki vastasi useampi tutkimusryhmän tila, mutta kotieläinten kohdalla oli monen tilan papereissa tiedusteluissa pelkkää tyhjää. Moni tutkimusryhmän tiloista oli siten luopunut kokonaan kotieläinten hoidosta 1960-luvun kuluessa. Näillä tiloilla keskityttiin siten ainoastaan maanviljelykseen. Tällaisia tiloja löytyi kaksi kappaletta, joissa oli täytetty maataloustiedustelulomake, mutta joissa kotieläimiä ei enää ollut. Suuntaus, joka näkyi jo edellisellä tarkastelujaksolla, vuosien 1950 ja 1959 välisenä aikana, selkiytyi 1960-luvun kuluessa. Kotieläinmäärät laskivat, tällä ajanjaksolla kaikkien muiden paitsi kanojen kohdalla. Sekä hevosten, lehmien, että sikojen lukumäärät olivat vuonna 1969 samoja tai pienempiä kuin ne olivat olleet kymmenen vuotta aikaisemmin. Kanojen lukumäärä oli kasvanut kahdella tilalla, toisella tilalla yli 50 yksilöllä ja toisella 70 kanan verran. Tehokkuuden paraneminen kanaloiden ruokinnassa näkyi näiden tilojen kohdalla.¹⁷⁷

6.3. Sukupolvenvaihdos

Tutkimusryhmässä olevien tilojen väheneminen vuoteen 1969 mennessä on merkittävä. Asutustilan ostanut maanviljelijä oli viljellyt maata jo Hiitolassa

¹⁷⁶ KA yleinen maatalouslaskenta 1950; yleinen maatalouslaskenta 1959.

¹⁷⁷ KA yleinen maatalouslaskenta 1959; yleinen maatalouslaskenta 1969.

mahdollisesti vuosikymmenien ajan. Pitkää maanviljelysuraa eivät monet tilan Ulvilasta hankkineet voineet edes kuvitella. Tilakaupan tehnyt siirtokarjalainen saattoi luopua maaomistuksestaan jo muutamassa vuodessa. Korkea ikä, sopeutumisvaikeudet, uudentyypiset viljelysmuodot ja mahdollisesti pakollinen keskittyminen vain tiettyihin viljakasveihin vaikuttivat luopumispäätöksiin.

Karjalainen perhe on aina ollut tiivis yhteisö. Lapset ja aikuiset, jopa kotieläimet ovat eläneet saman katon alla sopuisasti keskenään. Useat sukupolvet jakoivat vuosisatojen ajan karjalaistalon elämää ja samalla seuraavalle sukupolvelle siirtyi tapoja ja työmuotoja ikään kuin itsestään. Vanhempien rooli oli monessa yhteydessä enemmänkin kanssaeläjä kuin kouluttaja. Yhdessä töitä tehden ja toisia auttaen monenlaiset taidot siirtyivät sukupolvelta toiselle. Epäilemättä tottuminen monenlaiseen työhön oli tärkeää siirtokarjalaisten selviytymisessä myös uudella asuinpaikkakunnalla. Sama karjalainen käytäntö työn siirtymisestä seuraavalle sukupolvelle oli nähtävissä asutusvaiheen aikana. Maanviljelijäksi ei tultu pelkästään kouluja käymällä. Käytännön työn tekeminen ja toisten työn seuraaminen olivat avainasemassa maanviljelyksen ja karjanhoidon oppimisessa. Tästä syystä moni hiitolalainen oli tarpeeksi rohkea ryhtyessään ehkäpä ensimmäisen kerran elämässään maanviljelykseen vasta saapuessaan Ulvilaan.

Se, että seuraava sukupolvi oli oppinut maanviljelyksen ja karjanhoidon salat normaalia elämää eläessään, osoittautui äärettömän tärkeäksi siinä vaiheessa, kun tuli aika siirtää tila vanhemmilta lapsille. Pihtiputaan ja Laukaan siirtokarjalaisista 1980- luvulla tehdyn tutkimuksen mukaan asuttamisvaiheessa noin 60 prosenttia asutusperheiden lapsista oli alle 20- vuotiaita¹⁷⁸. 1960- ja 1970- luvuilla, kun suuri osa karjalaisviljelijöistä luopui viljelmistään, heidän lapsensa olivat iässä, jossa he saattoivat hyvin ottaa vastuulleen kokonaisen tilan hoidon. Vaikka yleensä tilan luovutusta oltiin suunniteltu ehkä jo tilakaupan tekohetkellä, saattoi sukupolvenvaihdos tulla lapsille yllätyksenä. Äkillinen kuolema ja lesken kykenemättömyys tilan hoitoon ajoivat lapset maanviljelijöiksi yllättäen. Tällaisissa tilanteissa viljelykseen tarvittava työkokemus ja yleinen maaseudun elämänkokemus olivat rikkaita perintöjä tilaa jatkavalle sukupolvelle.

¹⁷⁸ Hult 1987, liitetaulukko 5.

Yli puolesta tutkimusryhmän tiloista on saatavissa tarkkoja tietoja tilan omistuksen vaihdoksesta. Kaupantekopäivämäärät, tilan myyjän (myyjien) ja ostajan (ostajien) nimet, kauppahinnat ja muut selkeät faktat kaupan teosta eivät kuitenkaan aina kerro sitä, miksi tilakauppa tehtiin. Motiivit, mielialat ja tilasta luopumisen vaikutukset tilalliseen eivät kauppakirjoissa ja lainhuutorekistereissä näy. Siksi omistajanvaihdoksen syitä ja seurauksia voidaan vain yrittää tulkita. Haastattelut antaisivat lisätietoja ja valaistusta asiaan, mutta monen vuosikymmenen takaiset asiat ovat saattaneet jo muuttaa merkitystään ihmisten mielissä, eikä sen hetkistä ajatusmaailmaa ehkä voida enää saavuttaa.

84 tutkimusryhmän tilasta 58:sta löytyvät tiedot tilanvaihdoksesta. Lainhuutorekistereistä ei käy ilmi, mikä oli ostajan suhde tilan vanhoihin omistajiin. Ostajan nimen perusteella voidaan ainoastaan päätellä, että mikäli sukunimi oli sama kuin tilan myyjillä, kyseessä oli sukulaisuussuhde. Sitä, oliko kyseessä tilanomistajien lapsi vai joku muu sukulainen, ei näistä lähteistä kuitenkaan saada selville. Mikäli tarkastellaan myyjien ja ostajien nimiä, kuudessa tapauksessa voidaan olettaa suhteen olleen sukulaisuusluonteinen. Kahdessa lainhuutorekisterin tilakortissa oli maininta, että ostaja oli vanhojen tilanomistajien poika. Yhdessä tapauksessa ostajana toimi omistajien tyttären aviomies. Nämä tapaukset olivat ainoita, joissa selkeästi mainittiin ostajan sukulaisuussuhde myyjiin. Lisäksi kolmessa tapauksessa ostaja oli todennäköisesti myyjien oma poika tai joku muu lähisukulainen. Näissä tapauksissa ostajan sukunimi oli sama kuin myyjien. 20 tilamyynnissä ostajana oli ainakin nimen perusteella toiminut ulkopuolinen henkilö. Näistä kahdessa tapauksessa kortistossa oli maininta, että myyjinä olivat alkuperäisten siirtokarjalaisten poika tai perilliset. Yhden tilakaupan kohdalla kyseessä oli pikemminkin lahjoitus, sillä kortistossa oli maininta lahjasta. Lahjan saaja oli nimen perusteella muu kuin sukulaisnainen¹⁷⁹. Vain yhdessä tilakaupassa ostajana oli joku muu kuin yksittäinen henkilö, tässä tapauksessa Ulvilan kunta.

¹⁷⁹ Monessa tapauksessa on vaikea sanoa, onko ostajana toiminut esimerkiksi oma tytär. Tämä johtuu siitä, että korteissa on yleensä mainittu ainoastaan ostajan nimi. Tyttären sukunimi on saattanut muuttua esimerkiksi naimisiinmenon yhteydessä. Jotta täyteen varmuuteen asiasta päästäisiin, olisi lähteenä käytettävä myös henkilörekistereitä. Tämän tutkimuksen kannalta ei ostajan suhde myyjiin näyttele kuitenkaan niin merkittävää roolia, että kyseisten tietojen hankkiminen olisi välttämätöntä.

Kaikkien näiden tilakauppojen lisäksi yksi tila oli myyty Ulvilan kunnalle pakkohuutokaupalla.¹⁸⁰

Tilan myyneiden ihmisten motiiveja on vaikea määritellä totuudenmukaisesti. Joka tapauksessa edellä mainitut kaupat olivat selkeästi sellaisia, joissa myyjinä olivat joko vanhat omistajat itse tai heidän lapsensa. Ostajina toimivat joko sukulaiset tai täysin ulkopuoliset ihmiset. Kuitenkin lähes yhtä suuri osa omistajavaihdoksista tapahtui miltei välittömästi sen jälkeen, kun toinen vanhoista tilanomistajista oli kuollut. Näissä tapauksissa syy tilan myymiselle oli todennäköisemmin se, että leski ei ole enää kyennyt hoitamaan tilaa yksin. Tilan myyminen oli toteutettava mahdollisesti pakon edessä. Toisaalta myyminen saattoi monissa tapauksissa johtua siitä, että leski pystyi hoitamaan tilaa oman aikansa, mutta hänenkin kuoltua perilliset myivät tilan eteenpäin. Näiden lisäksi tilanvaihdoksista moni tapahtui perinnönjaon kautta. Perintötila luovutettiin joko omille lapsille tai joissain tapauksissa ulkopuoliselle henkilölle.

26 rekisterikortiston tapauksessa mainittiin selkeästi, että toinen tai molemmat vanhoista tilanomistajista olivat kuolleet, jonka jälkeen miltei välittömästi tila siirtyi uudelle omistajalle. Tilanne saattoi olla sama monessa muussakin tapauksessa, mutta omistajan kuolinpäivää ei mainittu rekisterissä. Muutaman kortin kohdalla oli maininta tilan omistuksen siirtymisestä perinnön kautta. Yhdeksässä tapauksessa kaikista tila myytiin ulkopuoliselle tilanomistajan kuoleman jälkeen. Kahdessa tapauksessa näistä myyjänä oli kuolleen tilanomistajan leski, toisessa vaimo, toisessa aviomies. Viiden tilanmyynnin kohdalla myyjänä oli toiminut kuolinpesä, kahdessa tapauksessa myyjiksi mainittiin perilliset. Tila oli myyty sukulaiselle omistajan kuoleman jälkeen yhteensä kahdessa tapauksessa, näistä molemmissa tapauksissa myyjänä oli kuolinpesä. Yksi kauppa tehtiin leskivaimon ja tämän pojan kesken.¹⁸¹

Myyminen ei ollut ainoa tapa siirtää tila uudelle omistajalle kuolintapauksen jälkeen. Selkeitä testamentin ja perimisen kautta siirtyneitä tiloja oli tutkimusryhmässä peräti 14 kappaletta. Kahdessa tapauksessa tilan saajaksi

¹⁸⁰ Porin käräjäoikeus, lainhuutorekisterikortisto.

¹⁸¹ sama.

mainittiin testamentin kautta aviopuoliso, molemmissa tapauksissa vaimo. Kuudessa tilakortissa oli maininta, että perinnön saajana oli lapsi / lapset, jonka lisäksi kahden omistajanvaihdoksen kohdalla tilan saajan sukunimi oli sama kuin kuolleen omistajan. Mahdollisen sukulaisuussuhteen laadusta ei kuitenkaan ollut mainintaa. Ulkopuoliselle (ainakin sukunimen perusteella) suunnattuja perintöjä oli kolme kappaletta, yhdessä tapauksessa mainittiin ainoastaan perinnönjako, jonka jälkeen tila myytiin ulkopuoliselle ostajalle.¹⁸²

Hyvin monessa tapauksessa kaikki tilakaupat huomioiden tila oli vähän aikaa perillisen hallussa, kunnes se myytiin eteenpäin, usein ulkopuoliselle henkilölle. Monessa tapauksessa myyjänä toimi kuolinpesä. Näillä tiloilla maanviljelyksen jatkuminen oli monesti kiinni siitä, että tila saatiin myytyä eteenpäin. Kukaan kuolinpesän osakkaista ei välttämättä ollut valmis jatkamaan tilan hoitoa, joko puutteellisten viljelystaitojen, jo hankitun uuden ammatin vuoksi tai jostain muusta syystä. Mikäli tilan jatkajana toimi perinnön tai myymisen kautta sukulainen, useimmiten kyseessä oli talon oma poika. Kuten mainittua, yhdessä tapauksessa tilan oli ostanut itselleen omistajien tyttären aviomies. Vain yhdessä tapauksessa mainittiin, että tilanomistajan naissukulainen, oma tytär, jatkoi tilan hoitoa perinnönjaon jälkeen. Edellä mainittujen tapausten lisäksi yhden tilakaupan kohdalla oli maininta siitä, että yksi neljästä alkuperäisistä tilanostajista oli lunastanut koko tilan itselleen. Kauppakirjassa ei ollut mainintaa siitä, olivatko ostajat sukua keskenään.¹⁸³

Vaikka tilojen ostamisista on kulunut aikaa monessa tapauksessa yli puoli vuosisataa, eivät kaikki tutkimusryhmän viljelijät ole vielä luopuneet tilaomistuksistaan. Tämän vahvistaa Porin käräjäoikeuden ATK-tiedosto, sillä sen mukaan kolmella tutkimusryhmän tilalla on yhä sama omistaja kuin lähteinä käytetyissä 1950- luvulta peräisin olevissa TE- keskuksen kauppakirjoissa. Täysin varma tämä tiedosto ei voi olla siitä, toimiiko kyseisillä tiloilla viljelijänä juuri alkuperäisen kaupan tehnyt maanviljelijä. Saattaa olla, että ainakin jossain näistä tiloista todellisena työntekijänä ja maiden viljelijänä onkin seuraava sukupolvi, mutta mitään papereita ei muuttuneesta tilanteesta ole tehty.

¹⁸² Porin käräjäoikeus, lainhuutorekisterikortisto.

¹⁸³ sama.

Luultavaa seuraavan sukupolven tai ulkopuolisen työntekijän toiminta näillä tiloilla on, sillä alkuperäiset tilakaupat on kaikissa kolmessa tapauksessa tehty 1950- luvun aikana. Vuosina 1953-1955 tehtyjen tilakauppojen tekijät ovat tänä päivänä sen ikäisiä, että täysipäiväinen maanviljelys alkaa olla heille liian raskasta tai jopa mahdotonta.¹⁸⁴

Kuinka kauan hiitolalaisviljelijät tilojaan viljelivät, ennen kuin tila siirrettiin seuraavalle sukupolvelle tai myytiin ulkopuoliselle henkilölle? Vastaukset tähän löytyvät samoista Porin käräjäoikeuden rekisterikorteista, joissa näkyvät tilojen seuraavat omistajat. ”Normaalit” tilan myymiset, eli ne, joissa tila selkeästi myytiin seuraavalle, ulkopuoliselle omistajalle, keskittyivät 1960- lukuun. Ulkopuoliselle tapahtuneista tilanmyymisistä, yhteensä 22 kappaletta, yhdeksän myyntiä tapahtui kyseisen vuosikymmenen aikana. 1950- luvulla myytiin ulkopuoliselle taholle viisi tilaa, 1970- ja 1980- luvuilla molempina kolme ja 1990- luvulla kaksi tilaa. Tästä nähdään, että mikäli tilanhoitaja halusi myydä tilan kokonaan pois suvun hallinnasta, se tehtiin melkeinpä lähimmän kymmenen, viidentoista vuoden aikana tilan ostamisesta. 1990- luvun myynneistä toinen tila luovutettiin lahjana ja toinen pakkohuutokaupalla Ulvilan kunnalle. Näissä tapauksissa ei ollut kyse ns. tavallisesta tilakaupasta. Normaalit tilan myymiset keskittyivät kolmelle ensimmäiselle vuosikymmenelle tilan ostamisen jälkeen. Mikäli tila oli normaalilla tilakaupalla myyty sukulaiselle (edelleenkin sukunimeä kriteerinä käyttäen), jakautuivat tilakaupat (yhteensä kuusi kappaletta) tasaisemmin vuosikymmenille 1950-1980. 1960- luvulla tehtiin tässäkin tapauksessa eniten tilakauppoja, yhteensä kolme, samalla kun muiden kolmen vuosikymmenen aikana tehtiin yksi tilakauppa kutakin vuosikymmentä kohden.¹⁸⁵

Sukulaisille myytiin suhteessa vähemmän tiloja kuin ulkopuolisille henkilöille. Mikäli tila siirtyi sukulaiselle, yleensä seuraavalle sukupolvelle, se tapahtui testamentin avulla, perintönä alkuperäisen viljelijän kuoltua. Lainhuutorekistereissä mainittuja tilanomistajien kuolinvuosia on löydettävissä 22 tilan kohdalta. Sitä, että jo tilan ostohetkellä moni ostaja oli iäkäs, todistaa

¹⁸⁴ Porin käräjäoikeus, lainhuutorekisterikortisto; Porin TE-keskus, kauppakirjat.

¹⁸⁵ Porin käräjäoikeus, lainhuutorekisterikortisto.

sekin, että kaikista tapauksista kuudessa tilanomistaja kuoli 1950- luvun aikana. Yhdeksän kuolemantapausta oli seuraavalla vuosikymmenellä, yhteensä viisi 1970- luvulla ja 1980- luvun aikana kaksi. Kahdessa tapauksessa 22:sta viljelijäpariskunnan kuolinvuodet ajoittuivat eri vuosikymmenille. Neljässä rekisterikortissa oli maininta tilan siirtymisestä perinnönjaon kautta seuraavalle omistajalle, mutta viljelijän kuolinvuotta ei mainittu.¹⁸⁶

Mikäli viljelijän kuoleman jälkeen tila myytiin eteenpäin, se useimmiten tapahtui 1970- luvulla. Tällöin myytiin yhteensä seitsemän tilaa. 1950- luvulla samasta syystä tapahtuneita tilan myymisiä oli kaksi kappaletta, 1960- luvulla kolme ja 1980- luvulla neljä kappaletta. Hyvin monessa tapauksessa myynti suoritettiin melkein heti viljelijän poismenon jälkeen. Kuudessa tilakaupassa myynti tapahtui vuoden sisällä alkuperäisen viljelijän kuolemasta. Kahdessa tapauksessa näistä myyjänä toimi jakamaton kuolinpesä. Muissa neljässä tilamyynissä todennäköisesti oli ensin suoritettu perinnönjako, jonka jälkeen tila myytiin eteenpäin. Kuudesta tapauksesta kolmessa ostajana oli myyjien kanssa saman sukunimen omaava henkilö. Jos mennään tilan myynneissä toiseen äärilaitaan, yli viiden vuoden odotuksia viljelijän kuoleman jälkeen ennen tilan myymistä oli kahdeksassa tapauksessa. Näissä myyntitapahtumissa myyjänä oli leski yhteensä kolmessa tilakaupassa. Jakamaton kuolinpesä oli myyjän ominaisuudessa myös kolmen tilakaupan kohdalla.¹⁸⁷

Suoraan lainhuutorekisterissä mainittuna perintönä siirtyi seuraavalle omistajalle 26 tilaa. Näissä oli mukana myös edellä mainittuja tilakauppoja, sillä monessa tapauksessa perinnön saaja ei ollut viljellyt samaansa tilaa päivääkään, vaan oli usein aika nopeastikin myynyt tilan eteenpäin. Silti monessa tapauksessa perinnön saaja oli henkilö, jolla oli koulutusta tai ainakin kokemusta tilanhoidosta, jolloin hän kykeni hoitamaan tilaa itsenäisesti. Tällaisia tapauksia ei kyetä lainhuutorekisterin perusteella määrittelemään. Niistä voidaan ainoastaan poimia sellaiset tilat, joissa perinnönjaon tai testamentin vahvistamisen jälkeen oli jatkettu viljelystä normaaliin tapaan¹⁸⁸. Tällaisia tiloja

¹⁸⁶ Porin käräjäoikeus, lainhuutorekisterikortisto.

¹⁸⁷ sama.

¹⁸⁸ Näitä tiloja voidaan katsoa olevan tilat, joissa ei perinnönjaon jälkeen ole mainintoja esimerkiksi tilan myymisestä tai luovuttamisesta eteenpäin.

oli yhteensä yhdeksän kappaletta. Vain yhdessä näistä mainittiin, että perintö oli mennyt leskelle (vaimolle). Muissa tapauksissa perijänä olivat luultavimmin olleet lapsi tai lapset tai sitten kyseessä olivat saman sukunimen omaavat muut sukulaiset. Suurimmassa osassa näistä perinnönjako suoritettiin mahdollisimman pian viljelijän kuoleman jälkeen.¹⁸⁹

Osalla tutkimusryhmän tiloista seuraava sukupolvi viljeli vanhempiensa omistamaa maata mahdollisesti vuosien, jopa vuosikymmenten ajan ennen alkuperäisen tilanomistajan kuolemaa. Tällaisissa tapauksissa ei aina tehty minkäänlaisia dokumentteja uudesta, muuttuneesta tilanteesta, vaan edelleen kirjoissa oli maininta alkuperäisen omistajan viljelmistä. Nuorempi sukupolvi oli mainittuna lähteissä työntekijän ominaisuudessa tai sitten heidän työstään tilalla ei ollut mitään mainintoja. Tällaisten tapausten tutkiminen on nyt käytettyjen lähdeaineistojen avulla mahdotonta. Saattaa olla, että heidän panoksensa ei näy edes omistajanvaihdosten yhteydessä, mikäli tila myytiin ulkopuoliselle henkilölle, eikä se esimerkiksi periytynyt tilaa todellisuudessa monta vuotta viljelleelle lapselle.¹⁹⁰

Sen määrittelemisen, kuinka suuren korvauksen viljelijä sai myymästään tilasta, ei anna kovin luotettavia, eikä varsinkaan vertailukelpoisia tietoja. Voimme kuitenkin tarkastella lyhyesti myytyjen tilojen kauppahintoja samaisen Porin käräjäoikeuden lainhuutorekisterikortiston avulla. Näissä kortistoissa ovat maininnat tilojen myyntihinnoista. Myyntihintojen vertaaminen alkuperäisiin tilojen ostohintoihin ei tässä tapauksessa kannata. Ostons ja myymisen välissä oleva aikakausi oli usein vuosikymmenten mittainen, pitäen sisällään yhtä hyvin Suomessa 1960-luvulla tapahtuneen rahanuudistuksen ja monet muut vaihtuneet olosuhteet. Elämä tilalla oli monessa tapauksessa muuttunut ensimmäisen sukupolven aikana niin paljon, että hintojen vertaaminen voi johtaa täydellisesti harhaan. Tilakoot eivät useinkaan olleet myyntihetkellä läheskään samat kuin ostohetkellä. Pellon raivaus, muokkaus ja muuttuneet viljelymuodot esimerkiksi lisääntyvine lannoituksineen nostivat satomäärää hehtaaria kohden, mikä nosti usein myös pellostaan saatavaa hintaa. Myös se, kuinka paljon tilalla oli

¹⁸⁹ Porin käräjäoikeus, lainhuutorekisterikortisto.

¹⁹⁰ sama.

myyntihetkellä koneistusta, vaikutti siitä saatavaan hintaan. Seuraavaksi myyntihinnat onkin vain esitelty lukuina ilman vertailuja. Myyntihinnat on eritelty sen mukaan, myytiinkö tila ennen vuonna 1963 tapahtunutta rahanuudistusta vai sen jälkeen.

Keskimääräisesti tutkimusryhmän viljelijä sai ennen vuotta 1963 myymästään tilasta noin 1,9 miljoonaa markkaa (=1 875 784 markkaa). Luku sinällään ei kerro paljoakaan, mutta koska tässä tapauksessa tilan ostamisesta oli ehtinyt kulua aikaa vähemmän kuin vuosikymmen, voidaan näitä hintoja hieman vertailla tilojen ostohintoihin. Lähes poikkeuksetta tilasta myymisen yhteydessä saatu hinta oli huomattavasti korkeampi kuin siitä aikoinaan maksettu hinta. Suurimmillaan ero myyntihinnan ja ostohinnan välillä oli yli neljä miljoonaa markkaa. Tällä tilalla ostohinta oli vuonna 1956 noin 1,2 miljoonaa markkaa ja myyntihinta vuonna 1962 yli 5,5 miljoonaa markkaa. Syyt nousseihin myyntihintoihin ovat selkeitä. Kun siirtoväki aikoinaan teki tilakauppoja, tilan ostohinta määräytyi sen mukaan, minkä arvoiseksi tila oltiin määritelty. Arvioinnit eivät oikeastaan perustuneet tilan todelliseen arvoon, esimerkiksi pellon laatu huomioiden, vaan lähinnä tilan kokoon ja siihen, kuinka suuri osa tilasta oli valmista peltoa. Kun siirtoväki myi tilojansa eteenpäin, olivat esimerkiksi pellonraivaustyöt useimmiten saatettu loppuun ja pelto oli lähes kokonaisuudessaan viljeltävässä muodossa. Myydessään tilaansa viljelijä pystyi ottamaan huomioon pellon todellisen arvon ja vertaamaan hintaa esimerkiksi pellostaan saatavaan satoon nähden. Myös tilakaupan mukana mahdollisesti olleet koneet lisäsivät tilasta saatavaa hintaa. Ainoastaan yhden tilanmyynnin kohdalla siitä myynnissä saatu hinta oli pienempi kuin tilasta aikoinaan maksettu summa.¹⁹¹

Vuoden 1963 jälkeen tiloista saatavat absoluuttiset hinnat laskivat rahanuudistuksen vaikutuksesta. Uudistuksen jälkeen tutkimusryhmän tila sai keskimäärin tilastaan noin 132 600 markkaa. Näyttää siltä, että myös suhteellinen, rahanuudistus huomioon ottaen laskettu tilasta saatu hinta olisi pienentynyt. Myyntihintojen erot vaihtelivat 2 000 markasta aina 680 000 markkaan asti. Suuria vertailuja vanhoihin myyntihintoihin ei kuitenkaan

¹⁹¹ Porin käräjäoikeus, lainhuutorekisterikortisto.

kannata tehdä. Vuodesta 1963 lähtien tilamyymisiä oli tutkimusryhmän keskuudessa tapahtunut neljän eri vuosikymmenen aikana, jolloin esimerkiksi hintojen yleiset muutokset olivat vaikuttaneet tilojen myyntihintoihin huomattavasti.¹⁹²

Tilamyynneissä kuudessa tapauksessa maksettiin varsinaisen tilahinnan lisäksi tilan myyjälle muita etuisuuksia. Viidessä näistä tilan ostaja lupautui maksamaan vanhalle viljelijälle tietyn suuruista eläkettä. Näistä kolmen tilakaupan ostajana oli vanhan viljelijän perillinen, todennäköisimmin poika. Yhden tilakaupan kohdalla ostajaksi mainittiin talon tyttären aviomies. Yhdessä kaupassa ostajan sukunimi oli eri kuin myyjien, joten mahdollista sukulaisuussuhdetta ei sen perusteella voida selvittää. Eläkkeen maksaminen vanhoille tilanomistajille ei ollut ainoa lisämaksu, jonka tilan ostaja joutui suorittamaan. Yhdessä tilakaupassa mainittiin varsinaisen tilasta saatavan maksun lisäksi, että ostaja sitoutui maksamaan tilasta muiden ehtojen mukaiset maksut. Sitä, mitä nämä maksut olivat, ei rekisterikortistosta selviä. Tässä kaupassa ostaja ei nimen perusteella ollut myyjien sukulainen.¹⁹³

¹⁹² Porin käräjäoikeus, lainhuutorekisterikortisto.

¹⁹³ sama.

7. SOPEUTUMINEN SATAKUNTALAISEEN YHTEISÖÖN

Talvi- ja jatkosodasta on kulunut aikaa yli puoli vuosisataa. Tuota vaikeaa aikaa kokemattomien on lähes mahdotonta eläytyä niiden ihmisten asemaan, joiden jokapäiväiseen elämään kuului pelko sodasta. Vielä vaikeampaa on ymmärtää sitä, mitä siirtokarjalaisten oli koettava, kun koti oli jätettävä useampaan kertaan lyhyen ajan sisällä. Ensinnäkin elämää hankaloitti pelko siitä, kuinka nopeasti vihollinen saapuisi omalle kotipaikalle. Seuraavaksi lähestyvien joukkojen vaara ajoi väen uusille, laissa määrätyille paikkakunnille. Muutaman kuukauden päästä toivo palaamisesta heräsi ja monet pääsivät palaamaan takaisin rakastamaansa Karjalaan. Kuitenkin koko välirauhan ajan ilmassa väreili mahdollisuus ja uhka, että ihmiset ja kaikki mahdollinen irtain olisi vietävä uudelleen satojen kilometrien päähän kotoa. Kun jatkosota syttyi, voi vain kuvitella, miltä ihmisistä tuntui tehdä kaikki lähtemiseen liittyvät työt uudelleen, tällä kertaa tietämättään viimeistä kertaa. Hiitolalaisten siirtokarjalaisten elämään jatkosodan jälkeen vaikutti erityisen paljon sijoituspaikkakuntien muutokset, mikä merkitsi Vaasan seudulla olleiden, ennestään tuttujen asutusalueiden vaihtamista täysin tuntemattomalle seudulle Satakuntaan.

Kaikkien karjalaisten yhteinen piirre oli valtava maan nälkä. Jokapäiväisen, tavallisen elämän jatkaminen oli elinehto siirtoväen jaksamiselle vaikeina aikoina. Mikäli maanviljelys tai karjanhoito oli antanut toimeentulon Hiitolassa tai muualla menetetyn Karjalan alueilla, tilan saaminen ja elinkeinon jatkaminen oli monelle ensimmäinen päämäärä uusilla asuinalueilla. Se, että tiloja ostettiin vapailta kaupoilta jo ennen maanhankintalain toimeenpanoa, mahdollisti monelle työntäyteisiä päiviä, mikä osaltaan toimi myös psykologisessa mielessä. Vaikka kaipuu vanhoille kotiseuduille kyti koko ajan siirtoväen ajatuksissa, moni ryhtyi vaativiin pellonraivaustöihin välittömästi, kun asutettava tila oli heille myyty tai lain mukaan osoitettu. Varsinaisen viljelysmaan kuntoon saattamisen lisäksi hyvin monella oli edessään asuinrakennuksen pystyttäminen. Kylmillä tiloilla rakentaminen oli aloitettava alusta. Rakennuksien suunnittelussa ja itse rakentamisessakin olivat apuna tyyppitalopiirustukset, joiden malli on yhä näkyvä osa maaseudun kokonaiskuvaa.

Vaikka oman maatilän saaminen ja sitä seurannut viljelyksen ja karjanhoidon aloittaminen helpottivat siirtoväen sopeutumista uusille paikkakunnille, oli kulttuurien kohtaamisessa syntyneet ristiriitaisuudet myös osattava ylittää. Hiitolalaiset asettuivat asumaan vanhoilta kotiseuduiltaan täysin eri puolelle Suomea, jolloin monessa asiassa hyvin erilaiset satakuntalainen ja karjalainen kulttuuripiiri joutuivat toistensa kanssa vastakkain. Tuskin karjalaisen kulttuuripiiriin ja siirtokarjalaisen väestön sopeutuminen vallitsevaan elämäntapaan oli missään osassa Suomea kokonaan ongelmatonta, mutta tyypillinen satakuntalainen ihminen mielletään monessa mielessä karjalaisen vastakohtaksi.

Karjalaisia ihmisiä pidetään yleisesti vilkkaina, avomielisinä ja puheliaina. Karjalaiset ja satakuntalaiset ihmiset erotti toisistaan erityisesti kyläilyperinne, joka merkitsi karjalaisille luonnollista tapaa kyläillä naapureissa ja tuttujen luona kutsumattakin. Satakuntalaiset eivät tällaista perinnettä hallinneet. Monessa tapauksessa karjalaiset ihmiset halusivat tarkoituksella vaalia omaa kulttuuriaan ja yrittivät sopeuttaa sen positiivisessa mielessä sanottuna vaikka väkisin vallitsevaan kulttuuriin. Karjalaiset ihmiset ylläpitivät omaa kulttuuriaan mm. viettämällä vanhoja karjalaisia juhlia, valmistamalla tyypillisiä karjalaisia ruokia ja muutenkin kokoontumalla enemmän tai vähemmän säännöllisesti toisten karjalaisten kanssa yhteen. Karjalanmurre, oikeastaan voisi sanoa karjalankieli, tiivistä siirtokarjalaisten välisiä suhteita sodan jälkeen. Omaa murretta pyrittiin tietyin poikkeuksin pitämään yllä ja osa seuraavasta sukupolvestakin halusi vaalia vanhempiensa perinnettä puhumalla ainakin heidän keskuudessaan karjalanmurretta. Ajan kuluessa oli kuitenkin nähtävissä murteen käytön selvää hiipumista, mikä on ymmärrettävää ainakin Länsi-Suomen alueella, jossa karjalanmurre poikkesi selkeästi sijoitusalueen kielimuodosta.

Hiitolalaisten sopeutumista Satakuntaan helpotti se, että suurimmaksi osaksi he kuuluivat luterilaiseen kirkkokuntaan. Ortodokseilla sopeutuminen luterilaiseen ympäristöön oli huomattavasti vaikeampaa. Paitsi uusien kotitilojen ja karjasuojien rakentaminen, monilla ortodoksikarjalaisilla oli edessään uuden kirkon pystyttäminen. Luterilaisen siirtoväestön keskuudessa tätä ylimääräistä työtä ei välttämättä tarvinnut tehdä, joten siltäkin osin uudelle

asuinpaikkakunnalle asettuminen hieman helpottui. Vaikka lapset ja nuoret sopeutuvat yleensä uusille paikkakunnille vanhempia ihmisiä paremmin ja nopeammin, siirtoväen lapset kokivat sodan jälkeen useita tilanteita, jotka vaikuttivat hidastavasti sopeutumiseen. Monet sodan jälkeen uusiin kouluihin joutuneet lapset kertoivat, miten luokkatoverit ja opettajat suhtautuivat epäilevästi karjalaislapsiin. Outo ja erilainen karjalaismurre oli yksi syy ”erilainen lapsi” -leiman saamiselle. Lasten ja nuorten oli myös vaikeampi ymmärtää uusien asuinpaikkojen erilaiset kulttuurit ja tavat, joten konfliktien välttäminen taisi monessa perheessä olla vaikeaa, jopa mahdotonta.

Toisen maailmansodan jälkeen Suomi oli vahvasti agraarinen maa. Ihmisistä suurin osa asui vielä maaseudun kylissä ja pienillä paikkakunnilla. Yli puolet koko väestöstä sai toimeentulonsa maa- tai metsätaloudesta. Sama tilanne vallitsi Hiitolassa ennen sotaa; noin 70 prosenttia kaikista kunnan asukkaista ilmoitti ammatikseen jonkun maa- tai metsätalouteen liittyvän nimikkeen. Epäsuorasti maatalouteen liittyvien ihmisten osuus oli vielä suurempi.¹⁹⁴ Tähän aikakauteen ajoittunut asutustoiminta tähtäsi maatalouden vielä suurempaan vahvistamiseen ja sitä kautta maaseudulla elävien ihmisten sosiaalisen ja taloudellisen aseman parantamiseen.¹⁹⁵ Näihin seikkoihin pohjautuen siirtoväen sijoittuminen oli helppoa siltä osin, että asutuspaikkakunnilla oli ennestään perinteitä maataloudelle. Uusilla asuinpaikoilla oli useimmiten jonkin verran maata tarjolla ja mikäli sitä ei ollut tarpeeksi, pakkolunastuksien avulla sitä saatiin asutukseen lisää. Sitä vastoin maaseudun ihmisten sosiaalisen ja taloudellisen aseman parantamiseen asutustoiminta ei yleisesti ottaen voinut tuoda parannusta. Pienentyneet tilakoot ja siirtoväen sosiaalisen sopeutumisen ongelmat vaikeuttivat asutustoiminnan yhden perustarkoituksen toteutumista.

Asuttamisen jälkeen ensimmäinen suuri elinkeinorakenteen muutos ajoittui 1960- luvulle. Maaseutupoliittiset muutospainet lisääntyivät, eikä niiden ratkaisuun löydetty enää samanlaista ratkaisua kuin sodanjälkeinen asutustoiminta oli ollut. Maaseudun kehityksen yksi keskeisimmistä piirteistä 1960- luvulta lähtien oli väestön nopea väheneminen. Suuri muuttovirta tarkoitti

¹⁹⁴ Tilastollisia tiedonantoja n:o 63, 308.

¹⁹⁵ Laitinen 1995, 383-384.

väestön siirtymistä maalta teollistuneille paikkakunnille, lähinnä Etelä-Suomen kaupunkeihin ja varsinkin 1960- ja 1970 -lukujen aikana myös Ruotsiin.

Sitä, miten maaseudulta poismuutto vaikutti hiitolalaissiirtoväestön elämään maaseudulla, on vaikea tutkia käytettyjen lähteiden avulla. Tilastoista ja maataloustiedusteluista, sen enempää kuin lainhuutorekistereistäkään ei löydy tietoa siitä, mihin viljelijä mahdollisesti muutti tilan myymisen jälkeen. Monet maanviljelijät, jotka myivät tilansa eteenpäin, olivat myymisen aikana sen verran iäkkäitä, että eläkkeelle siirtyminen oli oletettavin vaihtoehto. Tämä oli todennäköisintä varsinkin silloin, kun tila myytiin seuraavalle sukupolvelle. Joka tapauksessa on selvää, että maatalouspoliittiset ja valtakunnalliset muutokset maaseudulla ja maanviljelyksessä vaikuttivat myös siirtoväen maatiloilla. Vaikka tutkimusryhmästä saadut tiedot kutistuivat tutkimusajanjakson aikana huomattavasti, nähdään muutos myös sen suhteen. Pelkästään ryhmää tutkimalla saadaan varmuus siihen, että tilojen viljelysmuodot erikoistuiivat, toisin sanottuna viljelylajikkeiden määrä vähentyi tutkimusjakson aikana tilaa kohden tutkittuna. Jäljelle jääneet viljelyslajikkeet kasvattivat niille käytettyjä pinta-aloja. Koska pellon pinta-alat eivät juurikaan vähentyneet tutkimusajanjakson aikana ja viljelyslajikkeiden lukumäärät pienentyivät, tapahtui yhdelle lajikkeelle käytetyssä pellon alassa lisäystä.

Maatalouskyselyiden, maataloustutkimusten ja niiden perusteella tässä tutkimuksessa laadittujen taulukoiden perusteella voidaan nähdä, että pitkällä aikavälillä katsottuna hiitolalaisten elämä ei viljelysaloilla radikaalisti muuttunut, vaikka asuinpaikkakunta oli sotien jälkeen aivan toisella puolella Suomea kuin ennen sotia. Täytyy huomioida, että kyseinen, jopa rohkea väite voi pitää paikkansa ainoastaan, mikäli tarkastelukohtana pidetään pelkästään numeerisia tilastotietoja esimerkiksi viljelyspinta-aloista, viljelyskasvien osuudesta pellon alaan nähden, sekä merkittävimpien kotieläinten lukumääristä. Tutkimusajanjakson aikana talvisodalla oli suurin vaikutus karjanhoitoon. Jatkosodan jälkeinen aika ei kotieläinten määrään yhtä merkittävästi vaikuttanut. Uusilla asutuspaikkakunnilla pyrittiin mahdollisimman nopeasti saavuttamaan talvisotaa edeltänyt taso myös kotieläinten määrän suhteen. Tiedyt viljelyskasvit joutuivat sodanjälkeisenä aikana luovuttamaan tilaa uusille, mikä johtui paitsi

hiitolalaisille uudesta, vieraasta asuinalueesta ja samalla uudentyyppisestä viljelysalueesta, myös tutkimusajanjakson aikana kehittyneistä viljelysmuodoista. Muutokset viljelyslajikkeissa näkyvät myös valtakunnallisesti, sillä erikoistuminen oli edessä usealla tilalla 1960- luvun aikana. Jotta edellä esitetty väite voisi pitää paikkaansa, on tutkimusaikavälin myös oltava riittävän pitkä, sillä välittömästi sotien jälkeen 1940- ja 1950-luvuilla hiitolalaisten elämä uusilla tiloilla ei voinut mitenkään vastata elämää vanhoilla tiloilla Hiitolassa.

Väite siitä, että hiitolalaisten elämä uusilla tiloilla ja varsinkaan maanviljelys ei tutkimusajanjakson aikana juurikaan muuttunut, aliarvioi rankasti elämän muita tärkeitä osa-alueita. Siirtoväen sopeutumiseen uusille asuinalueille vaikuttivat niin monet muut asiat maanviljelyksen lisäksi, eikä niitä sovi ohittaa. Oli ymmärrettävää, että siirtoväki halusi mahdollisimman nopeasti saavuttaa maanviljelyksessä tilanteen, joka heidän tiloillaan oli ollut ennen talvisotaa, ja tämän tilanteen saavuttamiseksi oltiin valmiita tekemään ympärivuorokautisia työpäiviä. Vaikka tilanne numeeristen tilastojen valossa palautui suhteellisen nopeasti vanhoihin uomiinsa, oli siirtoväellä edessään vielä pitkä, jopa loppuelämän kestävä yritys sopeutua sijoituspaikkakunnille.

LÄHTEET

Arkistot

Eduskunnan kirjasto, Suuren valiokunnan pöytäkirjat 22.-23.3.1945.

Kansallisarkisto (KA)

Maataloushallitus, maataloustiedustelu 1941, Viipurin lääni, Hiitola, Ha 1250-1252.

Maataloushallitus, maataloustiedustelu 1950, Ulvila, Ha 1790.

Maataloushallitus, Tilastotoimisto, Yleinen maatalouslaskenta 1959, Satakunnan maanviljelysseura, Ulvila, Ha 3158-3159.

Maataloushallitus, Tilastotoimisto, Yleinen maatalouslaskenta 1969, Satakunnan maatalouskeskus, Ha 3867-3868.

Porin käräjäoikeus, lainhuutorekisterikortisto, Ulvila.

Porin TE-keskus, kauppakirjat, Ulvila A-L ja M-V.

Virallisjulkaisut

Suomen asetuskokoelma

1940 / 346 Siirtoväen pika-asutuslaki

1940 / 381 Maatalousministeriön päätös siirtoväen pika-asutuslain toimeenpanosta

1945 / 390 Toinen korvauslaki

1945 / 391 Asetus toisen korvauslain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta

1945 / 396 Maanhankintalaki

Tilastot

Suomen virallinen tilasto (SVT)

SVT III Maatalous, Yleinen maataloustiedustelu vv.1929-1930, osat 1-3, Helsinki 1932.

SVT III Maatalous, Yleinen maatalouslaskenta v. 1941, osa III: maanomistus ja maan käyttö, Helsinki 1948.

SVT III Maatalous, Yleinen maatalouslaskenta v. 1950, osa I: yleinen osa, Helsinki 1954.

SVT III Maatalous, Yleinen maatalouslaskenta v. 1950, osa II: viljelmätilasto, Helsinki 1954.

SVT III Maatalous, Yleinen maatalouslaskenta v. 1959, I nide: yleinen osa, Helsinki 1962.

SVT III Maatalous, Yleinen maatalouslaskenta v. 1959, II nide: kunnittaiset tulokset, Helsinki 1962.

SVT III Maatalous, Yleinen maatalouslaskenta v. 1969, I nide: yleinen osa, Helsinki 1971.

SVT III Maatalous, Yleinen maatalouslaskenta v. 1969, II nide: kunnittaiset tulokset, Helsinki 1971.

Tilastokeskus: väestön elinkeino, väestö elinkeinon mukaan kunnittain 1880-1975, Tilastollisia tiedonantoja N:o 63, Helsinki 1979.

Ulvilan kunnalliskertomus vuodelta 1959.

Kirjallisuus

Ahvenainen ym. 1982. Ahvenainen, Jorma; Pihkala, Erkki; Rasila, Viljo (toim.), Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi, Helsinki 1982.

Haarala ym. 1992. Haarala, Risto; Lehtinen, Marja; Grönros, Eija-Riitta; Kolehmainen, Taru; Nissinen, Irma; Eronen, Riitta; Suorsa, Minna, Suomen kielen perussanakirja, Helsinki 1992.

Haarala ym. 1994. Haarala, Risto; Lehtinen, Marja; Grönros, Eija-Riitta; Kolehmainen, Taru; Nissinen, Irma; Eronen, Riitta; Suorsa, Minna, Suomen kielen perussanakirja, Helsinki 1994.

Hietanen 1982. Hietanen, Silvo, Siirtoväen pika-asutuslaki 1940. Asutuspoliittinen tausta ja sisältö sekä toimeenpano, Historiallisia tutkimuksia 117, Helsinki 1982.

Hietanen ym. 1989. Hietanen, Silvo; Julkunen, Martti; Seppinen, Ilkka; Turtola, Martti; Vehviläinen, Olli; Vihavainen, Timo; Vuorenmaa, Anssi, Kansakunta sodassa, osa 1, Sodasta sotaan, Helsinki 1989.

Hult 1987. Hult, Juhani, Asutustilan perilliset. Tapaustutkimus asutustilallisten lasten asemasta yhteiskunnan muutoksessa, Suunnittelumaantieteen yhdistyksen julkaisuja 26, Helsinki 1987.

Innamaa 1968. Innamaa, Kerttu, Suur-Ulvilan historia II, Pori 1968.

Johansson ym. (toim.). Johansson, Felix; Kivialho, Akseli; Kivialho, K. (toim.), Suomen maatilat. Tietokirja maamme keskikokoisista ja suurista maatiloista, IV osa, Kuopion, Mikkelin ja Viipurin läänit, Porvoo 1932.

Kemppinen 1972. Kemppinen, Iivar, Hiitolan kylähistoria, Vammala 1972.

Kulha 1969. Kulha, Keijo K., Karjalaiset Kanta-Suomeen. Karjalaisen siirtoväen asuttamisesta käyty julkinen keskustelu vuosina 1944-1948, Jyväskylä 1969.

Kuujo ym. Kuujo, Erkki; Immonen, Toivo; Puramo, Eino, Kurkijoen kihlakunnan historia. Hiitola-Kurkijoki-Lumivaara-Jaakkima, Pieksämäki 1958.

Laitinen 1995. Laitinen, Erkki (toim.), Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta, Jyväskylä 1995.

Murole 1962. Murole, Eino R., Itä-Karjalan maatalous ja maanviljelysseura 1894 – 1944, Rauma 1962.

Nevalainen ym. (toim.). Nevalainen, Pekka; Sihvo, Hannes (toim.), Karjala. Historia, kansa, kulttuuri, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 705, Pieksämäki 1998.

Paukkunen 1993. Paukkunen, Leo, Hiitolaiset uusille asuinsijoille, Jyväskylä 1993.

Vainio 1959. Vainio, V. H., Hiitolan historia. Myöhäisin osa vuodesta 1865 lähtien seurakunnan ja pitäjän hallintoelinten lakkauttamiseen 1950- luvun alussa, Pieksämäki 1959.

Virkkala ym. 1967. Virkkala, K.; Kopisto, A.; Lehtinen, E., Suur-Ulvilan historia I, Pori 1967.

Waris ym. 1952. Waris, Heikki; Jyrkilä, Vieno; Raitasuo, Kyllikki; Siipi, Jouko, Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta, Helsinki 1952.

Waris 1957. Waris, Heikki, Pakolaisongelma nykyajan maailmassa, Helsingin yliopisto, Sosiaalipolitiikan tutkimuksia n:o 4, Vammala 1957.

Lehdet

Kurkisalo 1971. Kurkisalo, V. J., Laatokan-Karjalan luonnosta, Karjala- lehden pitäjälehti 48/1971, Sortavalan maalaiskunta.

Liite 1: Laskentalomakkeet

MAATALOUSHALIUTUS

Maatalouden perustilastus 1969

PÄÄLOMAKE

Lomake No 1

Maatalouden perustilastuksen päälomake on täytettävä jokaiselta maatilalta, jolla on peltoa ja puutarhas yhteensä vähintään 1,00 hehtaari. Maatilojen haltijat (= viljelijät) ovat velvollisia antamaan tässä lomakkeessa kysytyt tiedot tammikuun 13. p:nä 1969 aineen lain 3:n mukaisesti. Mainittuun päivään 3 kuukauden aikavälillä on käytettävä ainoastaan tilastollisiin tarkoituksiin. Huomi! Tuotus lomakkeen täyttämishetkellä ennen täyttämistyöhön ryhtymistä.

1. Tietojen maatilasta, sen omistajista ja viljelijästä:

01. Maatilan talouskeskuksen sijaintikunta _____ Koodi _____

02. ▶▶▶ sijaintikylä _____

03. ▶▶▶ nimi ja rekisterinumero _____

04. a) Sen peruskartan karttalehden numero ja kirjain (A, B, C tai D), jolla talouskeskus sijaitsee _____
 b) Niiden karttalehtien numerot, jolla maatilan erilliset tilukset sijaitsevat _____

05. Viljelijän nimi _____ Postitoimituspaikka _____

06. Tarkka postiosoite _____

07. Maatilan koko ala _____ ha, siitä on peltoa _____ ha, metsää _____ ha, a _____
 08. ▶▶▶ peltoalasta on: viljelijän omistama _____ ha, a _____
 09. ▶▶▶ ▶▶▶ viljelijän toiselta vuokramas: a) kokonaisina tiloina _____ ha, a _____
 b) määrätteinä (lahja, testamentti, vaihto) _____ ha, a _____

10. Vuoden 1959 kesäkuun 15. päivän jälkeen on maatilan pinta-aloissa tapahtunut seuraavat muutokset:

Koodi	Lisäys		Vähennykset		Metsä
	Pelto	Metsä	Pelto	Metsä	
a) Aautustoinnin kautta (ml. lainoitus) ...	01	06	11	16	_____ ha
b) Kaupoilla vapailta markkinoilla ...	02	07	12	17	_____ ha
c) Perinnönjaoissa ...	03	08	13	18	_____ ha
d) Sukulaisten välillä kauppoilla ...	04	09	14	19	_____ ha
e) Muulla tavoin (lahja, testamentti, vaihto) ...	05	10	15	20	_____ ha

11. Vuoden 1959 kesäkuun 15. päivän jälkeen on maatilalla rakennettu uutta peltoa _____ ha
 12. Vuoden 1959 kesäkuun 15. päivän jälkeen on peltoalasta: a) käytetty metsän kasvulle _____ ha
 b) ▶▶▶ tontti-, tie-, ym. alueiksi _____ ha
 c) jäänyt muulle tavoin pois viljelystä _____ ha

13. Montako päivää viljelijä on arvioitua tehnyt anatomiasta maatilalla ulkopuolella viimeisten 12 kuukauden aikana (16. 6. 1969—15. 6. 1969) _____

14. Maatilan omistaja _____

15. Minä vuonna maatila siirtyi nykyiselle omistajalle? _____

16. Maatilan omistajan pääammatit _____

17. Maatilalla vakinaisesti työskentelevien henkilöiden ikä, sukupuoli ja ammattikoulutus 15. 6. 1969:

Koodi	Sukupuoli		Ammattikoulutus							
	Mies	Nainen	Maa-	Maa-	Maa-	Maa-	Maa-	Maa-	Maa-	Maa-
1	1	2	1	2	3	4	5	6	7	_____
2	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
3	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____
4	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____

18. Maatilan omistajan pääammatit _____

19. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

20. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

21. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

22. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

23. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

24. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

25. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

26. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

27. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

28. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

29. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

30. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

31. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

32. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

33. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

34. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

35. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

36. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

37. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

38. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

39. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

40. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

41. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

42. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

43. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

44. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

45. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

46. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

47. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

48. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

49. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

50. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

51. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

52. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

53. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

54. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

55. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

56. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

57. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

58. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

59. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

60. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

61. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

62. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

63. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

64. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

65. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

66. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

67. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

68. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

69. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

70. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

71. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

72. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

73. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

74. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

75. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

76. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

77. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

78. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

79. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

80. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

81. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

82. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

83. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

84. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

85. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

86. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

87. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

88. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

89. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

90. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

91. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

92. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

93. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

94. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

95. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

96. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

97. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

98. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

99. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

100. Maatilan omistajan ammattikoulutus _____

1) Tarkoitettu ruutuun merkittävät reseptit

731-49712

Mäännä

2. Maatilan tilastus (maankäyttöajit) 15. 6. 1969

Kunnessa, jolla alueella maatilan talouskeskus sijaitsee (omassa kunnassa)	Kunnessa		Kunnessa	
	ha	are	ha	are
18. Puutarhas	_____	_____	_____	_____
19. Pelto	_____	_____	_____	_____
20. Luonnonniitty	_____	_____	_____	_____
21. Ravetua laidunta	_____	_____	_____	_____
22. Tontti-, tie-, ym. käyttöalueita	_____	_____	_____	_____
23. Metsästä, veroluokat I-IV	_____	_____	_____	_____
24. Kunnasta, veroluokka V	_____	_____	_____	_____
25. Joutomaa	_____	_____	_____	_____
26. Maatilan koko pinta-ala	_____	_____	_____	_____
27. Peltoalasta oli salojettua 31. 12. 1968	_____	_____	_____	_____
28. Metsäalasta oli ojitettu 31. 12. 1968	_____	_____	_____	_____
29. Vuosina 1959-1968 maatilan metsäalasta on: a) metsäojitettu _____ ha, b) kyvetty _____ ha, c) lannettu _____ ha, d) lancoitettu _____ ha	_____	_____	_____	_____
30. Onko maatilalla yhteismetsäoikeus? a) on ☐ (vuodesta _____) b) ei ole ☐	_____	_____	_____	_____
31. Onko metsätaloussuunnitelma? a) on ☐ (laadittu vuonna _____) b) ei ole ☐	_____	_____	_____	_____

3. Maatilalla vuonna 1968 käytetty peltorasakapuu (hallojen ja polttorunkojen) määrä:

Koodi	Määrä pnr	Ei puutalojen osuuden käyttömäärästä %			
		Koodi	Kuus	Koodi	Kuus
01	_____	03	05	07	09
02	_____	04	06	08	10
03	_____	05	07	09	100
04	_____	06	08	10	100
05	_____	07	09	10	100
06	_____	08	10	100	100
07	_____	09	10	100	100
08	_____	10	100	100	100
09	_____	100	100	100	100
10	_____	100	100	100	100
11	_____	100	100	100	100
12	_____	100	100	100	100
13	_____	100	100	100	100
Siirto	_____	100	100	100	100

4. Pellon käyttö kesällä 1969:

Koodi	Määrä pnr	Koodi	Kuus	Koodi	Kuus
01	_____	03	05	07	09
02	_____	04	06	08	10
03	_____	05	07	09	10
04	_____	06	08	10	100
05	_____	07	09	10	100
06	_____	08	10	100	100
07	_____	09	10	100	100
08	_____	10	100	100	100
09	_____	100	100	100	100
10	_____	100	100	100	100
11	_____	100	100	100	100
12	_____	100	100	100	100
13	_____	100	100	100	100
Siirto	_____	100	100	100	100

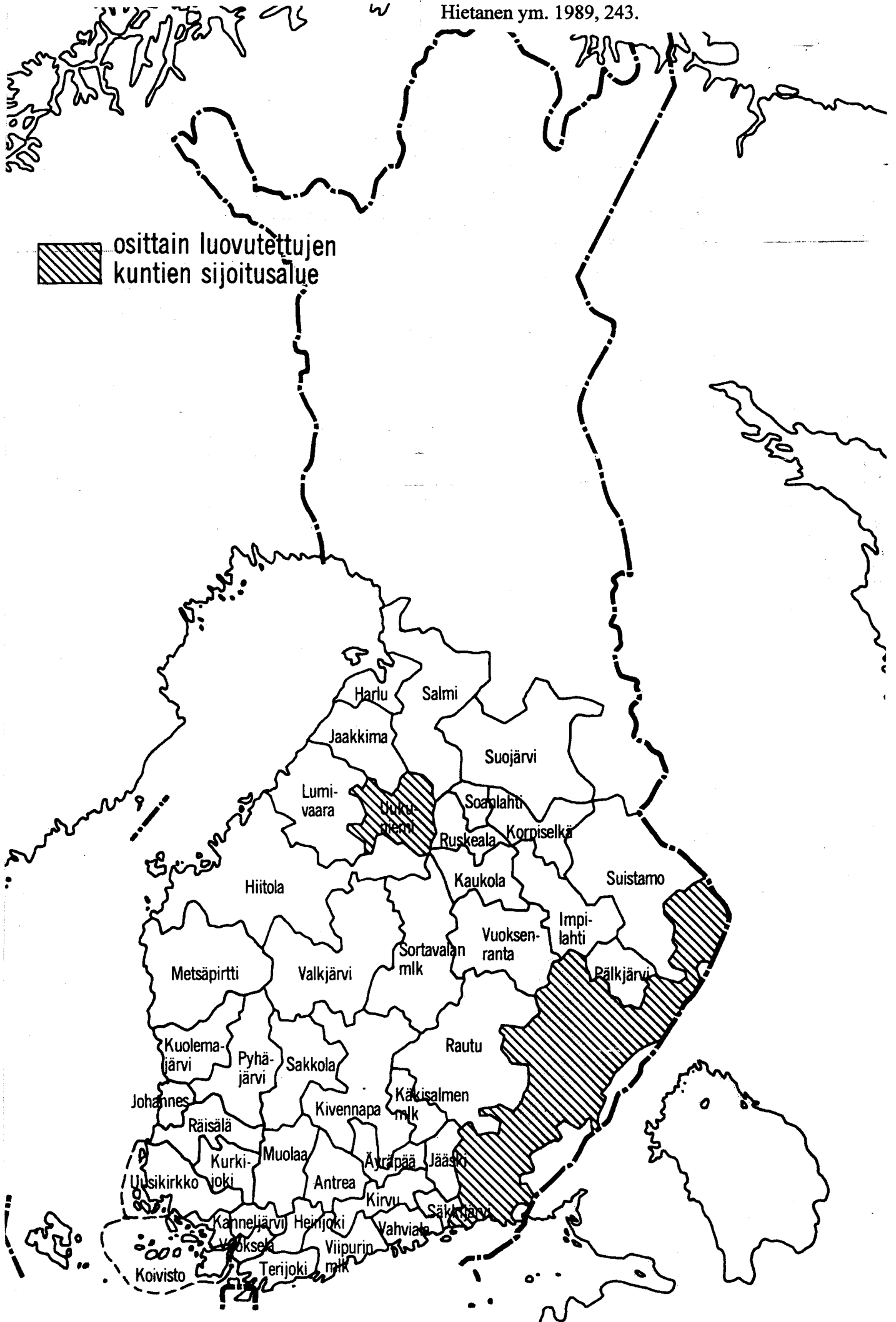
47. Peltoheinä, kuivana korjattava 14
 48. Peltoheinä, säilörehuna korj. 15
 49. Peltoheinä, silmenheinäksi 16
 50. Peltolaidun 17
 51. Syörypää 18
 52. Puutarhakasvit (pellossa) 19
 53. Erilokasvien viljelyyn (erit.) 20
 54. Täysikesanto 21
 55. Muu peltoala 22

5. Avomaalla pääasiassa myyntiä varten viljeltyvät puutarhamansikat, vihannekset, kukat ja taimet 1969:		6. Puutarhakasvien viljely 1969:		
Koodi	ha	saasia	Koodi	
56.	Puutarhamansikat		70.	Tuotantoaikaisia (7 vn ja yli) omenapuita
57.	Keräkaalit		71.	Nuoria (alle 7 v:n) omenapuita
58.	Kukkakaalit		72.	Karvaismarjapensaita
59.	Purjot		73.	Mustaherukkapensaita
60.	Säiliöt		74.	Puna- ja valkoherukkapensaita
61.	Avomaan kurkut		75.	Vadelmapensaita
62.	Sipulit		76.	Vihheraluita
63.	Punajuurret		77.	Kasvihuoneita lämmityslaittein ¹⁾ m ²
64.	Porkkanat		78.	ilman lämmityslaitin ¹⁾
65.	Herneet (korj. vihreänä)		79.	Muovihuoneita ¹⁾
66.	Muut vihannekset		80.	Lavoja
67.	Kukka- ja koristekasvit			
68.	Hvyty- ja koristekasvien taimet			
69.	Metsäpuiden taimet			
7.	Varastotilajoja 15. 6. 1969:			
81.	Vihannet- ja juurikasveille			
82.	Hedelmille			
83.	Taimille			
8.	Kotieläinten luku 15. 6. 1969:			
84.	Hevosia, 17 vuoden ja yli			
85.	Hevosia, 4—16 vuoden			
86.	Nuoria hevosia, 1—3 vuoden			
87.	Varsoja, alle 1 vuoden			
88.	Sonneja, 2 vuoden ja yli			
89.	Nuoria sonneja, 1—alle 2 vuoden			
90.	Lehmiä, Ayrshire-rotua			
91.	» Suomenkarjaa			
92.	» Frisiänsrotua			
93.	» muita			
94.	Hiehoja, 1 vuoden ja yli			
95.	Vasikoita, 6—alle 12 kuukauden			
96.	» alle 6 kuukauden			
97.	Lampaita, 6 kuukauden ja yli			
98.	Karitsia, alle 6 kuukauden			
	Muut Mikäli maatilalla on turkista, täyretään myös lomake 1 C ¹⁾ , lomake 1 D on täytettävä alle 1 ha:n tiloilta, mikäli niillä kasvatetaan sikoja, kanoja, muuta siipikarjaa tai muita lomakkeissa lueteltuja eläimiä tai koneita.			

¹⁾ Mikäli maatilalla on kasvi- ja muovihuoneita, täyretään lomake 1 B, lomake 1 B on täytettävä myös alle 1 ha:n tiloilta, joilla on kasvi- ja muovihuoneita.

9. Eräiden käytössä olevien koneiden luku 15. 6. 1969 ja niiden käyttö laskentavuoden aikana		Laskentapäivän maatilalla olt. 15. 6. 1969		Maatilalla on käytetty laskentavuoden aikana (ejalla 16. 6. 1969—15. 6. 1969)	
Koodi		Omia koneita	Yhteisiä koneita	Omia koneita	Yhteisiä koneita
113.	4-pyörätraktorit	01			
114.	Ajopöytä	02			
115.	Vec- ja sivupöytä	03			
116.	Kuorma-autot	04			
117.	Henkitys-, paketti- ja farmariautot	05			
118.	Traktorikäyttöiset a) Rivilannoittimet (myös yhdistelmäkonet) b) Kasvinsuojeluruisikut c) Heraväpöhyimet d) Kelenittosäppörit e) Karhonnaalaimet ja -nippurajat f) Elievaattoriperunannoitokoneet g) Etukuormaimet h) Lämmittimäkuivurit i) Kylmäilmäkuivurit j) Kylväjäkoneet k) Lypsykoneet l) Maitojäähdyttimet (kompressorikäyttöiset) m) Moontorjat n) Puutavaran joonit- ja kuormausräätit	06			
119.	Koneelliset: a) Lämmittimäkuivurit (..... h) b) Kylmäilmäkuivurit (..... m ²) c) Lypsykoneet (lypsyinen luku kpl) d) Maitojäähdyttimet (kompressorikäyttöiset) e) Moontorjat f) Puutavaran joonit- ja kuormausräätit	07			
120.	Lypsykoneet	08			
121.	Maitojäähdyttimet (kompressorikäyttöiset)	09			
122.	Moontorjat	10			
123.	Puutavaran joonit- ja kuormausräätit	11			
124.	Eräitä tietoja maatilan rakennuksista ja laitteista 15. 6. 1969:	12			
125.	Navetan rakentamis- tai peruskorjausvuosi	13			
126.	Navetatyypit:	14			
127.	Navetan varusteet:	15			
128.	Lannanpoisto:	16			
129.	Navetan seinärakenteet:	17			
130.	Monelleko lehmälle navetta on rakennettu?	18			
131.	Rehussäiliöiden yhteinen tilavuus m ³				
132.	Säiliöiden luku ja yhteistilavuus				
133.	Asuinrakennuksen varusteita:				
134.	Maatilan kuuluminen yhteiseen:				
135.	Käyttöveden otto, jollei kuulu kohdan 134 laitteisiin:				
136.	Lämmitys:				

* Rasti ruutuun myönnettävissä tapauksissa. Kohdin 124, 126, 127, 134 a, 134 b ja 135 tulee vain yksi rasti kuhunkin, muissa kohdissa täyretään kaikki myönnettävissä tapauksissa.

Liite 3. Maanhankintalain sijoitussuunnitelma maataloussiirtoväelle
vuodelta 1945. Waris ym. 1952, 67.

